

Búcsú Oláh Jánostól

Lackfi János: Helycsere
 Kódoböcz Gábor: Oláh János földi és égi körei (Emlékezés az Elérhetetlen föld költőjére)
 Csontos János: Oláh János emlékezete
 Bene Zoltán: A gyónási titok megsértése
 (Oláh János Közel című regényének új, átdolgozott kiadásáról)

Szépirodalom

EGY MONDAT

Méhes Károly: Augusztusi egy-mondatok
 Ughy Szabina: Nagy kezdőbetű, pont a végén – avagy szűkszavú szeptemberi napló

AZ ELTÚNT VERS(EK) NYOMÁBAN

Joseph von Eichendorff: Az elkésett vándor;
 Wilhelm Müller: Jó éjszakát;
 Hans Carossa: A régi kút (Tatár Sándor fordításai)

Zalán Tibor: Ködben szendereg
 Papp-Für János: egy nap esztétikája; nookturn
 Tompa Zsófia: Fahéj; interpretáció
 Szeles Judit: Sarkkőri levelek 47.; Opusz 23
 Németh Gábor Dávid: Pont ennyi; Reggel
 Marno János: A cselekmény – Isten ha egyszer lábra kap 13; 13/b; 14; 14/b; 15; 15/b
 Kürti László: gyereknap ötödik évre; emlékmű
 Násza Katalin: Uram, irgalmazz; Apróságok
 Róhrig Eszter: „Dobból ettem és cimbalomból ittam”
 Germán Ágnes: Társkereső mobil; Arab nő whiskyvel
 Miklós Norbert: bukowski; koporsószeget
 Tózsér Árpád: Bársonyos az éj (Naplójegyzetek 2008-2009-ből)
 Báthori Csaba: Sirató (Részlet)

MŰFORDÍTÁS

Balazsek Dániel: A fiatalabb költői nemzedék Északkelet-Szlovéniában
 Lučka Zorko: Anya, egy pillanatra; Az öreg és...; Denis Škofič: (Nem maradt idő); Szabadság;
 Jan Šmarčan: Levél apámnak; Kristina Kočan: Nantucket (Balazsek Dániel fordításai)

Szegedi összeállítás

Bátyi Zoltán: Wifipalota
 Becsy András: Galéria
 Balogh Gyula: A Bukfencbirka
 Janáky Marianna: Húsleves
 Diószegi Szabó Pál: Keresztjeink...
 Bene Zoltán: Kacsacsőrű emlős
 Molnár H. Magor: Kabát
 Petró János: Sorban ülnek; Mint egy tündér; Megőriz mindent; Elválás;
 Körötte marionett bábuk; Ernyőt tart; Mellette ül; Hallgatja a cseppek dalát
 Simon Adri: Hártya
 Tabakovits Nikolett: Egy cigarettá
 Veszelka Attila: Claire de Lune
 Fábrián Attila: Betyárok, nők, padok (Három könyvről)
 Tóth Sándor László: Monográfia az első nándorfehérvári diadalról
 (Szabó Pál 1440 – Nándorfehérvár első oszmán-török ostroma és előzményei című kötetéről)

Tanulmány, esszé, kritika

Mód László: Tömörkény István és a homoki bor
 Szemes Péter: Ember az Őszben – Utassy József Őszvilága
 Cséby Géza: Drangalag ölelésében (Szubjektív gondolatok Takáts Gyula legutóbbi könyvéről)
 Buda Attila: Thimár Attila „Budának szemtanúja vagyok”.
 Tanulmányok Ottlik prózájáról című kötetéről
 Forgách Kinga: Új mesemondó Hrabal, Mikszáth és Márquez nyomdokaiban
 (Gál Soma Sármasék című kötetéről)
 Kiss Gábor: Egerszegi évszázadok – Fejezetek Zalaegerszeg történetéből

Testvérműzsák

Pisnjak Atilla: Túl két évtizeden: fókuszban a fiatal alkotók
 (A XXI. LindArt Nemzetközi Művésztelepről és kiállításáról)
 Kóvesdi Mónika: NB I (Tóth Norbert és Monok Balázs kiállítása Tatán, a Várban)
 Kostyál László: Tárlatról tárlatra
 - In memoriam Károly Gyula
 - Kortársunk Szent Márton
 - A hatvan éves Nagy Kálmán művészetéről
 Csiba Erika: Aki most huszonöt, az holnap huszonhat...
 (Ady '25 – Művésztanárok és öregdiákok közös jubileumi tárlata)
 Skonda Mária: Találkozás a csiszolatlan gyémánttal
 Varga Emőke: Szövegre felelvé (Pusztai Virág kiállítása a Csillag téri fiókkönyvtárban)
 Marton Árpád: Fesztivál-e a Fesztivál? – Kérdések a 85 esztendő Szegedi Szabadtéri Játékokhoz

Hírek Szerzőinkről

IMPRESSZUM

Alapító főszerkesztő: Pék Pál

Szerkesztőbizottság:

Balogh László - elnök (Nagykanizsa)
 Gyimesi Endre (Zalaegerszeg)
 Hóbor Erzsébet (Zalaegerszeg)

Szerkesztőség:

Kaj Ádám - főszerkesztő
 Szemes Péter - főmunkatárs
 Bence Lajos - munkatárs
 Braun Barna - munkatárs
 Payer Imre - munkatárs
 Somogyi Zoltán - munkatárs

Rovatvezetők:

Vörös István - vers
 Balazsek Dániel - műfordítás
 Bene Zoltán - próza
 Kaj Ádám - tanulmány, kritika
 Kostyál László - képzőművészet
 Turbuly Lilla - színház
 Király László - zene

Online főszerkesztő:
 Tóth Imre

Készült Zalaegerszeg MJV és Nagykanizsa
 MJV Önkormányzata, a Magyar Művészeti
 Akadémia és a Nemzeti Kulturális
 Alapprogram támogatásával.

Szerkesztőségi cím:

Pannon Tükör Szerkesztősége, 8900
 Zalaegerszeg, Landorhegyi út 21.
 Tel:06/92 951-513

E-mail: pannontukor@gmail.com

Kiadja a Pannon Írók Társasága

Felelős kiadó: Cséby Géza elnök

Előfizethető csekken vagy számlázással,

mely a szerkesztőség címén igényelhető.

Számlaszám:

Zalavölgye Takarékszövetkezet,

Zalaegerszeg 75500258-10809415

Ár

1000 Ft/szám

4000 Ft/év

ISSN 1219-6886

Lapterv:

Náspáng Grafika

horvathemz@gmail.com

Nyomdai munkák:

Göcsej Nyomda

8900 Zalaegerszeg,

Bajcsy-Zsilinszky tér 2.

E-mail:info@gocsejnyomda.hu

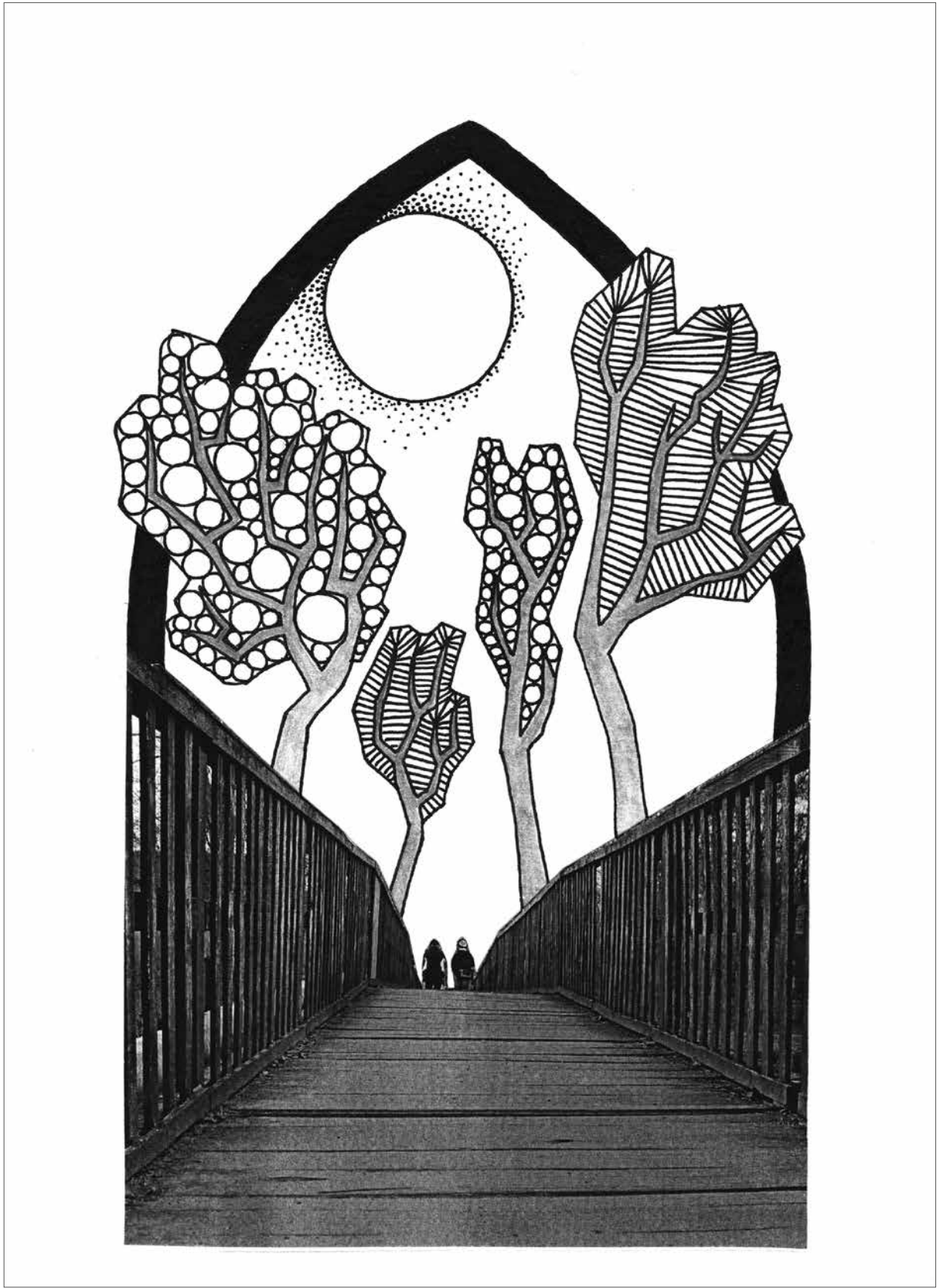
További támogatóink:

NB FORSZ

Szolgáltató és Tanácsadó Kft

Könyvvezetés - Könyvvizsgálat

Tel: 92-510005, Fax - 92-510006

Pusztai Virág Paulovics illusztrációja

Lackfi János

Helycsere

Te elmentél s én itt maradtam.
Vagy én mentem s te maradtál?
Ugyanúgy kattognak ízületem,
mint egykor neked,
ha lépcsőn megyek felfelé.
Ugyanúgy falatozom bicskavégről,
s dobálom magamba az ételt, mint te.
Ugyanúgy libabőrös a nyakam,
mint volt a tiéd,
míg tiéd volt a nyakad,
(most vajon kié?),
emlékszem, hogy irigyeltem,
milyen férfiasnak tűnt.
Ugyanúgy vacakol a térdem,
mint a tiéd, fokozottan ügyelnem kell rá.
Ugyanúgy kisebesedik olykor szájam
a pocsekul mosogatott éttermi poharaktól,
mint a tiéd.
Ugyanúgy bratyizok sorbaálláskor az emberekkel,
ahogyan te szoktad, cinkosan.
Ugyanúgy idézgetek félhangosan,
színészkedve fejből vagy könyvekből,
ahogy tőled hallottam.
Ugyanúgy szégyellős dűnnyögésbe vész
gyengédségem,
mint a tiéd.
Ugyanúgy faragok ceruzát, fogpiszkálót,
ahogyan tőled lestem el.
Ugyanúgy felcsattanok ingerülten,
ha barkácsolok, s valami nem jön össze,
ahogy veled is megesett.
Ugyanúgy emlegetem a dolgok
tetves, nyavalyás mindenségét,
ahogy te emlegetted.

Ugyanúgy lobog bennem,
ahogy benned lobogott
az az elpusztíthatatlannak hitt láng,
melyet mohó életösztonnek nevezhetünk,
rajta, kiharítani helyünket a térben,
szolgálni azokat, akiket szeretünk,
küzdeni végkimerülésig,
roskadásig cipelni terheket,
elszöszmötölni szaporátlan aprómunkával,
belefeledkezni tűnődő pillanatokba,
századszorra kezdeni előlről.
Elmentem helyetted,
itt maradtál helyettem.

Ködöböcz Gábor

Oláh János földi és égi körei

☉ Emlékezés az *Elérhetetlen föld* költőjére

Mondják, az emberi élet sorsszerű, s a lapok előre le vannak osztva. Előfordul, hogy valaki hátszélből támogatva, úgymond surranó pályán vagy mások oldalvizén lavírozva ér el látványos eredményt, a kevésbé szerencsés pedig ellenszélben haladva, kökemény küzdelem árán, nemegyszer vért izzadva éri el a hön áhított célt. A viszontagságokból és menet közbeni gyötrelmekből persze sokadik hatványra emelt erő és önbecsülés születik akkor, amikor a révbe érkező hajós – afféle mozarti nyugalmat árasztó zeneként – átéli a jól és tisztességgel végzett munka oltalmazó derűjét. Talán mondanom sem kell, hogy Oláh János íróként, költőként, szerkesztőként, kiadóként, s az utóbbi években a magyar irodalom hajóskapitányaként – hátszélben avagy ellenszélben hajózott-e az irodalom, illetve az irodalmi közélet sokszor cunami-szerűen fölkorlácsolt vizein.

Oláh János 1942. november 24-én született egy Somogy megyei faluban, Nagyberkiben. Családja a háborút követően Budapestre költözött, itt végezte általános iskolai, gimnáziumi és egyetemi tanulmányait. Az ELTE magyar-népművelés szakán szerzett diplomát 1966-ban, s itt ismerkedett meg a Kilencek költőcsoport tagjaival, közöttük Mezey Katalinnal, akivel 1971-ben kötött házasságot.

Oláh János irodalmi pályája az 1969-es *Elérhetetlen föld* című versantológiájával indult. Az ősök tartásához igazodó, archaikus életrendet közvetítő kötet cím-adó versnek ő a szerzője. A nemzedéket indító-összefogó *Elérhetetlen föld* az emlékezés és azonosulás verse, amely „összeköti a gyermekkor elsüllyedő, de még eleven élményvilágát a férfikor lehetséges sorsával” – írja az életmű egyik legavatottabb ismerője, Vasy Géza.

A pályatárs, Utassy József nemzedékéről adott epigrammatikus tömörségű láttelepe (Kilencek) a csoport irodalom-felfogásáról és minőségesszerményéről mindent elmond: „Különcök / a / Kilencek? / Hűek, / mint a kiveret eb!”. A legendás antológiához írott előszavában Nagy László is ezt a rendíthetetlen hűséget és mozdíthatatlan elkötelezettséget emeli ki: „A torkonvágott forradalmak pirosát s gyászát viselik belül.(...) Komoly ügyekről komolyan szólnak. Etikus költők, felelősségvállalók.(...) Hűek a magyar költészethez, a folytonosságot folytatni akarják”.

Az archaikus létörvények tisztelete, a tradicionális életrend megbecsülése, a megtartó hagyomány folytonossága az egyik legutóbbi Oláh Jánossal készült interjúban is hangsúlyosan jelenik meg: „Ahhoz a nemzedékhez tartozik, amelynek tagjai még érezték a föld szagát, látták – maguk is csatasorba állván – nincstelen robotosait. Ebből a hatalmas, a népi írók műveit szintén meghatározó élményből gazdagodván Oláh 'sült realista' is lehetett volna, csak a föld, a munka, a kétkezi szorgosság krónikása. Több lett – modern író. Versben, szépprózában, drámában izzó szavai, ha majd a modernség fogalma átértékeltetik, annak a rétegnek is sokat fognak mondani, amelynek tagjai ma még csupán a magánélet hajcihőjét tartják

esztétikum-forrásnak” – írja a *Szembenézés és tisztánlátás* című beszélgetés (Agria, 2010. ősz) bevezetőjében Szakolczay Lajos.

Az elmondottak esztétikai reprezentációjaként vehetjük kézbe Oláh János drámáit (*Kenyérpusztítók*; Európai vőlegény), novellásköteteit (*Az örvényes partján*; *Vérszerződés*; *Száműzött történetek*), regényeit (*Közel*; *Visszatérés*; *Az őrült*) és versköteteit (*Fordulópont*; *Jel*; *Nagyító fény*; *Por és hamu*) – mintegy tanúságként és tanulságként egyéni és közösségi életünk értelméről, küzdelmünk lehetséges céljáról és jövőbeli esélyéről. A már idézett interjúban így vall erről a szerző: „A megnyomorított, ezerszer kifosztott magyarság boldogulása csakis együtt, az összefogás eszméjének jegyében képzelhető el. Ha a magyar identitás, a magyar mítosz égboltja alatt újra egybegyűlnek a Kárpát-medence meg a világ ezer égtája iránt szétszóródott, de génjeikben, emlékezetükben – ha már nyelvükben nem is mindig – összetartozó magyarok, és egyet akarva megpróbálják egybe forrasztani s egységként újra építeni szétszabdalt világukat etnikai, szellemi és anyagi értelemben egyaránt, akkor beszélhetünk majd nemzeti egymásra találásról, s netalántán az ebből fakadó újjászületésről”.

Miként az iménti, távolról sem teljes felsorolás bizonyítja, Oláh János mindhárom műnemben maradandót alkotó, változatos élmény- és érzékenységmentes formákat tárgyiasító, sokoldalú szerző. Szívesen olvasom líraisággal gazdagon erezett szépprózai műveit, legutóbb például a 2011-ben megjelent *Száműzött történetek* roppant karakteres, remekbe szabott novelláit. A nagy felidéző és megjelenítő erővel bíró, atmoszféricusan is jelentésszerű novellafűzér emblematis darabjai (*Májusi por*; *Isten báránnya*; *Az intező háza*; *Az éjféle gyors*; *Hajnali madárszó*; *Kutyakomédia*) a nyelvi gyönyörűségen túl az utóbbi évtizedek szívszorítóan pontos és hiteles látletét adják. Jó okkal idézhetjük Deák Ernő *Bécsi Naplóban olvasható recenziójának értő és találó szavait*: „A *Száműzött történetek* kíméletlen mérleg, leszámolás közel fél évszázad szervezett örjögéseivel.(...) Oláh János történeteivel visszahozta a száműzött évtizedeket, amikor nem volt elég a hallgatás, felejteni kellett. Nem értékel és főként nem ítélkezik, csupán korhű krónikásként emlékezik és emlékeztet. (...) A kimondott szóban, a megszólalásban rögzíthető Oláh János szándéka az irodalom rendeltetéséről. Így sejtik fel a kárhozatból a kibontakozás, amely úgy kezdődik, hogy akár eszelősen is kimondjuk, száműzetésükből tudatra ébresszük az elfojtott, kimondatlan dolgokat”.

A lírához kiváltképpen kötődő emberként számomra a lehető legnagyobb öröm, ha egy versben a nyelv otthonosan lakja a formát, mert ezáltal magam is otthonosabban élem meg a világot. A létezés izgalmaival ható nyelvi intenzitás, a misztériumszerű megszólítotttság és megajándékozottság semmihez sem fogható, atavisztikus mélységekből feltörő élményét Oláh János versei által többször is átéltem. A korábbiak közül *Katonák*; *Lázadók*; *Három égtáj*; *Térképeink*, az utóbbiak közül *A gyolcson át*; *Olyan nehéz*; *Szabadság*; *Késő napraforgó*; *Pincszeri elégia*; *Hajnal felé* című opusaira gondolok leginkább. A kortárs költészeti antológiákból is kihagyhatatlan versek között vannak olyanok, amelyeket feltétlenül idéznem kell: „Csak te, gyökerek járhatatlan, / labirintus-mély otthona, / te ne hagyd el soha / vélt igazamban, / seb tépte arcú rög-szerelmem, / pusztító éhű menedék, / akit túrnöm elég, / nem kell szeretnem, / ringasd el éjsötét parázson / fáradt karom, fáradt fejem, / égőn és szüntelen, / akár az álom!” (*Három égtáj*); „Olyan nehéz szótlanul szólni hozzád, / megcsonkolt, kivérzett, hazátlan ország; / mert néma vagy, és néma vagyok én is, / e némaság hiába serkedt vér-íz. // (...) Akárhogy is, minden összejtünk sejt, / bár elbuktunk, nincsen jogunk feladni, / igazságunk cserélni szolgál-szóra, / a kimondhatatlant kimondhatóra.” (*Olyan nehéz...*); „Ifjú csillag gyúl az égen, / öreg lámpás, ég a Hold. / Káprázattal teli minden, / ami van, és ami volt. // Nehéz szekér, alig mozdul, / jobbra-balra ing az ég, / szállingózva űri por hull, / sarjú szénánk szanaszét. // (...) Miért késik, hol a hajnal? / Láthatatlan szekerünk / el se indul, üggyel-bajjal / egy helyben dülöng velünk. // Éjszaka van. Senki se vár. / Patkó koccan: kici-koc. / Fényt, meleget közeleg már, / aki hoz, de jaj, ki hoz?” (*Hajnal felé*).

Oláh János az utóbbi két évtizedben szerkesztőként, kiadóként és irodalomszervezőként több ember munkáját végezte el. Mintegy újfent igazolva a Faustban olvasható szentenciát: „A törvény alól, mely az élőket sújtja, / Csak az szabad, ki magát fölülmúlja”. A *Magyar Napló* című folyóiratot 1994 óta főszerkesztőként irányító Oláh János – akárcsak korábban a tatamin – sok-sok iponnal fenyegető támadást, nem egy végzetesnek tűnő fojtást, lábkisöprést és leszorítást hárított, mígnem a huszonegy éven át szerkesztett lapot a kortárs irodalom egyik legrangosabb, széles körben ismert

és megbecsült orgánumává, úgymond a magyar irodalom zászlóshajójává tette. Az újítás hagyományát a hagyomány újításával ötvöző, nagy ívű és tág horizontú szerkesztői koncepció eredményeként válhatott a lap az összmagyarság létgondjait és sorsproblémáit reveláló erővel és egyetemes érvénnyel kifejező szellemi műhellyé. A Magyarfalutól Clevelandig, Oslótól Buenos Airesig szemlélődő folyóirat főszerkesztője méltán érezheti magáénak a Kányádi Sándortól ismerős hitvallást: „Aki megért / s megértet / egy népet / megéltet”. Vagy ahogy Oláh János vallomásában olvashatjuk: „Mondják, ügyesen lavíroztam a ránk zúduló kartácstűzben, azért nem süllyedtünk el. Nem így van. Gyöngeségem ellenére az ügy, a népi irodalom iránti elkötelezettség tartotta meg a *Magyar Naplót*. Az én érdemem csupán az, hogy kitarítottam”.

A magyar ajkú közösségekért vállalt áldozatos szolgálat, az elhívásból és elhivatottságból fakadó feltétlen használni akarás hívta életre az 1999 óta működő Magyar Napló Kiadót, amely mostanra megkerülhetetlenül fontos, sok tekintetben példaszerű könyvműhellyé fejlődött. A hiánypótló sorozataival, bátor kezdeményezéseivel is igen figyelemreméltó kiadóról Szokolczay Lajos kérdésre válaszolva Oláh János a következőket mondja: „Miért nem adom ki a Magyar Napló Kiadónál a könyveimet, miért nem indítok egy saját életműsorozatot, kérdezed. Tulajdonképpen jogos a kérdés, de nem könnyű rá válaszolni.(...) Kiadóként értettem meg a mondás igazságát, amely szerint a suszternek mindig lyukas a cipője. Igen, folyamatosan mások írásainak a gondozásával kell foglalkoznom, a saját írásaim útját nem érek rá egyengetni”.

A ritkábban fényben, többször árnyékban lépegető Oláh János életére és életművére tekintve, az állandó készenlétet és folytonos szolgálatot föl vállaló, a magyarságért és annak kultúrájáért minden áldozatot meghozó, már-már az alázat misztikájával érintkező művészi-emberi portré rajzolódik ki előttünk. Egy olyan, a megtartók fajtájából való, felelősségteljes, hűséges és nobilis jellem portréja, amelyet manapság már alig-alig látni, ezért különösképpen óvni és becsülni kell. Amikor az egyebek mellett a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje kítüntetéssel, Greve-, József Attila-, Március 15-e-, Bethlen Gábor-, Márai Sándor- és Babérkoszorú-díjjal elismert Oláh János barátunk életművét és életpéldáját óvjuk, azzal magyar talentumból kigyöngyözött örökbecsű értékeinket, egész nemzeti múltunkat, jelenünket és jövőnket becsüljük meg.

Nagy Kálmán: Letűnt idők - 2013

Oláh János emlékezete

„Számomra az a fontos, hogy megmentsek a közösségi emlékezetből olyan összefüggéseket, képeket, élményeket, amelyek, ha én nem írom meg őket, feledésbe merülnek” – vallotta Oláh János költő, író és lapszerkesztő, akit (korántsem mellékesen) atyai barátomnak tudhattam. Több ízben interjúvoltam, egyszer a kamera előtt is; még a szakdolgozatomat, első könyvemet is a Kilenckeből írtam. Én is sokat köszönhetek neki az irodalmi pályán; nemcsak együtt indíthattuk újra 1994-ben a *Magyar Naplót* (ő főszerkesztőként, én olvasószerkesztőként), de a tízes években is visszatérhettem a folyóirat bűvkörébe. Amikor pedig a Magyar Művészeti Akadémia felkért, hogy állítsam össze János „portfólióját”, a literátori életmű főbb erővonalait is tisztázhattam.

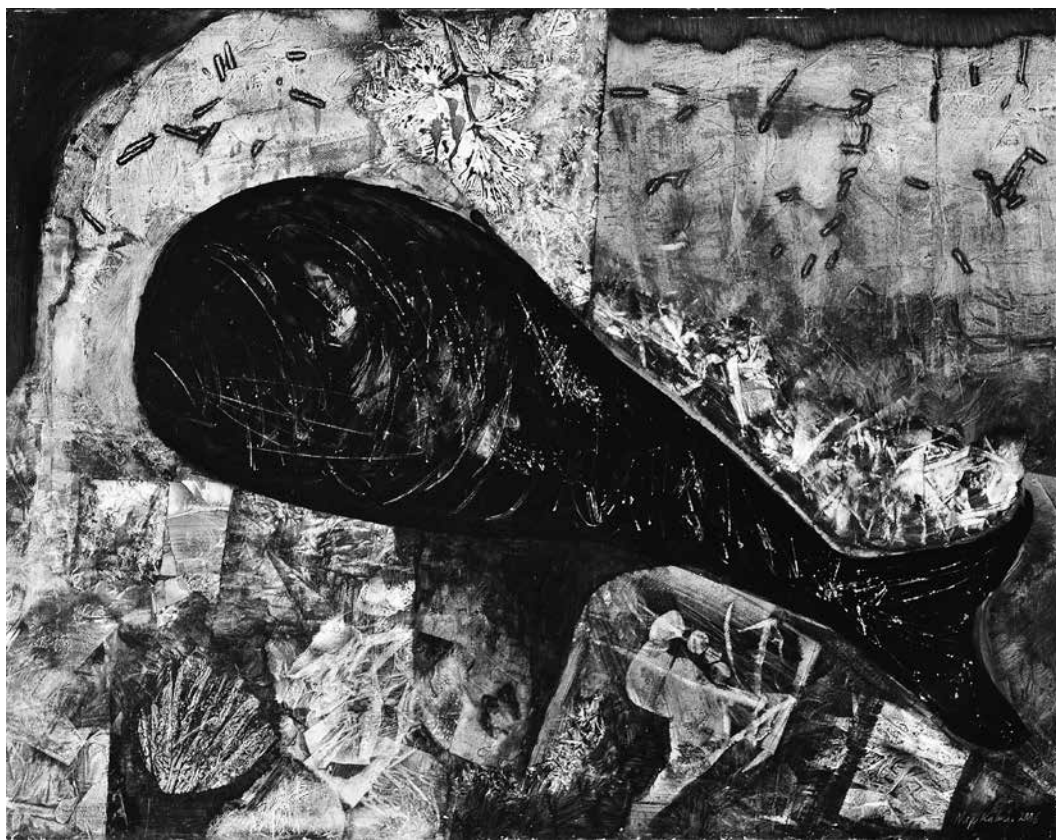
Oláh János költészete több mint fél évszázadot ölel át, mégis egy tömbből való versvilág: ugyanaz a magyar földhöz kötött, ugyanakkor univerzálisan filozofikus, egyszerre érzéki és racionális poézis. Az idő előrehaladtával érzékelhetően klasszicizálódott ugyan, túlsúlyba kerültek a rímes, kötött versformák, költői alapállása azonban alapjában véve nem változott. A Kilencek debütáló antológiájának címadó verse egyúttal programadó ars poetica is, az alkotó pedig hű tudott maradni hozzá: a sorjázó évtizedek során nem kellett elárulnia. Bertha Zoltán „emblematis, korszakjelző versnek” nevezi az *Elérhetetlen földet*. Ez a programvers, s általában véve Oláh egész költészete is új fénytörésben mutatja meg hagyomány és újítás viszonyát a magyar lírában. Jánosi Zoltán úgy látja, hogy „a természeti képek gyöngyszerű izotópjai, akár a *Kalevalában*, úgy sugározzák szét erejüket a társadalmi világ fölött”. Tózsér Árpád a mesterség és a lélek felől közelít az Oláh János-i költészethez: „Néhány sor, s mennyi finom, rejtett mélység, titok, utalás, kérdés. A rímeknek, a ritmusnak, a zenének itt hirtelen nagy szerep jut, s ez élet veszi a radikális halál-nézőpontúságnak.”. Ez utóbbi megjegyzés már az élettől búcsúzódó Oláh János elégikusává, filozofikusává vált költészetére utal, ahol azonban a tragikumot mindig feloldozza az emberi létrend fölötti bölcs szemlélődés. Ontológiai derűje kulturális röghöz-kötöttségéből fakad: „Ez a nyelv konokságával, létével mégiscsak a megértésre ösztönöz. Rejtve az a remény is benne van a versben, hogy meghallva e megtartó nyelv ősi, konok hívását, egymás felé fordulunk végre. Nemzet csak akkor létezhet, ha van olyan erő, amely összefogja a sok egymással viszálykodó akaratot” – fogalmaz Oláh egyhelyütt.

Prózaírói módszerének „cseppkő”-természetéhez a praktikum felől közelít. „Nem vagyok profi író: engem nem fizetnek azért, hogy írjak. Akit fizetnek, egy év alatt megír egy könyvet, kap újra pénzt, újra ír, átlép egy könyvet és belekezd egy újba. Az én műveim nem így születtek, hanem mint a cseppkövek.” Eredetileg a líra felől érkezett a prózaíráshoz: *Közel* című regénye (amelynek évtizedek múltán ismét egybeszerkesztett változatához kontrollszerkesztőként közöm lehetett) visszhangtalansága ellenére a hetvenes évek magyar prózájának egyik legizgalmasabb megújítási kísérlete. Bonyolult fűzésű regény, amely emlékezőfolyamatba ágyazott történeteket tartalmaz. Ezeket az énkeresés lírai monológjai sokszor elfedik, de így is felismerhetők a jelenetek, amelyek többségét az akkori irodalmi etikett szerint nem illethetett volna nyomdafesték. Határ Győző valósággal ünnepelte az *Irodalmi Újságban*: „Oláh Jánosnak sikerült. Ámuldozva és elragadtatva tapasztaltam, hogy önéletrajzi regényében, a *Közelben* nemcsak tartani tudja ezt a hangot, hanem még fokozni is. Ezt a hangot, a csontig vetkőző őszinteséget, az őszinteség, az önpusztító önkeresés, önelveboncolás hangját, amely végső soron a szókratészi önmegismerés felé vezet. A *Közel* különös szintézist valósít meg, s bármi paradoxul hangzik is, nem tudnám jobban megközelíteni a permanens tudathasadás kultúrszintézisét.”. Az Oláh János-i próza másik, realistább irányát a Száműzött történetekben összegződő elbeszélés-irodalom képviseli. Drámaiság és líraiság egyaránt jellemzi ezeket az írásokat, amelyek a múltból kimentendő történesek krónika-igényével íródtak, s Pécsi Györgyi szerint egyenesen „a háború utáni évtized Magyarországnak a kortárs magyar prózában leghitelesebb dokumentumai”.

A bezűzött Kísérlet és a féllegális *Remetei Kéziratok* után valódi szerkesztői pályája megkésve kezdődhetett. Erre így emlékezik: „1994 nyarán Tornai József kérésére, aki akkor az írószövetség elnöke volt, benyújtottam pályázatomat a csődbe jutott *Magyar Napló* főszerkesztői állására. Azonban az a fortyogó gyűlölet, amely levelekben, buta, rágalmaszó újságcikkekben, kuratóriumi áskálódásokban ellenem és a lap ellen megnyilvánult, még engem is meglepett. Mondják: ügyesen lavíroztam a ránk zűdulő kartácstűzben, azért nem süllyedtünk el. Nem így van. Gyöngeségem ellenére az ügy, a népi irodalom iránti elkötelezettség tartotta meg a *Magyar Naplót*. Az én érdemem csupán az, hogy kitarítottam. Ennek a kitarításnak nagy ára volt: legalább öt-tíz könyv. Személy szerint jobban jártam volna, ha megírom őket. Ha harcban áll a *Magyar Napló*, azokkal szemben harcol, akik továbbra is amnéziában akarják tartani a magyar irodalmi tudatot, s általa az egész nemzetet is.”

Szinte törvényszerűnek mondható, hogy a lap megerősödésével Oláh János a könyvkiadásba is belekóstolt: az egyik irodalomszervező tevékenység organikusan következett a másikból. Kődöbocz Gábor irodalomtörténész, az *Agría* folyóirat főszerkesztője szerint Oláh „szerkesztőként, kiadóként, és az utóbbi években a magyar irodalom hajóskapitányaként hátszélben és ellenszélben hajózott az irodalom, illetve az irodalmi közélet sokszor cunamiszerűen fölkorbácsolt vizein”, miközben „az utóbbi két évtizedben szerkesztőként, kiadóként és irodalomszervezőként több ember munkáját végezte el”. Elmondható: Oláh János szakmai pályáján az irodalmi szerkesztés éppolyan központi, valóságformáló műfaj, miként a költészet és a prózaírás. Mindhárom területen űrt hagyott maga után.

Nagy Kálmán: Santiágó álma - 2013

A gyónási titok megsértése

● Oláh János *Közel* című regényének új, átdolgozott kiadásáról

Nem voltam harminc éves, amikor először olvastam Oláh János *Közel* című regényét, és elmúltam negyven, amikor újra a kezembe vettem. Csakhogy ez esetben az újraolvasás kifejezést használva nem vagyok pontos. Amit ugyanis másodjára olvastam, messze nem ugyanaz a könyv volt, mint az, amit korábban. A *Közel* először 1977-ben jelent meg, s én ezzel az első kiadással kerültem közelebbi nexusba a kilencvenes években, másodjára viszont már a 2014-ben napvilágot látott, átdolgozott változatot forgattam, amely az „eredeti” *Közel* mellett annak „folytatását”, a *Visszatérést* is magába olvasztotta, ráadásul mind a két szöveget átdolgozta a szerző. Úgy gondolom, érettebb korom mellett az átdolgozás is szerepet játszott abban, hogy a második olvasás nagyobb élvezetet nyújtott, mint az első.

Mi motiválhatta Oláh Jánost arra, hogy elővegye 1977-ben és 1979-ben megjelent regényeit és újra munkához lásson szövegeikkel, szövegükkel? Mint általában, most is létezik egy triviális válasz. Ezúttal az így hangzik: a két könyv olyan szervesen tartozik össze, hogy egy kötéstábla ölelésébe kívánczik. A válasz nem helytelen, mindazonáltal nem ad magyarázatot az átdolgozás indítékaira, elvégre az eredeti szövegváltozatokat is ki lehetett volna adni egy kötetben. Az igazi okot tehát másban kell keresni.

„...akkoriban a közzététel teljességgel lehetetlennek látszott, a kimondás kényszere nem másokra, csakis önmagamra irányult. Ha e műfajtan írás műfaját mégis meg kéne neveznem, azt mondhatnám, nem más ez a könyv, mint gyónás önmagamnak.” – vallotta a *Közel* keletkezéséről Oláh János a 2014. februári Magyar Naplóban; majd néhány sorral később hozzátette: „csak önmagamnak írtam, és még csak a lehetősége sem merült fel annak, hogy valaha valaki is elolvassa az írást, jóval gátlástalanabban ömlöttem belőlem a szavak, mintha folytonosan mérlegre kellett volna tennem őket”. A regény mégsem maradt az asztalfiókban, leginkább a szerző feleségének, Mezey Katalinnak köszönhetően, aki a kéziratot megmutatta Nagy Lászlónak. Illés Endréhez, a Szépirodalmi Kiadó vezetőjéhez már Nagy Lászlótól került a mű, s a kiadó döntött a két kötetben, különböző cím alatti megjelentetés mellett. Ezek után került nyilvánosságra az első rész 1977-ben (*Közel*), majd a második 1979-ben (*Visszatérés*). – Mivel a szöveget a szerző, saját bevallása szerint, magának írta, mintegy gyónásként, ezért a gyónási titok megsértésének is tekinthetjük a kötetek megjelenését.

Említett vallomásában Oláh János azt is megjegyezte, hogy a könyv „minden ésszerűséget meghazudtolva elég gyorsan megjelent”. Ez a gyorsaság nyilván az első részre igaz maradéktalanul, azonban a kézirat egésze már akkor a kiadónál feküdt, a sorsa eldőlt. A megjelenés előtt talán megfordult az író fejében, hogy a magamagának írott szöveggel érdemes volna foglalkozni még – no, nem mintha a regény(ek) stílusa vagy nyelvezete nem lett volna érett a közlésre (Ellenkezőleg! Nagyon is az volt.), pusztán olyan vonatkozásban, hogy ez a mű, amit szerzője úgy jellemez, mint „gyónást önmagamnak”, váljon olyanná, amelyre inkább az a meghatározás igaz, hogy „gyónás a közösségnek”. Meggyőződésem, hogy amikor az újbóli kiadásra előkészített regény évtizedekkel később a szerző kezébe került, mindenekelőtt ez a szempont vezette, emiatt döntött úgy, hogy nem egyszerűen újabb kiadást, de javított, átdolgozott kiadást kell megélnie művének.

És itt válik különösen izgalmassá az átdolgozás kérdése!

Mint a *Magyar Napló* 2014. februári számából tudható, „Nagy László a könyvet [ti. a *Közel* eredeti kéziratát, amely utóbb kettébontva jelent meg] értelmezve jogosan furcsállotta és kifogásolta, hogy a gyerekszemmel láttatott világot rendre átrajzolják a harmincéves író kételyei, és így az olvasót is elbizonytalanítják: kinek higgyen most a kettő közül, melyik értelmezéssel azonosuljon?” És való-

ban. A *Közel* narrációja sajátosan kétpólusú: egyik pólusa a gyermeki látásmód a maga kíméletlen és keresetlen őszinteségével, a másik pedig egy felnőtt tekintete, amely aggódva, szorongva követi a gyermeket, ahogyan a nagyszülő az unokáját. Még izgalmasabbá teszi az elbeszélést, hogy ez a két pólus voltaképpen egy, végtére is a gyermek látásmódját a szóban forgó gyermekből felnőtté vált érett férfi kontrollálja, aki emlékeiben, lelkében, habitusában őrzi a hajdani gyermeket. Ez a kvázi-kettősség jellegzetes feszültséget és lüktetést biztosít az elbeszélésnek, egyszersmind teljesebbé is teszi, hiszen a két, mindenekelőtt a megélt/átélt időben és a tapasztalatok hiányában, illetve meglétében különböző nézőpont kiegészíti, egyúttal erősíti is egymást. Nem pusztán Nagy László, de későbbi recenzensek, kritikusok is rendre kiemelik a nézőpont kettőzöttségét. „Avval, hogy a régebbi látásmódra, a világban önmagát kereső gyermek kíméletlen gyónására az oknyomozó felnőtt keserűségével ráduplázott, akarva-akaratlan megnőtt a szöveg holdudvara.” – írja Szokolczay Lajos a *Hitel* 2015. szeptemberi számában. – Ezek után jogosan vetődik föl a kérdés: az átdolgozást követően vajon belép-e egy újabb nézőpont, megjelenik-e egy hetvenes éveit taposó, idős ember perspektívája? A felvetés logikus, a föloldás azonban nem egyértelmű. Az újabb látószög ugyanis nem szembeötlő, mivel nincs „rátárlás”, ugyanakkor mégis létezik, hiszen maga az átdolgozás egyfajta újraértelmezés, súlypontáthelyezés is. A *Közel* átdolgozása vonatkozásában azt is mondhatjuk, hogy a gyónási titok újabb megsértésével van dolgunk, ám ezúttal legitim módon, a gyónást végző szabad akaratából és elhatározásából. Az a folyamat, aminek eredményeképpen a szerző önvallomása, amelyről nem remélte, hogy nyilvánosságra kerül, olyan gyónássá változott, amelyet a gyónást végző közönség előtt mond el, új elemekkel gazdagította a művet. Annál is inkább, mert a gyónást hallgató (jelen esetben olvasó) közönség nem akármiféle közönség, de a gyónó számára roppant fontos közönség. Az, amelyikben szervesen, minden ízével, érzékével benne él, amelyért egész életében munkálkodott, amelyért felelősnek érzi magát. Mert Oláh János abban a tekintetben is a népi írók örököse, hogy rendkívül erős benne a közösségi érzés és a tenni akarás, a felelősség el- és föl vállalásának szándéka. „Őszintén hitt abban, hogy a huszonegyedik században is van helye a modern népiségnek, ami alatt ő a közös történetek elbeszélését értette.” – írja Oláh Jánosról nekrológiájában R. Kiss Kornélia (*Magyar Nemzet*, 2016. július 25.). Ennek a művészi programnak megfelelően a *Közel* közel hozza az olvasóhoz a magyar falu, a magyar vidék sorsát a huszadik század közepén, második harmadának végén. Pontosan azt a folyamatot mutatja be, ahogyan a magyar falu közössége fölbomlik, szertefoszlik, úgy tűnik el, boszorkányos gyorsasággal, akár pocsolya a szikrázó napsütésben. Oláh János érzékletesen, drámaian mutatja be, ahogy a (pozitív értelemben értett) egymásra utaltságban élő emberek szorosan összefüggő, egymáshoz erősen kötődő csoportja idegen, egymástól független és egymás nélkül is létezni bíró egyedekre hullik szét. Az a paradoxon is kirajzolódik úgy a *Közelből*, mint az író más prózai írásaiból (*Az Örvényes partján*, Száműzött történetek, Vérszerződés), ami a magát közösséginek jellemző szocialista társadalmat ízig-vérig hatotta át, nevezetesen az, hogy a szocialista társadalmi berendezkedés, a szocialista hatalom éppen úgy egyedekre bontotta a tradicionális emberi közösségeket, ahogyan a kapitalista-imperialista gazdasági berendezkedés társadalmi. A különbség talán annyi csupán, hogy amíg a szocialista világban mindez hatalmi eszközökkel, központi irányítással ment végbe, addig a fogyasztói társadalmakban a gazdasági tényezők önnön logikája mentén, mintegy „organikus” módon zajlott (és zajlik). Oláh János prózája is alátámasztja azt a fölismerést, hogy a huszadik században két nagy disztópia valósult meg: George Orwell 1984-e a bipólusú világ kommunista-szocialista vidékein és Aldous Huxley *Szép, új világ*-a a nyugati végeken (utóbbi mindmáig él). Ebből (is) következően Oláh János minden során a szabadság vágya süt át, ám egy olyan szabadság utáni epekedésé, amely nem az egyén kizárólagos tulajdona, de a közösség elidegeníthetetlen joga, mert a valódi szabadságot az egyén nem önmagában, de csakis közösségi lényként élheti át, amiképpen valódi individuum is csak közösségben létezhet, azon kívül puszta, meztelen egyedeként élhetünk...

2016. július 25-e óta Oláh János életműve lezárt életmű. Koherens, gondosan fölépített szellemi örökség, amelyben kitüntetett helyet foglal el a *Közel* című regény, elsősorban a végleges, 2014-es változata. Maga a szerző Sinka Istvánt, Veres Pétert és Proustot emlegette a mű „irodalmi ihletforrása”-ként, valamint a francia új regényt. Sinka és Veres, a népi írók, a népi irodalom, az új realizmus klasszikusainak motivációs erejét könnyű fölfedezni Oláh János prózájában, amely próza nem mel-

lesleg mindvégig költői, ennek a prózának minden során érezni lehet: költő keze vetette papírra. Marcel Proust és Az eltűnt idő nyomában már csak a téma miatt is releváns, elvégre Oláh János is az eltűnt időt kutatja, tetejébe szívós alapossággal és aprólékossággal, akárcsak a francia klasszikus. És elsősorban ugyancsak ez a szívós alaposság és aprólékosság idézi a francia új regényt a *Közel* lapjain, különösen Alain Robbe-Grillet vagy éppen George Perec munkáit. Mindettől függetlenül a *Közel* – Oláh János egyéb prózai munkáihoz hasonlóan – nagyon is egyedi és sok tekintetben kifejezetten eredeti alkotás, ami annak is köszönhető, hogy Oláhnak sikerült az új realizmus, a népi írók hagyatékának alapjain ízig-vérig modern prózaművészetet építeni, sikerült az, ami keveseknek: megőrizve megújítani.

2016. július 25-e óta Oláh János életműve lezárt életmű. Nem félbemaradt. Lezárt. A lezárása, beteljesülése pedig maga a *Közel* új, átdolgozott kiadása, amely a magyar és az európai irodalom számottevő értéke. És egy, a felelősséget mindenkor vállaló, a közösségért aggódó, érte tenni kívánó és tenni képes, nagy formátumú alkotó szellemiségének, gondolatainak megkapó összegzése.

(*Magyar Napló Kiadó, 2014*)

Nagy Kálmán:Requiem - 2016

Méhes Károly

Augusztusi egy-mondatok

1 - Egy mondattal kezdődik ez az augusztus, ami arról szólna, hogy már nincs félelem bennem, mint valaha, ez már a nyárvég, és az mindennek a vége, mert talán, vélem, mint aki majdnem bölcs, nincs is vége semminek soha, legalábbis még nem, mert jön majd a szeptember, az október, de azokban is ott lakozik az augusztus, és minden egyéb, ami – szerény visszatekintés – az ősrobbanás óta történt, mondom, lehet, hogy vigasztaló hangon, de elég határozottan.

2 - Úgy volt, elmegyünk Esterházy temetésére, de fájdalom állt a derekamba, és nem lett belőle semmi, ezért aztán itthon hallgattam – helyette – egy kis Esterházyt a youtube-on, találomra, amit Kertésznek írt, és azzal kezdődik, hogy napok óta cefetül fáj a dereka, Élet és irodalom címmel.

3 - Most majdnem éjfél van már, és nem tudom pontosan felidézni, mivel telt az ébren töltött órák sora, noha, ha megerőltetem az eszem (de ész-e mindez?), végül is fel tudok sorolni eseményeket, de hogy ezekkel telt volna bármi is, nem vagyok képes hinni.

4 - Csöndes hőség ölén – égből kéklő lépcső – lép jön szép nő fény hó

5 - Minden közelítést a távolság tesz érezhetővé.

6 - Akárhányszor is, mindig van bennem egy kis várakozás Szabadkán, hogy az édes Dide jön szembe, szórakozottan, rám pislant, nem tudja hirtelen, hová tegyen, de biztonság kedvéért megemelinti a kalapját, és átsuhan az arcán egy tétova, csodálkozó félmosoly.

7 - A határon, a pillangós drótkerítések között, araszolva-várakozva a rekkenő hőségben, csak eszembe jut, hogy mindennek van határa.

8 - Az egy mondat az sosem egy mondat, hanem rengeteg mondat, amiből ki kell választani egyet.

9 - Ott álltunk egy üreg mellett, amiről azt mesélték, hogy oda temették el a nagy Szulejmán belső szerveit, tehát ennyi sok száz évvel később a föld tele kell legyen a DNS-ével, és majd jönnek a leszár-mazottak, vannak van 280-an, és összevetik ezt a turbékpusztai port az ő DNS-ükkel, és akkor már bizonyosság léssen, és mindenki örülni fog.

10 - Harminc éve volt az első Forma-1 Magyar Nagydíj, egy időcezúra, hisz azóta van „előtte” és „az-óta”.

11 - Befelhősödött, nem láthattuk a csillaghullást, hát tüzet raktunk, s néztük hogy a csillagszikrák mint röpködnek az ég felé.

12 - Mint aki halkán arra ébredt, hogy nem érti ezt az egészszet, a napfény rácson át csíkozza fel a testét, máris várni kezd hát az estét.

13 - A régi szarból mikor válik régi kincs, jut eszembe a Naschmarkt kóceráját járva.

14 - Már majdnem fénylik az utca, még világít néhány tócsa.
látok egy nőt kócosan szemben – ez most a mise vasárnap reggel.

15 - Boldog asszonyanyám most hívott, hogy nagyon meleg van, de serényen főz, jövök-e ebédre, és vigye el a csuda, ha kész lesz, kimegy egy sörre és nézni fogja az embereket.

16 - Az ember irkál-firkál, s végül azt látja, hogy mindig ugyanazok a szavak ismétlődnek, csupa „nem”, „de”, „hogya”, „inkább”, „azért” – ez őrzítő, írta a drága Dide.

17 - Le lehet-e írni egy tegnapi mondatot ma úgy, hogy értelmét ugyan nem veszti el, de érvényét száz százalékgig?

18 - Azt hiszem, eltandorisodtam akkor, amikor azt jutott eszembe, hogy a csönd vége egyáltalán nem a nesz vagy a zaj, hanem a csöndtelenség.

19 - A fiam mesélte, hogy kiselőadást hallgatott arról, hogy én milyen derék, rendes, tehetséges ember vagyok, és – mintegy vérvonalilag – ezért bizonyosan ő is az.

20 - Az égen úszom hátom fekvé, pislogok lefelé, jé, de szép a nyár, és néha mögém lesek, mert egyre közelebb kerül a nagy bőja, a nap.

21 - Ahogy gurulok a nyári tájban, minden kilométernél arra gondolok, ez már ősz, így telik a sárga vagyis mélyül minden délután és este.

22 - Szinte naponta vágom el, ütöm be, szúrom meg valamelyik ujjamat, mintha így akarna valaki-valami inteni, hogy nyugi, csak semmi kapkodás, ülj veszteg, még csak ne is kalapáld a billentyűket, hiszen érzed, hogy fáj, nem fontos semmi, nézd az eget vagy bármit, amit szívesen nézel, vagy tudod mit, azt sem kell mindenáron, nézni, csak be szemed, aludj, és közben majd gyógyulnak sebeid.

23 - Hús harangozás a hasamban – álmodtam ezt a mondatot, és amikor kinyitottam a szememet, hét órát kongtak, kordult a hasam, és a hőmérő 16 fokot mutatott.

24 - Néhány felhő-nyak
körüli nap-ék
Jól elszórakoznak
fény és árnyék

25 - Hommage á Vasarely: egymásba kanyarodó zebrákon lépkedek, míg ágaskodó Renault-k várják, hogy átérjek arra az optikailag felettébb csalóka túlsó partra.

26 - Próbálok megfejteni magamban, milyen igényből fakad, hogy a gyerekeket elcipeljem oda, ahol én már jártam, él bennem mint hely, és úgy tegyek, mint aki átnyújt nekik valamit, ami valamiképp én magam vagyok.

27 - Most nem érdekel, hogy mennyire le van járva ez az egész erdélyezés (is).

28 - Úgy ülni nyakig a kolozsi fürdő sós vizében, hogy közben Spa-Francorchamps-ban megy a belga futam, ad valami dekadens pikantériát ennek az augusztus-végnek, ami csak részben szól a lemondásról, mert legalább annyi benne az önfegyelem és a rettenthetetlenség.

29 - Egy sose látott rokon, aki iránt, amikor először megpillantom, azt érzem, szeretem, jelentsen ez bármit is.

30 - Ülök a teraszon és nézem, ahogy a völgykatlan fölött a hajnali köd megmérkőzik a felkelő nappal, és tudom, bármelyikük is nyer e nemes vetélkedésben, engem ez maradéktalanul boldoggá tesz.

31 - Nyár, nyáremlék, most lesz emléknár belőled, kicsit giccses, de igaz, na helló.

Ughy Szabina

Nagy kezdőbetű, pont a végén – avagy szűkszavú szeptemberi napló

szeptember 1., csütörtök

Az iskolaudvarról ide-, idefújja a Himnuszt a meleg szél.

szeptember 2., péntek

Sirályok keringnek a kivilágított parlament fölött, fényszennyezés, pedig milyen szép.

szeptember 3., szombat

Quasimodo fája alá húzódok a déli hőség elől; a versek árnyéka hol marad?

szeptember 4., vasárnap

Nächster halt, next stop Csittényhegy.

szeptember 5., hétfő

Huszonyolc banános dobozban szűken, de elfér minden, amire tulajdonképp semmi szükségünk.

szeptember 6., kedd

„Tudod mi a jó munka? – Baszás közben pénzt számolni.” – 13-14 év körüli iskolás fiú a 4-es villamon.

szeptember 7., szerda

Környezetvédelemről beszélni olyan, mint verset írni: ugyanazt mondd el újra és újra, hátha egyszer valaki megérti.

szeptember 8., csütörtök

Sikolyú, bordaláda, szádnilyás, fonalőr – újabb óra a szövődében.

szeptember 9., péntek

Lomtalanítás a kerületben: sárga foltokkal teli matrac, Marx bőrkötésben, Radnóti összes, kitört lábú biedermeier fotel, innentől kezdve már csak szemét.

szeptember 10., szombat

Nagymaros, part menti fröccsök, a Duna, egy eljövendő idill emléke.

szeptember 11., vasárnap

Letakarni egy tükröt, meghallani a harangokat az elhalkult városban: ugyanaz az enyhülés.

szeptember 12., hétfő

Újabb rabokat hoztak a börtönbe, távolról mintha egymás kezét fognák, mikor közelebb érek, akkor látom csak meg a közös bilincset.

szeptember 13., kedd

Ma egy órán belül három olyan embert láttam a város különböző pontjain, aki egy-egy pár mankót vitt. Egyikük sem volt sánta. Valami akció?

szeptember 14., szerda

Fekszem a testmeleg vízben, a fürdő kupolájának hatszögletű ablakain vastag hasábokban ömlik be a fény; fölnézek ezekre az áradó tekintetekre, barátaimmal, halottaimmal sem tudnék mindent így megbeszélni.

szeptember 15., csütörtök

Nyolcszoros lassításban hallgatni órákon át az Ave Mariát.

szeptember 16., péntek

„Egy művész, meg valami, mondjuk egy költő.”

szeptember 17., szombat

Kigyulladhatott egy gázgyár, nem látni biztosan az út melletti fáktól, emelkedik, emel, hatalmas te-
lihold.

szeptember 18., vasárnap

Gyerekek integetnek a vonat után.

szeptember 19., hétfő

„Alone” – fehér felirat egy kövér japán turista fekete pólóján.

szeptember 20., kedd

Ha csönd, akkor vers közelít.

szeptember 21., szerda

Mennyi mondat, ez is minnek; az írás elszáll, a szó megmarad.

szeptember 22., csütörtök

Egy fogságban lévő delfin öngyilkossága: nem vett többé levegőt.

szeptember 23., péntek

Már sehová sem utaznék, csak veled találkozhatnék többször végre.

szeptember 24., szombat

Szelídítek, süt ránk a nap, lassan közelítek újra és újra a sérült kutya felé, órák után engedi csak meg,
hogy hozzá érjek, lemerevedik a simogatástól, tekintetével kerül, így árul el mindent magáról.

szeptember 25., vasárnap

Világutazók tekintetével menni a megszokott úton az éjjel-nappaliig, rizstejért.

szeptember 26., hétfő

Elfogyini a várakozásban, homokóra a szaunában.

szeptember 27., kedd

Ez a test, ez a csönd, ez az élet él, mert van egy rajtam túli világ, így viselhető csak el ez az egész, ez
a csönd, ez a test, amit most nem merek, tudok elmondani, ott százfős kórus zúgja, így képzelem el,
mindennél jobban hiszem, mert róla semmit sem tudok.

szeptember 28., szerda

Se idő, se varázslás, csak a tárgyak, a számok, a város.

szepetember 29., csütörtök

Korán kelni ezért a hideg reggeli illatért, a még felidézhető álmokért, a kávé fényben lüktető gőzölgéséért.

szepetember 30., péntek

A könyvespolc takarítása után újra csak azt gondolom, nem szégyen a hallgatás.

Farkas Ferenc:
Reggel - 2015

Joseph von Eichendorff

Az elkésett vándor

De vajon hol leszek jövő tavasszal?
Kérdeztem rég – kalaplengetve föl-le,
Vidám dalunkat küldtük le a völgybe,
S minden fától új koszorúkat kaptam.

Csak azt tudtam, fénylő tavasz marasztal,
Folyó ragyog, tengerbe hömpölyögve,
Madárdalban búvölt csodáknak földje,
S oly sokára jött a reggelre nappal.

De itt az est, s akik szívembe' laktak,
Mellőlem, útba-fáradtan, mind elmaradtak;
Koszorúm együtt hervad a harasztal,

S hazahívón estharang kondul, mélyen,
És magányomban megrettenve kérdem:
De hol leszek vajon jövő tavasszal?

(Tatár Sándor fordítása)

Wilhelm Müller

Jó éjszakát¹

Ki idegenként jöttem,
El is akként megyek.
Virágokkal köröttem
Nyújtott május kegyet.
A lány szólott: „Szerelmem”,
Anyja kívánt frigyet –
Most ború künn és bennem,
Mély hó, dermedt rügyek.

Az sem saját döntésem,
Útra mikor kelek;
Vezetőm a sötétben
Csak magam lehetek.
Hold árnya jön csak vélem,
Ki még el nem hagyott,
S a hófehér fenyéren
Követek vadnyomot.

Várjam sorsom beteltét –
Elúzzenek megint?!
Nem fogok elvert ebként
Szűkölni odakint!
A szerelem is vándor;
Az Úr úgy alkotá,
Hogy ha válni kell, váljon.
Szivem, jó éjszakát!

El ne röpöngen álmod –
Mily drága, jól tudom.
Csendben lépjek, vigyázok;
Ajtód halkán csukom.
S még felírom rá oldalt
Búcsúm: *Jó éjszakát,*
És ebből láthatod majd,
Hogy gondoltam reád.

(*Fordította: Tatár Sándor*)

¹ A Franz Schubert által megzenésített *Winterreise* (Téli utazás) című dalciklus első darabja.

Hans Carossa

A régi kút

Olts lámpát, és aludj! Csak örök-éber
Csobogás hallik kint a régi kút felől;
Szokott hang lett minden vendég fülében,
Ki ide tért a sötétség elől.

Bár megeshet, hogy ha már elaludtál,
Nyugtalanság kél ablakod alatt:
Léptektől csikordul kavics a kútnál,
S az ezüst hang egyszerre megszakad.

És fölriadsz – de nincsen mitől félned;
A tájat hú csillagok őrizik;
Csak egy vándor lépett a medencéhez,
Vizet merít, s tenyeréből iszik.^{1*}

S megy is már; a hang visszatért egészen,
Mely oldja itt magányod éjjelét.
Sok vándor jár messze a csillagfényben,
És némelyikük úton van feléd.

(Tatár Sándor fordítása)

¹ vagy:
És fölriadsz – de nincsen mitől félned;
A csillagtábor fönt hiánytalan,
Csak egy vándor lépett a medencéhez,
Vizet merít, sóváran-szomjasan.

Gazdag Ágnes: Hercegnő - 2016

Zalán Tibor

Ködben szendereg

A hatvanéves Tar Ferencnek

Talán történhetett volna velünk más is,
Az évek úgy-ahogy, mondhatnám, de frázis,
Remeg a lécs, s a túlfélen vagyunk máris,
Fúj a szél, s a lépcsősor vége már látszik.

Ennyi már nincs vissza, amennyi elrohant,
Rendezzük dolgaink, vagy mondjunk egy koant:
Egy kézzel tapsolni – nem lehet, ha ugyan!
Néma hajnalokban az idő megfogán.
Cél hogyha vágy lenne elhagyna hirtelen,
Nem nekünk való a nagy harc, a küzdelem,
Elhull a virág, eliramlik sok elem,
Ködben dereng a lét s a történelem.

2015. október

Papp-Für János

egy nap esztétikája

itt állok éppen abban az ajtónyitásban
ahol visszaadtam neked a kulcsokat
verejtékes kezedet kinyújtottad
azon a kegyetlen résen amin keresztül
évek alatt kiszivárogtam belőled
ráncolt homlokkal hunyorgok
még előttem állsz szemembe csap a Nap
félíg behúzott bőrönd a tekintetem
most is valahol hátul a kertben ülhetsz
talán éppen azon a hintaágyon
melynek árnyéka azóta is
lemoshatatlanul befedi az egész arcomat
és ahol a legutóbbi tavasz még a hajadba
gabalyodva homlokomra hordta a rügyeket
és fülbevalóként viselted az üvegtálon
megmaradt bordó cseresznyeszemeket
már észre sem veszed hogy
a legelső rózsát nem metszi le senki
de az évek óta száradót féltve őrizgeted
azt hiszed lefelé lógatva örökre megmarad
azt sem veszed észre hogy gyakrabban
megáll a hinta hogy nem viszi már olyan
magasra a lendület azt sem hogy
valaki kiszállt mellőled mint egy stoppos utas
aki egy éles kanyarban eltűnik az úttal együtt
így nem látsz át a kerítéseken
nem látod hogyan növi be a gaz
az elhagyott szomszéd telkeket
hogyan rozsdáll el a körhinta a játszótereken
és ütemes nyikorgása hozzátartozik az életedhez
mint az évek óta fel nem húzott falióra
ami azóta áll mióta elvesztettem benned fontosságomat
ki sem mersz állni a kapuba nehogy
a szétázott lábnyomaimban újra kopogjanak lépteid
és nehogy észrevedd azt hogy
a halszagú és eperillatú piac helyén
csillogó ablakú pláza nő a lángosos telkére

ahol zsebkendőddel oly sokszor
óvatosan megtörölted a számat
átépítették a teret újrafestették a padunkat

de mi kimaradtunk minket elfelejtettek felújítani
baseball sapka helyett kalapban ballagok
a térkövezett sárgára mázolt templom felé
te fekete kendőben oly könnyedén közelítesz
akár az angyalok a halálba indulók elé
mindketten gyászolunk
de nem a saját közös szeretteinket
megállsz megállok egymásra nézünk
mindketten rájövünk hogy hiába kutatjuk
zsebeinkben a régi kertkapu kulcsait
ahol az őszi fák alatt magára hagyottan leng
a nyikorgó hintaágy és tudjuk hogy tavasz már nem jön
de talán egyetlen egy őszt még mindketten kaphatunk
felszedem a földről a lehullott cseresznyeszemeket
eltörlöd a poros üvegtálat titokban megnézed benne magad
hogy vajon szépnek látlak-e még
lemetszem a bokorról a legutolsó rózsát
leülök melléd és féltve a hajadba tűzöm
elvirágzott arcunkon elszáradnak
a megkövült barázdák közé hullott rügyek
így múlik el minden addigi
amiről sokáig nem is akartunk hallani

nokturn

a fény bontja sátrát, a legeldugottabb sarokból
is kilép, a magára hagyott holttér és a sötét
innentől kezdve már végképp senkié, arcod
akár egy égve felejtett lámpa, feldereng a függöny
mögötti fémes homályba, alakod éleit próbálom
rajtad felkutatni, aki így tud nézni, az nem lehet
bárki, szemüregedben visszahúzzák gyökerüket
a túlvilág fái, magadhoz öleled az emlékeidből
épült partokat, zsebedből előhúzod a valaha volt
leggyűröttebb arcodat, már végleg elfelejtetted
azt az utolsó apró kis részletet, amiből még
összerakhatnád a fényhez szükséges részeket.

Tompa Zsófia

Fahéj

Ahogy fahéjat szórtam a melange
tetejére, eszembe jutottál.
Hogy bár közel két évtized lakik köztünk,
ártatlanabb vagy nálam.
Hogy míg én az első perctől fogva,
te nem tudod, mi történik.
Nem azért, mert tartózkodnál a lehetőségétől.
Hanem mert tiszta vagy.

A fahéj nehéz.
Nehezebb, mint a tejhab a kávé.
Azt hisszük, csak könnyen meghintjük valamivel,
megfűszerezzük a fehér,
pórusos leplet a keserű ital tetején,
de elég néhány perc hozzá,
és a lepel elnehezül, összeroskad.

Oda az illúzió.

interpretáció

mindennek végtelen számú
olvasata van mondják
de tudod nemcsak a könyvekben
hanem abban is ahogy egymást látjuk
történeteinkben tévedéseinkben
ott poroszkál a végtelen
lábnyoma holdfény
felissza a hajnali nap
és mi nem látjuk úgy ragyog
nem látjuk csak az árnyakat
kiélezett egyolvasatú kontúrokat
éleikkel idegenné sebezük egymást

Szeles Judit

Sarkkőri levelek 47.

A szarvas-kullancslégy (Lipoptena cervi)

ellen nincsen védekezési mód,
rátapad a bőrre, laposan száll
bokorról bokorra, majd a hajra,
nyakra, kezekre, mindenre,
amiről azt hiszi, hogy szarvas.

A réti legyezőfű vagy bajmóca (Filipendula ulmaria)

levelein ül vigyázban. A bajmóca
nedves környezetben – mocsarakban,
nyirkos talajú réteken,
patak menti társulásokban –
él, főleg a hegyvidékeken.

Északon szarvasfűnek is nevezik.

A mézsört ízesítik vele, de a teája jó
lázban, megfázáskor.

Azt mondják, a Valhallában él Heidrún kecske,
aki Odin harcosainak a *mézsört* adja.

Heidrún, a kecske

a Had Atyjának kapujánál

legeli Lérad² lombját,

meztölti a kancsót

világosméztejjel,

ízletes itala végtelen.³

A szarvas-kullancslégyek a kecskét is
belepik, és kiszívják a vérét.

A vikingek szarvaszsírt és kormot
használtak a vérszívók ellen.

Manapság már nem lehet
sem szarvaszsírhoz, sem mézsörhöz
hozzájutni. Hacsak valaki nem utazik
az északi sarkkörön túlra.

² Yggdrasil, mitológiai fa

³ Tandori Dezső fordítása

Opusz 23

Csajkovszkij első zongoraversenyét hallgatom.

Ma a napköziben egy új figura ült egészen magába roskadtan.
Szürke volt a tekintete, valami nagy mélységbe vetette,
még akkor is, amikor velem kezét fogott,
nem találkozott az én tekintetemmel.

Mondta a nevét, háromszor is, de nem figyeltem oda eléggé,
ő nem látott engem, és én pedig nem hallgattam rá.

Hol oroszul, hol svédül, hol angolul beszéltünk egymással.

Ő a legjobban persze oroszul, én törtem mindhármát,
Azerbajdzsánban kétszer virágozik a mandulafa, mondta.

Azt is mondta még, hogy belül sír, és a kezét végighúzta a mellkasán:
így. De az arca rezzenéstelen maradt mindvégig
vagy a fájdalomtól vagy a gyógyszerektől.

Azt is elmesélte, hogy egy kempingben lakik a városon kívül,
egy dohos kempingautót bérel havi hatezer koronáért,
de nem ő fizeti, hanem a szociális,
mert neki nincs senkije és semmije.

A senkit és a semmit megint mellkas-simogatás kísérte,
mintha nem érteném, hogy belül mindig sír.

Akár egy süketnéma, kézmozdulatokkal támasztotta alá mondanivalóját.

Az is lehet, hogy a számról olvasott, és a szememből ivott,
mert, mint mondta, éheznek-szomjaznak.

Elhagyta a felesége, ahogy engem is elhagytak a szavak,
mikor végül a nevemen szólított, és megkérdezte, máris megyek-e.

Csajkovszkij első zongoraversenyét hallgatom,
és hullámozik velem a hajópadló a nappaliban.

Mintha egy hajóban eveztünk volna az idegennel.

Németh Gábor Dávid

Pont ennyi

A biztonsági őr veszekedett, miért megyek be a vécére, nem vettem semmit, itt csak fogyasztóvendégek használhatják a mosdót. Nem tudtam, hogy magyarázzam el, nem is kell vécére mennem, csak szeretném, hogy minél több ideig tartson eljutni hozzád. Az ambuláns lapot nézegettem, mindennek, amit veled csináltak, külön kódja volt a lap szélén, bőrelváltozás radikális kimetszése 58851, próbáltam elképzelni, miből létezhet pont ennyi a világon, de semmi nem jutott eszembe. Végül inkább összeadogattam a tételek számait, reméltem, elég nagy lesz a végösszeg, elmegy vele annyi idő, mint amennyit a mosdóban tölthettem volna.

Reggel

A nővérszobában az egyik ablaküveg piros volt, a hét elején betört és a vihar miatt rögtön pótolni kellett, ez volt kéznél, a lenti büfé válaszfala ilyen színű, ezért most reggelente, amikor besüt a nap, a folyosó egy része teljesen vörössé válik, mintha fényképeket akarnának előhívni.

Szeretted reggelente kibotorkálni a folyosóra, más testek kiterjedése határol, nemcsak testeké, a kórházban a nézésnek is kiterjedése van, ha most hirtelen lefényképeznéd, és lenne a háttérben valaki, akinek pont csukva van a szeme, azt hiszem, boldog lennél.

Marno János

A cselekmény – Isten ha egyszer lábra kap

● *részletek a fenti címet viselő, majd' harminc éve napvilágot látott verseskötet mai, tüzetes, minden egyes darabot felülvizsgáló átiratából, a műhelymunkát ki-kiteregető jegyzetek „multifunkcionális” beszédeivel ellátva.*

13

A bolondok elfordítják róla a te-
kintetüket, fél karjuk ernyedten ingáz a selyem-
hártyás ragulé s a szájuk között. Ez, meg a láz,
mormolja, ezek alkotják együtt a teremtő hülyeség
olyan, bizonyos ritka, ám, annál jellemzőbb
példányait, mint amilyen szerénységem volt s lesz,
míg a világ világ, a földnek hol emitt, hol
amott repedő sarkában; és mégis, rám tör a frász,
cserbenhagy minden lélek, ha órá
téved vissza valamely vétlen pillanatom...
És nincs rajta, kívüle egyéb, csak ez a rossz, rossz, rossz.

13/b

A bolondok kivetik maguk közül a hülyét, mint egy gazdátlan korcsot, kinézik őt az étkezőből, ahol konzervből készült ragulevest toligál eléjük a konyhás személyzet. Nem is olyan pocsek az íze annak a levesnek! Ha nincs az a tömény klórszag, az étkezőben csakúgy, mint a folyosón vagy a nővérszobában, akkor nem üli meg az ember garatját sem annyira a ragu véres hidegveríték íze. Trópusi íz, a veríték sűrű, mintha krémlevest préselne ki magából a bolondok bőre, a hülye meg éhen marad. A bolondok összetartanak, a hülye bakancsot húz, és indul a kertbe szembe menni a kórházi szabályzattal. Úgy viselkedik, mint egy protekciós beteg; feszegeti a határokat, az ambulancián még tegnap összekülönbözött a főorvossal, amivel beopta magát a fiatal rezidens doktornók szívébe. „Ki ez a hülye?” – hallotta ki a vidám susogásukból, talán mert imponált nekik a bakancsos, pizsamás jelmezében. Abban az időben még kevesen társították a haláltábori rabruházatot evvel a viselettel. Kevesen, és azok is inkább csak magukban. Mindig van nála íróeszköz és füzet, amibe igyekszik a fontosabb ötleteket, gondolatokat feljegyezni, de kérdés, mit ér majd velük otthon, hogy mire megy velük a megszokhatatlan klórszagban? Mert ez a szag, elegyülve az ember bomlásszagával és a kollektív izzadságszaggal, mérgezően hat az idegrendszerre is, amitől a friss levegőn áthevült és lázasan lejegyezte, ugyanaz a szó vagy gondolat mérgezett állapotában még súlyosabb romlást idézhet elő az elméjében.

14

Hallasz? – hajtogatom. Vagy veszettül
csépelek valamit... Most dől-e rám a ház,

amiért hetekre üresen maradt? A víz
bőrizik az eresz alatti hordóban, színén
a bőrrömet ellepő vasskarlát. Fertőző volnék?
Pizsamám ujján a gyászszalag, szinte
otthon érzem már magam. Kint az utcán
mozdulatlanná meredt a kígyózó nép,
az égalja rózsaszín, rajta a felirat: *ÁLLAMI
MATINÉ* – egy alak felüvölt, egy másik kockát
vet némán, frontérezékenyen, a hidegre.

14/b

Azt hiszem, távolodunk az eredeti indulatoktól is, melyek a verset színre hozták, és eszerint a szín – színhely vagy színtér – is, szóismétléssel élve, áthelyeződik a mába. Kevesebb zöldség, kevesebb fa, viszont a rozsdá hatalmas temetőket sejtet. Persze, a skarlát sem mese. Viszont őrizetben a szocialista kultúrpolitika, vidéken, ahol a vers alanya többet betegeskedett, mint amennyit ült az iskolapadban, nyomta az ágyat bárányhimlővel is, melyet elsőre bárányfelhőnek írt a zabolátlanul reszkető keze. Törölnie kellett a felhőt s a kezét is, mielőtt a himlővel sikerült boldogulnia. A vers első szava (mint az eredetiben is) némi riadalomra vall, mely azután kiereszti a hangját, hisztérikussá fokozza, hisztérikussá és gúnyossá, ami az eredeti korszakban magától értetődőnek hathatott. Ma már nem mindent ért meg mindjárt az ember, messzebbre ne menjek, akinek a szövegmondásai annyira lenyűgöztek annak idején, az ma merő affektálás és alakoskodás az érzékszerveimnek. Latinovits Zoltánra gondolok elsősorban, a hatvanas-hetvenes évek színészkirályára, aki sziszegve szűrte összeszorított fogain keresztül a szájában megöblögetett szavakat, amivel számos kollégáját is sikerült ámulatba ejtenie, nem csak a magunkfajta, izgágán szorongó fiatalokat. A színész azonban eleve áldozata a korának; örülhet, ha egyáltalán a pályája végéig talpon marad. És akkor jöhet a szakadék, a szakadék szélén még néhány szinkronszerep, ismerek olyan vaskosan komisz szinkronhagot is, amely több évtizede elfertőzte és leuralta a média mondhatni teljes spektrumát. Költői szóval: disznóság, hogy a legrosszabb hangot dugják le leggyakrabban a figyelmetlen s épp ezért könnyen hipnotizálható nézők torkán, ezt éppen ideje szóvá tennem, mégha ezzel az érzékenyebb olvasó figyelmét túl hosszasan tereltem is el a versről. Nem állt szándékomban. Bizakodásra biztatom magam, hogy hamarosan jön olyan vers, ami alkalmat ad majd rá, hogy a fenti darabra még egyszer visszatérjek. Elvégre itt érdekesen is elsülhet, ha a vers és a kommentár szinkronja egészen félrecsúszik, mintha haza tartva a szomszéd házba esnénk be, súlyosan leragadt szemhéjjal, hogy azután ott ébredjünk, ott térjünk magunkhoz, a hozzánk legközelebb eső idegenben.

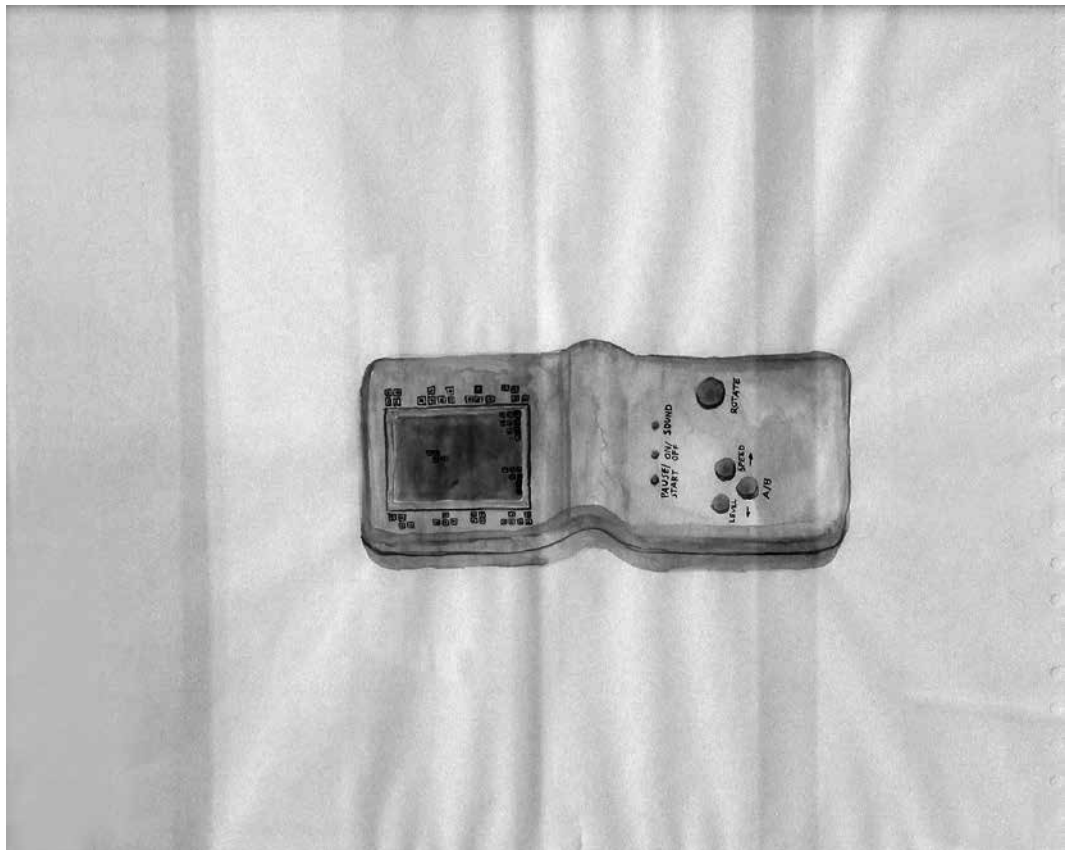
15

Csak hogy a hideg, Isten leheletével,
itt a hentesnél, a pult üvege mögül
kicsapva lep meg, ráncot villant a fólia, kerül
papírzacskó, maradni rezzentlennek,
vagy szemre álmatagnak, ez most a jelszó.
Isten azonban fütyülni szeret, golyót
ereszteni képmása zacskójába, szelet
vetni a mustáros kolbászhoz, és szelet
kenyeret tépdetni mártogatásra; a pénztárban
várandós nő ül, véresre festve, nem pillant fel rám –
nemlétem léptéke egy kockás papírzakon.

15/b

Az eredeti darabnak csupán a keretét őrzi valamelyest e mostani változat. Az Isten hidege és a papírzakó. Az eredeti darabban drogról is beszélek, mint gyógyszerrel vagy/és tudatmódosító szerről, amelyet Isten tulajdonol. Röstelltem volna benne hagyni a versben ezt a motívumot, gyerekesnek találtam, hiába emlékszem a körülményekre, amelyek közepette gépeltem ódon írógépen, a sötét szobában, a verset. Nem hiszem, hogy akkor hittem benne, de hogy félttem tőle és a félelem mára sem enyhült, afelől nem lehetnek kétségeim. Mindegy, hogy templomban ülök vagy térdepelek, vagy a soromra várok egy hentesboltban. A ötvenes-hatvanas években a falu egyetlen hentesét Gusztinak szólította az anyám, odahaza is így beszélt róla: „Ma mégsem kapot friss árut a Guszti.” s ez azt jelentette, hogy ezen a hétfőgén nem kerül húsétel az asztalunkra, mert a Guszti hetente egyszer, csak csütörtökön kapott friss tőkehúst a vágóhídról. Manapság nem látogatok hentesüzletet, huszonnyolc évvel ezelőtt azonban előfordult, hogy betértem valamelyikbe, tizenöt deka főtt kolbászt kértem, mustárral és egy ropogós serclivel, ha láttam, hogy az is van. Számos hentesemberben ráismerni véltem a Gusztira. Mintha az ilyen férfiak arcbőre vagy a szőrös alkarjuk bőre tükrözné valahogy a pulton előttük heverő húsdarabokat. Még a darált hús esetében is maradt egy ilyen képzetem. Fantomszerű érzettel jár a fejemben, hogy pár lépésnyire tőlünk, a Mészáros utcában egyetlen hentesüzletet se találni, míg zöldségest, gyógyszertárat, vendéglőt kettőt is, plusz egy kínait, ahol nagyjából két éve egy tartós hörgőgörcsöt átvészélhettem csúcsidőben.

Fischer Judit: Tetrisz - 2013

Kürti László

gyereknap ötödik évre

összefutottunk apámmal. vesszőkosárral
kezében, ment az öreg, vagyis jött, serényen.
meghívtam egy fagyira (csak nagyon ritkán
sörözünk és azt is vároresti összeüléseken,
együtt, vállalt fjaival).
nem kérdeztem mit kér, csoki-vaníliát kapott,
a gyereké a másik tölcsér, vagyis az első.
sétáltunk a belvárosi gazban, majd megálltunk
a színpad előtt. tātikázott egy sztár.
a siker, elérékenyült felnőtt tekintete: homályosít.
apák vasárnapi látómezeje.
az enyémekek nyalták a fagyit, nevettek. ingyen tudtuk,
hogy savanykás ez az egész felhajtás, de élveztük
a másort, mert tényleg jó volt, jó lett – nekünk, illet
a térdig gyomos kisvárosi délutánba. a művészet,
akár az átázott ostya. szakrális stigma, pecsét
a gyerek pólóján, apám szandálján. szóval, műalkotássá
lényegült a töredékes, tölcsérittas családom.
közben beugrott még, hogy lufit ígértem,
meg a törökméz (csak magamnak mondtam),
hogy majd el ne felejtsek, mindhármunk életének
valódi gyereknapjait igazán jól megélni.

emlékmű

egy kavicsokat illesztgető álmatlan ember
tengerre sem tekint, vízhez nem ér lába.
„szeretlek marikám!” – homokba kavicsból.
komoly ember volt az: térdnadrág és póló,
gumiszandálban. majd fölnezett az égre,
honnán sűg az isten. fényképezőt húzott,
hosszú árnyékok között, felvillantott három
igazán nagy nyarat. nagy ember volt
mondom, egy könnyet sem ejtett.
körülnezett, látta, nem figyelte senki
(mit művel ez ide? – emlékmű, homokba).
elindult a partról, visszanézett egyszer:
így hagyta el marit, kavicsot, mint bárki.

SZÖG

EQUESTRIAN PARK & VILLAGE

PÓNICSARNOK

SEBES ISTÁLLÓ

SÜTŐDE

STÉG

NAPCSARNOK

NAPCSARNOK

HOTEL PAJTÁS

SZÉNABOGLYA VERSENYCSARNOK

„ARANYOS, CSIK, UDVARHELY ÉS HÁROMSZÉK” HOSSZÚHÁZAK - SZÖG FALU

SEBES ISTÁLLÓ 2

LOVAPARK

角馬術公園

WUCHUAN - 2012

BÁLIZS ANDREJ

Nászta Katalin

Uram, irgalmazz

Szőcs Kálmán emlékére

játszottam halált, üres lett
barátkoztam magammal, égetett az úr
sivalkodtak bennem a csendek
gyermekhangra táncolt hajamban a szél
körüllengte házamat az Isten
halálommá értem

játszottam késsel, babszemeken térdepeltem
a kádba vizeltem, megugattak a kutyák
közös utunkon elvetéltem
én valamikor valamiben hittem
nyakamra fonódtak a dolgok
attól féltem az utcán egyszer összerogyok

bőrömrre égett a sárga fény
sokan összenéztek, mikor magadhoz vettél
lásd, ilyenek az európai kutyák
hozzád menekültem, mikor elhagytak
vagy magamat úztem
földbe-rekedten dobol a szívem
uram irgalmazz azoknak ott fenn

Apróságok

írni az írás kedvéért, vagy már azért sem
mint tüskék állnak ki belőled a versek
csak a szavak meredeznek befelé
a lágy simító szók

*

mindig egyes szám harmadik személyben beszéltem
mintha nem is volnék jelen
pedig itt araszolok minden betűm mögött

*

szünet alatt csökkenő tendenciát jeleztek a versek
apadt a szint
új szint kértek s felmutattad a sárgát
de iparkodtál megvigasztalni őket
életdarabolásra, a semmi összefüggéseire hozod a zöldet
s már kevered is a lazuló kapcsolatok szürkéjét

*

igen, tulajdonképpen itt kezdődnek a vers, ami arról szólna
mennyire nem ura magának az ember, jelen esetben is
mennyire mást kénytelen gondolni, mint amit érez
és évek óta azt cselekszi, ami kedve ellen való
és arról is szólna, mennyi felesleges limlomot tart az ember a házban
és hány fölös szót mond, amíg – igen
rászánja magát és kifejezi a lényegét
ami – istenemre – rettentő szomorú és magányos

Gombos Zsófia: Folklor utópia - 2012

„Dobból ettem és cimbalomból ittam”

Évát egy reggel felhívta a témavezetője és megkérte, mutassa meg a várost az egyetem vendégprofesszorának. Gondolkodás nélkül igent mondott, bár elfáradt az aznapi munkában, mégis elment, hogy átvegye a magát elveszettnek érző embert azoktól, akik eddig törődtek vele. Idős, görnyedt hátú, szemüveges tudósra számított, ehelyett egy mosolygós fiatalot bíztak a gondjaira. Miközben fölfelé haladtak a várhoz vezető lépcsőkön, Éva elkezdett beszélni arról, hogy mit fognak megnézni. Hamar észrevette, és bántotta is, hogy a professzort nem érdekli a magyar történelem, sem az itteni nevezetességek, s amikor odafent, a tér közepén rá akart mutatni a pestisoszlopra, a férfi elkapta a kezét és végigcsokolta, egészen a felkar hajlatáig, ahol vékony és érzékeny a bőr. Most a szája hozzárta a kék erekhez, a mélyedéshez, ehhez a védtelen ponthoz, és Éva már tudta, kettejük között ki az elveszett.

Jean-Jacques ezután lemondott minden programot, csak az egyetemi előadásait tartotta meg. Az egyik szép magyar kutatónővel azért elment az állatkertbe, mert még ideutazása előtt eldöntötte, hogy megkéri a kezét, de ettől eltekintve csak Évával akart együtt lenni. Éjjel megszólalt Éva telefonja, Jacques hívta őt. A szálloda éppen szemben volt azzal a kis templommal, amelynek kertjét és ikonostáztát sokszor felkereste a múltban, amikor iskola után idejött, és elolvasta külföldi szerelmétől kapott leveleit. A kamasz fiú fejével lefelé ragasztotta rá minden borítékra a hazája diktátorát ábrázoló bélyeget. Selymes haja azóta kihullott, teológus, majd Luther-kutató lett, világhírű. Első szerelmének emléke testesült meg e fallal körülvett templomkertben, amelyet annyi év után ismét vízszintlathatott. A kőkerítés sarokkővét a gonoszt legyőző szent megkopott mozaikképe díszítette. Tudta, hogy őt senki nem védi meg és a kísértést sem lehet legyőzni. Kiszállt a taxiból és felment a professzori vendégház első emeletére.

A férfi az ágyban várta őt, párnája alól kilógott a zsebkezdője, a lepedőn meglátta különleges anyagú és mintájú alsónadrágját. Jean teste finoman formált, a bőre hófehér volt, ölelése határozott és szenvedélyes. Szavak nélkül is érezték, hogy mindketten régen éltek át hasonlót. Nem csak nedveik folytak egybe, de minden, ami eddig történt velük, minden korábbi örömük és kudarcuk egyetlen pillanattá sűrűsödött össze, megállt és rögtön semmivé vált.

Éva éberem feküdt, a másik elszenderedett, fogalma sem volt arról, miféle mesebeli negyedben, a régi városfal védelmében van elszállásolva. Éva tudta, hogy az emlékek menekítik ki majd ebből a helyzetből is, el fogja felejteni testében a bizsergést, és szoktatta magát a gondolathoz, hogy a férfi hamarosan hazatér.

Jean-Jacques másnap felhívta őt Párizsból, szép találkozás volt, mondta, örök emlék marad a számá-ra. Éva sírt, neki nehéz lesz emlékké tompítani a történeteket. „Túl erős vagyok ahhoz, hogy megvédjem magam” – idézte fel a költőnő egy mondatát, és elviselte ezt a pillanatot.

Hónapok teltek el, tavaszról nyár lett, nyárból őszi, amikor Éva Párizsba érkezett. A nappalokat a Sainte-Geneviève könyvtárban és a Louvre-ban, estéit pedig az Au Tramway nevű brasserie-ben töltötte. Ha tehette, az emeletes zöld gőzvilámot ábrázoló falikép tövében üldögélt. Lovas kocsis, gyermekét ölelő anya, taligáját toló virágárus, bicikliző gyerekek vették körül az ormótlan, zöld szörnyet. Azóta minden megváltozott, a villamosról elnevezett bisztrót tavaly óta átépítették, de a régi zsánerképet megőrizték. Éva a legolcsóbb ételt, parasztsalátát rendelt. Egy tál lencse, pár szem főtt krumpli, és egy tükörtojás hevert petyhüdtlen a tányéron. Nézte a műanyag hengerben remegő

elektromos gyertyalángot, nyelte az íztelen étet, hallgatta a kihangosított zenerádiót. Feje felett monitoron világított a napi ajánlat. Hová tűntek a fáradt tekintetű, gyűrött nadrágos pincérek... tigrisszemű, karcsú termetű, mellényes ifjak suhantak a vendégek között.

A brasserie a rue de Toul és a rue Picpus egymásba futó háromszögének csúcsában helyezkedett el. A rue Picpuson, a Mária Szent Szíve internátusból a német megszállás éveiben megszökött egy lány, Dora Bruder. Kamaszkori lázadás. Szülei azért adták ebbe a katolikus intézménybe, hogy megmentésük az életét. De Dora visszatér hozzájuk és önként osztozik sorsukban. Az internátust lebontották, a helyén fehér kerámialapokkal borított lakópark épült. A rue Picpus végén már nincs meg az a barátságos zárt intézet, ahol Gerard de Nerval kezelték. Amikor kitört rajta a lázas, eksztatikus roham, önként jelentkezett, és megkapta a ráccsal védett kerti lakot, ahol „...*egy szék van [...] és a székben nyitott könyv, abban szemüveg [...] nincs az a [...] szél, mi lapozni tudna benne, de a bifokális lencse egybegyűjtötte napfény mély, érdes peremű lyukat éget a lapokba...*”

„Várlak, várlak...” – írta valaki Évának Szent Rókus napján, nem sokkal ideutazása előtt, Budapesten. Éjjel egy óra volt. Éva felkelt az ágyából és taxit hívott. Az egykori nagypolgári negyedben ma bűnözők, kínaiak és művészek élnek. Belépett a feketére piszkolódott, összefirkált lépcsőházba. A kovácsoltvas lépcsőkoriátok mintha a végtelenbe emelték volna őt. Szerelme lejött elé, talán megérezte, mennyire rosszkedvre hangolta a pusztuló ház, mert azzal fogadta, hogy megmutatott neki egy épen maradt, színes reneszánsz falfreskót a mennyezet alatt. Megörült neki, hirtelen megsokszorozódott a szeme előtt a látvány, mintha a Sixtus-kápolnában állt volna. Az öregemberesen bölcs fiú átölelte és ő magába szívta gyerekkorából ismerős szappanillatát.

Éva gondolatai visszatértek Párizshoz, a felújított bisztróhoz, ahol most üldögél, a közeli utcához, amelyben Jean-Jacques él. Barátságosan lakása volt, még asztalt sem vett bele, egész nap a város másik végében lévő könyvtárban olvasott, este, csak aludni ment haza, de előtte betért vacsorázni a sarokra, az Au Tramwayba.

Kifizette silány vacsoráját. Utoljára járt itt. Azokban a régi időkben, amikor éjjelente ebben a kávézóban várta Jean-Jacques-ot, a nappalokat a Louvre-ban, egy Fra Angelico-oltárkép részletének tanulmányozásával töltötte. A Mona Lisához vezető csapáson, egy piszkosszürke térelválasztó falon jóval a szemmagasság fölött függött ez az apró kép. Salome táncát ábrázolta. A lány haja szőke, fejtartása, mint az angyali üdvözlés angyaléé, tölcseyszerűen kiszélesedő ruhaujjain kígyózó prémcsík. Az aranytálban felszolgált fej iránt senki nem érdeklődik, a lakomától elnehezült, ismert szereplők szinte lecsúsznak az asztal mögé.

Éva is elveszítette néhányszor a fejét, mint Keresztelő Szent János vagy a Picpus utcai magánmetőben elhantolt költő, Jean-Antoine Roucher, akit lefejeztek, mert szembeszállt a forradalommal. Kijött a bisztróból és elindult a Picpus utcában. Hiába kereste, a gyógyintézet már nem áll, s tábla sem őrizte Nerval emlékét. Éva tavaly meghallgatta Jean előadását Nerval Sylvie-jéről. Az ideál és a valóság viszonyát elemezte a korabeli német művészetesztétika felőli megközelítésben. Jean a világ különböző egyetemlein beszélt erről a témáról és gondolatainak lepárolt egyszerűsége szinte érzékenyen vonzotta Évát.

Mielőtt a Nation téri metróállomáshoz ért volna, felidézte magában utolsó találkozását Jean-Jacques-kal. Éva egy órával korábban érkezett az Au Tramway-be. Vacsoraidő volt, nem talált üres asztalt. Az egyikken megpillantott egy sálat és egy ráncos bőrt, magába roskadó aktatáskát, leült melléjük, mert azt gondolta, hogy aki itt hagyta őket, biztosan nem fogja őt elküldeni innen. Kinyitotta a jegyzetfüzetét és éppen írni kezdett, amikor megjelent a táska tulajdonosa. Jean-Jacques volt az, akivel egy óra múlva lett volna találkozója. Beszélgetni kezdtek, mintha ez az időeltolódás nem is létezett volna. Jean-Jacques megmutatta neki azt a könyvet, amit éppen most vett. Éva kézbe vette, vastag képregény volt Mickey Mouse kalandjairól. Most már kíváncsi lett, hogyan kerültek ilyen véletlenül egy asztalhoz, és egészen máskor, mint amikor megbeszélték. Közben megérkezett a bor és az étel, s kiderült, Jean szokásos vacsoráját jött megenni, és egyáltalán nem emlékezett arra, hogy mára bármit megbeszélték volna. Hívta Évát, jöjjön fel hozzá, annyi bor után nem volt egészen a helyén az esze, hát persze, hogy fölment az ívlámpák fényében delejesen zöldellő, üvegteraszokkal

díszített házba. Beszélgettek, zenét hallgattak, könyveket nézegettek, aztán Éva azt látta, hogy Jean ruhástól befekszik az ágyába, és különös pillantásokat vet rá. Zokon vette, nem akart odafeküdni mellé. Nem is sejtette, hogy Jean ma a pszichiáterénél járt, és új gyógyszerre kellett áttérnie, annyira megzavarta őt a létezésével. Retteg a vágytól, mondta. Éva nem tudta, hogy beteg, hogy képtelen megnyílni az emberek előtt és tizenöt éve kezelte magát. Éva a nappali kanapéján ült, nem tudta, mitévő legyen. Jean kiszállt az ágyból, kérte, menjen el, de közben Éva csipkés téli combfixére meredt, a harisnyája fölé húzott finom női holmi sajnos önkéntelenül elővillant a szoknyája alól. Éva nem mozdult, szerette a férfit, de most nem kívánta az együttlétet, nagyon meg volt bántva. Jeannel hirtelen valami történt. Behunyta a szemét, a két kezét az arca elé kapta, mintha el akarna rejtőzni vagy félni. Gyerekhangon szólalt meg, kezét ökölbe szorította, előbb a levegőbe boksolt, aztán a mellét ütötte, közben ezt mondta Évának: „Zavarsz, menj el”, és az ajtó felé mutatott. Mivel Éva továbbra sem mozdult, odalépett hozzá, és elkezdte rángatni. Éva engedte, történjen ezután minden úgy, ahogyan Jean akarja. Hadd cibálja, hagyta, le is gurult a kanapé alá. Ettől Jean kizökkent a révületéből és az égre nézve ezt mondta magának: „Istenem, most mit csináljak vele?”. Éva várta, mi lesz a vége ennek az egyre kellemetlenebb előadásnak. Kérte Jeant, ölelje át, csókolja meg és ne bántsa. Jean kituszkolta a lakásból és azt sziszegte, ne merjen szólni, jelenetet rendezni, mit mondanak a szomszédok, és becsapta mögötte az ajtót. Éva kint találta magát a lépcsőházban és hirtelen eszébe jutott a „Dobból ettem és cimbalomból ittam” ókori enigmatikus kifejezés nervali értelmezése: „szükség szerint át kell lépnünk a lehetetlen, a képtelenség határait”. Ő csak dobolni akart, egyre hangosabban és közben bekötött szemmel ütni-verní a cimbalmot, mint a legjobb muzsikuskok. A távollátó szemüvegét a szőnyegen felejtette. Jean háromszor is hívta, de nem vette föl, haragudott magára, a szemre, az üvegre, a dioptriára. Mostantól kizárólag az orráig akar látni... jobbra egy, balra két szeplő...

Fischer György: Sisyphus

Germán Ágnes

Társkereső mobil

Vékony testalkatú
független és vallásos vagyok.
Gyűjtöm az ikonokat.
Foglalkozásom kommunikációs menedzser.
Vállalkozásom
generációkra visszavezethető.
Könnyen építek ki kapcsolatokat.
Szívesen társalgok és netezek.
Nem zárkózom el a levelezéstől sem.
Az érintésre érzékenyen reagálok,
és gyorsan megnyílok.
Ha problémám van, azonnal jelzem.
Kedvelem a sebességet,
szeretek fényképezni,
zenét hallgatni,
és játszani.
Jó a memóriám,
bár gyakran járok a fellegekben.
Könnyen lemerülök,
így napi rendszerességgel
szükségem van feltöltődésre.
Bizalmas kapcsolathoz párt keresek.

Arab nő whiskyvel

Az arab nő reggelente
30 percig sminkel.
Naponta mossa fekete haját.

A ruhája mini az arab nőnek,
és feszül,
a legújabb divatot követi.

Dzsippel jár és túsarkúban
dönget az arab nő.
Nem ismeri a féket.

Az arab nő angus steaket
süt vacsorára,
és bébi borsóval tálalja véresen.

Selyem bébidollban esténként
whiskyt hoz az arab nő.
Szívesen koccint és újra tölt.

Panaszkodik az arab nő,
ha férje csak alszik mellette
és hozzá sem nyúl.

Már itt született az arab nő,
és délen az M25-nél lakik.

Miklós Norbert

bukowski

az írói válságról írni.
mint esőben zuhanyozni,
vagy fa-árnyékba napernyőt rakni.
nem mondom, hogy felesleges,
de igencsak nevetséges
vége lehet,
persze csak ha még nem értél el
egy szintet.
alkoholtól az ágyon elterülve,
írógép előtt gebedve,
a halálra várva
és borozva.
az írói válságról írni.

koporsószeg

annyira könnyű lenne feladni,
tisztá és csodás.
de tőlem makulátlant nem várhattok,
én ha kell,
a színtiszta kék égen sodródó
tarvarjúk V alakzatát
is iksszé kriksz-krakszolom.
nem engedhetem meg, hogy alád merüljek,
de mégis a mélybe zuhanok.
onnan már csak szállok
füstből csiholt szárnyamon,
a legüresebb fénybe,
és onnan vissza nem térek addig,
míg nincs kezemben;
a magányosság kényszerzubbonyának kulcsa.
a tisztaság üvegleple.
a halhatatlanság ajtajának kilincse.

Bársonyos az éj

● Naplójegyzetek 2008-2009-ből

2008. december 18. A műveltté válás egyik lehetséges módja: az ember először úgy tesz, mintha művelt volna, aztán felnő a saját látszataihoz, írja valahol F. S. Fitzgerald. S közben minden bizonytalansággal magára gondolt: már az 1920-ban, tehát közvetlen a háború után megjelenő *Innen az Édenen* aranyifjú hőse a szellemességével, műveltségével, önismeretével tüntet, de csak a szerző kései hősei telnek meg lélektani hitellel, jelezve, hogy a korábbi látszatok immár nem látszatok többé, hanem az egzisztenciát alakító képződmények. Mindenesetre az először 1934-ben megjelenő, de az én kezembe csak most kerülő *Az éj szelíd trónján* című Fitzgerald-regény nem éppen karácsonyi olvasmány (egy hét múlva karácsony!). Sokszorosan lehangoló a kezdetben „szerencsés Dicknek” nevezett fiatal orvos fuldoklását, fokozatos lelki lepusztulását látni: tehetséges pszichiáterként feláldozza magát skizofrén feleségéért, hogy az aztán, kigyógyulva, őt (Dicket) taszítsa az idegbetegség és alkoholizmus mélységeibe. Sokan unalmasnak, s a *Nagy Gatsby*vel összevetve eseménytelennek, kevésbé drámainak tartják a regényt, szerintem a szerző szándéka éppen ez lehetett: azt a rejtett, alattomos, mert a mélyben zajló folyamatot megmutatni, amely során a segítő emberből fokozatosan áldozat lesz. (Az alapképlet tehát a *Nagy Gatsby*ével azonos: Gatsby is a szeretett nő pusztítja el.) S valószínűleg nem véletlen az sem, hogy itt (*Az éj szelíd trónjánban*) a „szeretett nőt” Nicole Warrennek hívják: Nicole (mint Shaw Warrennéje) erkölcsileg nemcsak megrontott lény (őt milliószor apja rontja meg, aki felesége halála után a saját lányával, Nicole-lal kezd bűnös viszonyt), hanem valószínűleg eredendően is romlott: miután idegbetegségéből kigyógyul, hideg racionalizmussal és büntudat nélkül hagyja el az immár beteg Dicket s megy feleségül máshoz. S így kétségessé válik, hogy szerette-e férjét valaha, s képes-e egyáltalán szerelemre és szeretetre. Dick mindenesetre meg van győződve róla, hogy a felesége korábban szerette őt, s nosztalgiával tekint vissza viszonyuk kezdetére. S itt jön be a képbe a regény címe, a Keats-versből, az *Óda egy csalogányhoz*ból vett *Tender Is the Night*. [Amelyet nem lehet jól a regény címeként magyarra fordítani, mert egyszerre kellene a fordításnak utalnia a Keats-vers magyar fordítására és megfelelnie a Fitzgerald-címnek, csak hogy Tóth Árpád fordításában a „szelíd” jelző nem az „éj”-re, hanem az „éj trón”-jára vonatkozik („... ül már az éj szelíd / trónján a szűz hold”), s így jelentésben elég távol kerül a *Tender Is the Night*-tól (amely szó szerint annyit jelent, hogy: *szelíd az ég*.) Dick és Nicole kétszer voltak együtt hosszabb ideig a francia Riviérán, először a történet elején, tehát akkor, mikor még teljesnek és boldognak tudták a szerelmüket, s másodszor a történet vége felé, mikor már napirenden voltak közöttük a konfliktusok. A regénycímet tehát a második riviériai tartózkodásuk magyarázza: szelíd a riviériai éj (vagy inkább gyengéd, „bársonyos”, ahogyan sokan máig is emlegetik a regényt: *Bársonyos az éj*), de háborog a lélek. Vagy ahogy Keats szólítja meg a csalogányt s fogalmazza meg a *kint* és a *bent* ellentétét:

*Csak el! Rejtekhelyedre lengni el!
Már nem Bacchus s a párducos fogat,
de a Költészet szent szárnya emel,
míg tompa elmém csügged s elakad...*

Minden egybevágt: Dick próbál menekülni az alkoholtól, költői képekkel, nosztalgiával, eleven és bőséges lírai leírásokkal próbál vigasztalódni, de a valóságban a válás után teljesen egyedül marad idegbajával, gyötrelmeivel, alkoholizmusával. Egy ideig még levelezgetnek Nicole-lal, ahogy történetük elején tették, aztán elmaradnak a levelek, s – a többi néma csend.

December 23. Karácsony estéje. Az első a nagymama pacifkáló jelenléte és karácsonyfa nélkül. A tévében a *Twist Olivér* megy, kikapcsolom, anélkül is van elég érzelmi töltés és feszültség a levegőben.

Délután sorban álltam egy gyógyszerárban, előttem fiatal apa, olyan kétéves forma kisfiával. Mikor sorra kerülnek, a gyógyszerésznő kedveskedve megkérdezi a kisfútól: És te kiálltad a sort hang nélkül? Ezért kapsz tőlem valamit. S mosolyognak, mosolyognak, tiszta szemmel és tiszta szívvel egymásra. Mintha ezt a jelenetet is Dickens írta volna.

December 27. Az ideai karácsonyhoz ez is hozzá tartozik: írtam egy verset. Mint sokszor az érzelmi-leg felfokozott hangulataimban. De jellemzően sohasem magáról a hangulatról vagy a hangulat jegyében, hanem attól teljesen idegen témáról és hangolásban. Most például az angyal nélküli karácsony napján pontosan az angyalról. A címe is az: *Angyal a síron.*

*Startvonalon áll. Kétfelől nézzük: hátulról mágia,
előlről révület; fanszörzete transzcendencia.
Sovány és intranzingens, karjai helyén
tépett szárnyak. Kérlelhetetlen menóra.
Transzából vallások sarjadnak majd.*

*Sírra tervezték, két sarka rögzítővel van leszorítva,
hogy a feltámadók élbolyát le ne hagyja,
a legnagyobb sírkövön is játszva vetné át magát. –
Fut helyben, egyre a titok és a gög határán,
rögzítőit henteskampókból kalapálták ki.*

Háttérmagyarázat: E., a feleségem karácsonyfát állított a nagymama sírjára. Az én feladatomból volt két rögzítő kampót csinálni a fához. A vaskereskedésben csak henteskampókat kaptam (egy darab 38.– korona, holnap már 1,3 Euró, 2008. december 28-tól bevezetik nálunk is az Eurót), szóval henteskampókból kalapáltam ki az angyalt, akarom mondani a karácsonyfát a sírhoz rögzítő horogokat. Közben a szomszéd síron egy furcsa kőangyalt láttam, sovány volt, s mintha futni akart volna, a szárnyai furcsán fölfelé álltak, mint a karácsonyfa ágai. A karácsonyfa és a kőangyal párhuzamos látványából született a vers.

December 28. Csermeny Péter biokémikus beszél a rádióban a sejthálózat filozófiájáról. Azt mondja, az embernek s az egyéb élőlényeknek általában csak néhány szomszédjuk van (több nem fér hozzájuk, a természeti-társadalmi *élettér szerkezete* nem engedi), de a sejtek és elemi részecskék mikrovilágában más a törvény: egy sejt érintkezhet akár több tízezer más sejtrel is. S az egy sejt egyszerre érzi a tízezer szomszéd sejt bármelyikét érő ráhatást és reagál rá. – Elvben tehát elképzelhető, fűzőm én tovább a gondolatot, hogy az egyes ember is tízezer szomszédjával éljen sejt-közelségben, és úgy reagáljon a másokat ért hatásra, mintha az őt is érné. A nemzeti társadalmakat valószínűleg az így kialakult „hálózati immunitás” mentette át a későbbi korokra. A modern civilizációk bezárkózó, individualista életmódja ezt a fajta „immunitást” az egyedek számára már teljességgel lehetetlenné teszi. Éppen hogy fordított valami történik: a különböző stresszhatások felborítják az immunrendszer funkcionális egyensúlyát, s a benne rejlő pusztító erő (amelyeknek a káros hatások hatálytalanítása, a szervezetet támadó erők leszerelése a rendeltetése) a szervezetet magát pusztítja el.

2009. január 1. A rádióban Szántó Piroska beszél: Nekem ez az ember kellett – mondja Vas Istvánról –, hát elvettem a feleségétől. – Ilyen martalócnyelven beszélni a nő-férfi és férfi-nő viszonyról 2009-ben még a legmacsobb férfi sem merészelne. – Elkezdtem nézni Polanski filmjét, a *Keserű mézet*, s a közepe táján (mikor a kínzóból kínzott lesz), úgy belevágott a mellkasomba a fájdalom (de nem képletesen, hanem valóságosan), hogy azonnal verejtékezni kezdtem, s ki kellett kapcsolnom az internetet. Szívinfarktus!, dobolt bennem a rettenet. Újabban az esztétikai hitel megkönnyeztet, a dilettáns hiteltelenség dühbe hoz és a szívemre megy. A tehetséges és szép Emanuelle Seigner (szeme olyan pálás, mintha állandóan orgazmusa volna) valószínűleg mindent el tud játszani, de azt a hiteltelen fordulatot, hogy a korábban szinte állati ragaszkodással szeretett férfit most egy Medeia szenvedélyével, indulatával, gyűlöletével kínozza szinte halálra, nem lehet eljátszani: annak a hiteléhez Medeia-szerű tragikus előzmények szükségeltetnének, s nem a DSM – *Szexuális disz-*

funkciók című fejezetét illusztráló sematikus szexuális szado-mazochista jelenetek tömege. Csoda-e, ha szegény-szép Emanuelle eltéved a papundekli útvesztőkben, s össze-összekeveri a becsapható naiv lány és a démon arcát.

Január 2. Budapesten Greco-kiállítás van, meg kellene nézni! A rádióban is Grecóról beszélnek. Valaki azt mondja róla: Lángoló aszkéta volt. Azaz barokk génius, mondom én. Témáiban középkori és reneszánsz (a középkori anyagtalanságba, misztikába enyhe reneszánsz természetelvűséget kever), hangulataiban, érzelmeiben barokk: fényei, árnyékai égre lobognak. Lángoló aszkéta. Ha van a racionalizmusnak lángja, akkor a *II. Fülöp álmán* és az *Orgaz gróftemetésén* a racionalizmus lángja lobog. És hidegen perzsel. – Greco Shakespeare kortársa. Ha verseket is ír, milyeneket írt volna vajon? –

Január 5. Az új esztendő első napjai az irodalomban a nagy névsorolvasások ideje. Az üzem még nem indult be, csak jelzésszerűen jelent már meg itt-ott egy-egy leltár – nincs kedvem beléjük nézni. Korábban szórakoztató volt a sajtóban figyelni, hány pontot emelkedett az irodalmi tőzsdén Tóth Krisztina, s hányat esett Parti Nagy (hogy a mára már csaknem elfeledett Orbán Ottó szárnyas szávaival éljek), vagy hogy ki vásárolt az én értékpapírjaimból, verseimből. Ma már mindez nem érdekel. Annál, hogy én (vagy más) mit jelentek (jelent) az irodalomnak, sokkal fontosab az, hogy nekem mit jelent az irodalom. Mi az a csoda például, hogy napok óta kísér és kísért egy rím: *véletlen – életlen*. Pedig nem is Tandori Dezső írta, csak Sipos Janka, egy dióspatonyi, éppen csak induló költőlány. De máris tud valamit, nevezetesen azt, hogy a nyelv ugyanolyan lehetőségtára a versnek, mint az érzelmi és értelmi világ. S a művészi tervvé vált akarattal, azaz a készülő, alakuló vers választ a lehetőségek közül. S régen rossz a versnek, ha csak az utóbbiakból választ. De legnagyobb a baj akkor, ha az akarattal, a terv lólába kilóg a versből. Szóval Sipos Janka nevét meg kel jegyezni!

Január 17. Meghalt Milan Rúfus, a szlovák költészet nesztora. Nemrég még 80. születésnapján köszöntöttük, ma az őt a földi létből búcsúztató istentiszteleten hódolt neki a szlovák irodalom és nemzet. Én is jelen voltam az evangélikus Nagytemplomban zajló szertartáson. (A templomot azért hívják „Nagy”-nak, mert létezik evangélikus Kistemplom is, méghozzá nem messze a „Nagy”-tól. Abban, a „Kicsiben”, illetve az egykor a helyén álló fatemplomban még Bél Mátyás prédikált.) Szép, visszafogott szertartás volt (ha lehet egy búcsúszertartás szép), nem volt nemzeti görögtűz, de volt mély fájdalom és súlyos jelenléte a gyászoló tömegnek: ezrek vettek részt a gyászistentiszteleten. Három pap búcsúztatta a költőt: Milan Klátik, evangélikus püspök, valamint Mgr. Michal Zajden és Ján Grešo lelkészek. – A szlovák protestáns vallásosság a magyarok számára nehezen érthető. Nem egyszerűen nemzetiskola, mint a magyar kálvinizmus, hanem maga a szlovák népi és lelki-értelmiségi létezés. Mintha a szlovákokhoz közelebb volna az Isten, mint más közép-európai népekhez. A szlovák evangélikus vallásban nincs olyan sok közvetítő elem, elmélet és személy, mint amott. Hasonlóan a pravoszláv hívőkhöz, a szlovákokban is van valami felfoghatatlan misztika. Mintha számukra a félezer esztendő előtti protestantizmus a Cirilhez és Metódhoz való visszatérést jelentette volna. S aki ezt a fajta „misztikus” protestantizmust akarja tanulmányozni, tanulmányozza Milan Rúfus költészetét.

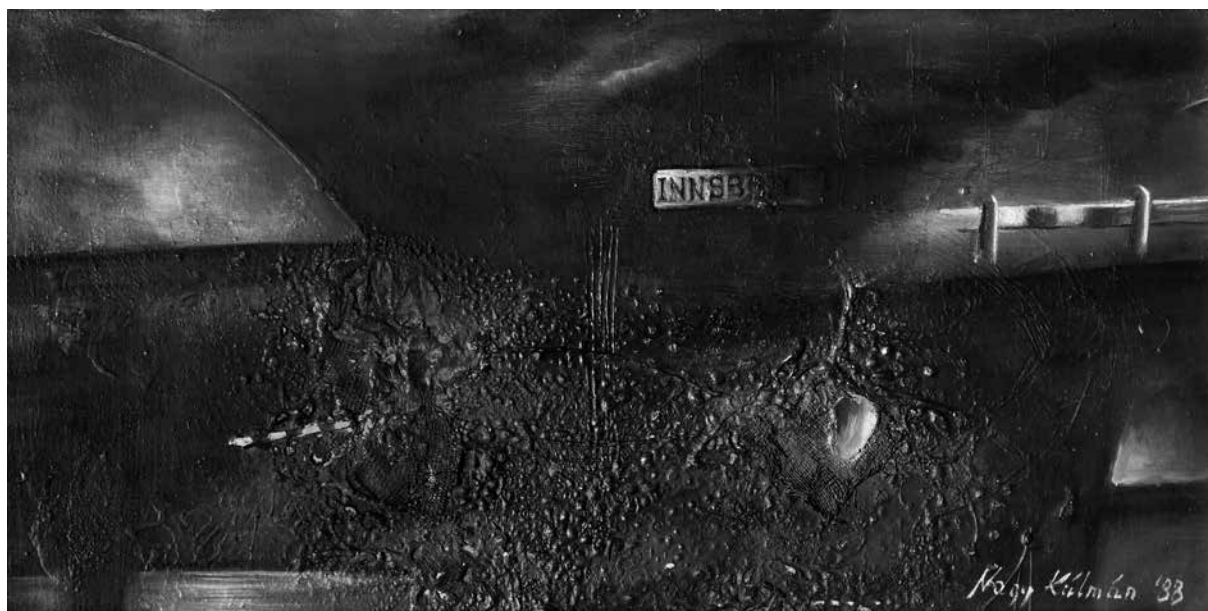
Gyula, január 27. A gyulai Polgármesteri Hivatal vendégházában vagyok elszállásolva. Tanulmányozom a falon függő menekülési útvonalat: tűz esetén erre meg arra kell fordulnom, hogy kijussak az épületből. Éjszaka ha nem is tűz, de bizonyos lángok jegyében aludtam, illetve alig aludtam: itt gázfűtés van, s mivel este erős gázzagot éreztem, próbáltam állítgatni a gázcsapot. Aztán meg nem mertem elaludni, félttem, nem ébredek föl többet. – Régen utaztam ilyen simán, baj nélkül, mint ide, a világ végére, Gyulára. Az idő kitűnő volt, szinte tavasz van. Békéscsabán Elek Tibor várt, s kocsin hozott ide. Ma Bárka-est, Bárka-díjat kapok, azért vagyok itt. Közben várom a Katolikus Rádió hívását, interjút akarnak velem csinálni. Februárban meg Miskolcra vagyok hivatalos, megsűrűsödött körülöttem a levegő.

Budapest, január 28. Keleti pu., vonaton. Szédülök, mintha menne velem a vonat, pedig még áll. A nehéz emléklakett (a Bárka-díj) úgy rángatott ide-oda, míg futottam a vonatra, mint a rabot a lábnehezék. Reggel a nagy sietségben és kialvatlanságban nálam maradt a vendégház kulcsa, jött

utánam a mobilüzenet, hogy küldjem vissza, adjam postára. Míg postát kerestem (már itt, Pesten), rosszul lettem. Gázmérgezésem van, futott át rajtam a gondolat. Esik az eső, reggel is esőben indulunk Gyuláról, E. Tibor szállított vissza is, Csabára, szakadó esőben. Mit hozok Gyuláról? Egy verset, az ott vásárolt *Holmiban* olvastam: Se mamázás, se mimézis, / semmi van csak, ami néz is. / Holokaszt? A faszt. (Szilágyi Ákos) S egy színinövendék lány gazellatermetének az emlékét. A csinos színinövendéknek mondtam a színpadról (a Jókai Színházban volt a díjátadás) bölcseket és szépeket. Ha van a nézőtérnek ilyen erotikus pontja, akkor az előadó szárnyalni kezd. Az „erotikus pont” egyébként, amint kiderült, Zalán Tibor tanítványa és lieblingje. (Békéscsabán van valami színészképző intézmény is, s Tibor ott tanít.) A díjátadó ünnepség szünetében megállapítottuk, hogy nekünk, Tibornak és nekem, nem lenne szabad barátkoznunk, mert ami a nőket illeti, azonos az ízlésünk, s az ilyesből semmi jó nem szokott származni. Mindezt persze játékosan, nevetve mondtuk egymásnak, de Tibor szemében közben kis sárga lángokat láttam. S ezeket jó látni a költő verseiben (ezek adnak nekik halálos komolyságot), de kényelmetlen érzés őket a költő valóságos szemében észlelni.

Február 10. Veszprémbe egy romákból álló galeri meggyilkolt egy román kézilabdázót. A haldokló Marian Cozma (így hívták a román játékost) segítségére siető horvát társát féholtra rugdosták, szerb barátjának pedig (mind a hárman az MKB Veszprém játékosai) tönkreszurkálták a veséjét, amelyet aztán ki kellett operálni. Azt a szövetséget azonban, amelyet semmilyen V-4 meg közép-európai eszme nem tudott megteremteni, ez a brutális gyilkosság és a további gyilkossági kísérletek két nap alatt megteremtették: románok, szerbek, horvátok és magyarok soha nem látott összefogással fordulnak a romák ellen. A kollektív bűnösség vádja persze mindig igazságtalan, de ha egy harminc tagú erőszakoskodó bandának minden tagja roma, akkor azt a galerit talán mégsem nevezhetjük magyar kongregációnak! Kétségtelen, hogy a cigány-magyar együttélésben itt most valami jövätehetetlen dolog történt, olyasmi, amit még száz év múlva is emlegetni fognak. Elgondolkodom: mi lehet az oka, hogy a romák egyre gyakrabban támadnak rá sportolókra? Talán az alacsonyabbrendűségi érzés? Bizonyítani akarják az ellenkezőjét annak, amit róluk a környezetük gondol? Azt akarják bizonyítani ilyen horrorisztikus módon, hogy ők erősek és mindenkinél jobbak? Ezért szemelték ki bizonyításuk alanyának a 2 méter 11 centiméter magas Marian Cozma kézilabdázót?

Nagy Kálmán: Nagy utazás

Báthori Csaba

Sirató

Esterházy Péter halálára

(Részlet)

4

Forog a megütött szív látni téged,
nyílik a szürke föld hogy befogadjon,
s mi veled együtt rájuk a meséket
újra a senkiföldje horizonton.

Az a kék gyöngy szempár, most, a halálé.
Zúzos ezüst lidérc fej, most, halálé.
Az a csupa tánc tekintet, halálé.
A temérdek kín válhatott-e fénné?

Istent talált-e ott, a betűkön túl?
Kínjaink között, itt, semmi se mozdul...
Igazság, hazugság, megfoghatatlan.

Ész nincsen eszünkben, szív nincs szívünkben,
minden szorongás lett és menthetetlen
ég-föld, hol teljes napfogyatkozás van.

5

Nincs éjszaka, de megvesz a sötétség,
nincs tél, pupillánk mégis jégvirágos,
bánat a hittel együtt sem világos,
nyílik a föld, a magasság sötétkék.

Ne keresd, aki elment, csak magadban.
Az öröklét huszonötödik óra.
Holt idejének nincsen mutatója,
holdacska-napocska álmod alatt van.

Vele élsz és álmodsz, egy és sok ember
ő, csak testetlen jön meg ő ezerszer –
csak mélysötétben ragyog, mint a csillag.

Nincs, de egyre lassúbb az eltűnése
és újra régi értelmet ad annak
ki gyásza két szemével utolérte.

6

Ne menj el, ne túl messze, ne túl gyorsan,
félig, negyedig, semmi töredékig
maradj a föld fölötti forgalomban –
legalább könnyítsd meg az ég meséit!

Vagy ez volt a nagy zűr, melyet a semmi
gyógyít? Mért láttuk harminckét fogadnak
havát hiába újra felragyogni?
Hogy óriások összezsugorodnak,

az a téboly. Nézni, hogy a rigóknál
nem esznek többet, s vállukon hogyan jár,
tágul sátorra a szélrágta kelme.

Téboly, hogy a kincs éppen a semmiben van
s nem itt a teremtett anyagba rejtve
s hogy holtan kell keresni, láthatatlan.

7

Szellő, pehely és szellem, ez az ember,
és vihar, ahogy szelek elragadják.
Fejből koponya válik, füle támad
s nevetés után megtanít ma sírni.

Arca cinegék hajléka, a járta
lappangás, lélekzetét Arieltől
kölcsönözte. Szembogara kitégult
s úgy állomásozik a kék halandó,

mint a napok présében áldozócsütörtök.
Feledhetetlen keserüdesége.
S ahogy húsa fogy, nevetése még több

és még több, – úgy jár bátran, mintha félne.
Múló világ csak *létrehozni* tudta –
de mert örök, nem tudja *visszahozni*.

8

Nem is halsz meg, csak eldugtad a házad,
ruhának se hordhatsz halotti inget,
nem tudtalak még soha közelebbnek
mint most hogy lenn a földön nem talállok.

Szűk itt a tér, ismerni nincs szabadság,
se tavaszt, se őszt, elevent vagy embert,
most foglak csak meg, hogy életed eltelt:
szólítás helyett a visszhang csodáját.

Késő hajnal nyíl szellőtlen világban –
s ahogy idődhöz illeszted időtlen
formád, léted felgyúl a levegőben.

Csoda, hogy létre hívod a semmit,
s tűntödre tűz-víz hirtelen hibátlan
egymásra lel s együtt jár valamедdig.

9

Nem tisztaság volt ez a hófehér vég:
minden holttal gyanús a végtelenség.
Sorjában jövünk, de átabotában
megyünk el, ez a téboly és a számtan.

Ember, végtelen, így marad a földön:
most hogy távozott, folyton csak felénk jön.
Léte utója, holta sokszorozza,
bánat takarja, emléke kihordja.

Házad most már a sárba ágyazott sír,
szellemed viszi magasra a szellő –
vagy és nem vagy, káprázatos esendő.

Aludj, volt arany nap, s térj vissza mint hold
vagy csillag... mert ami magas, sosem holt
az és ott fenn megsemmisülni nem bír.

10

Tudunk-e fölemelni, icirke isten,
ki hitted és vitted is a keresztet,
oda hol egy Úr lakik az egekben
s hol száz hitetlen csillagocska reszket.

Te csont s föld, mi földbegyökerezettek,
te holt ezüst, mi szerpapok a könnyel,
vérehült test, mi száz gyász-lázás ember,
kik téged égbe segíteni jöttek,

nézd, itt vagyunk! De tudd, milyen nehéz,
míg eltemet és nem feled az ész
egy pólyás halottat, aki a földön

örök s az a sorsa, hogy visszajöjjön
naponta s azt súgja: nem vagyok emlék,
hanem egyetlen személy végtelenség.

Balazsek Dániel

A fiatalabb költői nemzedék Északkelet-Szlovéniában

Szlovénföld ezen részének a 1919-es fordulat után a források Maribort jegyzik közigazgatási központjaként. Érdekes tényként lehet elkönyvelni, hogy éppen két költő által kiváltott történelmi események tették leginkább az északkeleti régió központjává minden értelemben. Az első, amikor Anton Martin Slomšek püspök és költő 1859-ben ebbe a Dráva-menti városba vitte át az addigi lavanti egyházmegye székhelyét az ausztriai St. Andrä-ből; a második, amikor Rudolf Maister tábornok és költő 1918-ban ex-monarchikus alakulataival kiverte a németajkú szabadcsapatokat a városból, ezzel mintegy megpecsételve a város politikai és történelmi központi szerepét az ekkor kialakuló Szerb-Horvát-Szlovén Királyság keleti (Muravidék és Stájerország) régiójában.

A (Szlovéniára amúgy is jellemző) kis létszámú lakosság szétszóródottsága miatt az irodalmi szerveződés egy-egy adott régió nagyobb városában kulturális intézményeket, leginkább könyvtárakat, olvasóköröket és írói asztaltársaságokat alakított ki. Az irodalomnak és azon belül a költészetnek, főleg a XX. század elején, a még túlnyomóan agrárius szlovénajkú Északkeleten nem volt sok gócpontja.

A stájer főváros II. világháború utáni költészetét nem kerülik el az akkori szlovén és tágabb, jugoszláv térség trendjei. A viláégés és az azt követő, az „új ember” szociális emancipációját fókuszába állító politika kihatott a 45 utáni első generáció irodalmi eszményeire is; ugyan megjelennek benne még a háború borzalmai, a légerek iszonya, de részben már az új, uralkodó politikai projektek is érzetetik rajtuk hatásukat. Az ötvenes években a szlovén költészetben jelentkező intimizmus a maribori irodalmon is erőteljesen érződött, amelynek példája France Filipič költő, szerkesztő munkássága.

A túlnyomóan ipari, de régi polgári városrészrel rendelkező Mariborban mindig kicsit nehezebb volt az élet, mint a fővárosban. Valahol a harsány stájer tájszólás flegmatikusnak tűnő hangossága az ottani emberek kitartó konokságát is jellemzi. A dialektus által nyújtott benyomás viszont félrevezető is lehet: a látszólag „fecsegő felszín” alatt a maribori emberben erőteljesen mély, befelé forduló elmélkedések rejlenek, amelyek kifejezéséhez – főleg az intimitás, közelség témájában – eszközt szolgáltat a kettes szám (duál). A térség kulturális emlékezetében nyomott hagyott Janko Glazer költő és könyvtárigazgató is. Verseiről elmondhatjuk, hogy művészi kifejezésvilága a pohorjei vidéken szerzett sokrétű benyomására épít, de mégsem tájköltő.

Glazer verseiben feltűnik a magány, „magányosság, de ugyanakkor a görcsös egyensúlykeresés is” (Glazer, 1982, 137.o.) az önmagával és a világgal való összhang iránti igény.

Az ötvenes években született, de nyolcvanas és kilencvenes években beérő generáció elég színes alkotókból tevődik össze. Dragan Potočnik, Borut Gombač, Jože Kos-Sine, Marjan Pungartnik, Breda Slavinec és Tomaž Brenk művei jelentős eltéréseket mutatnak.

A modernizmus mellett az akkori idők hangulatára jellemző a lázadó, gyakran polgárpukkasztó versalkotás is, amelyet gyakran alternatív vagy egyenesen „punk” költészetnek is lehet nevezni; Mariborban ebben az időszakban számos szamizdat jelent meg, „underground” kiadók (MML) működtek, sajtóságos médiumok működtek (Inkriminalni produkt, Kmečke in rockodelske novice, Pankzi). (vö. Petrič, 2013).

A korábbi generációktól nem öröklődnek át a témák a nyolcvanas években született, az ezredforduló után kibontakozó, fiatalabb nemzedék témaválasztásába. A költőgenerációk közti átmenetben jelentősebb szerepet talán a még ma is irodalmi intézményvezető (Hiša Literature) Marjan Pungartnik mellett Tomaž Brenk-nek, a később tragikusan elhunyt költő és performernek lehet tulajdonítani (vö. Flisar, 2008).

A kilencvenes évek irodalmi műhelyei közül Brenk a ma is működő ifjúsági kultúrközpontot, az MKC „Črka”-t vezette, ahol fiatal tehetségeket gyűjtött maga köré és velük együtt meghonosította az irodalmi performansz műfaját, ahol technikai eszközök segítségével építettek hidat a költészet és már a vizuális világhoz szokott közönsége között. A kilencvenes évek végét és az ezredfordulót élénk, zenével és performanszal egybekötött irodalmi estek és fellépések jellemezték.

Maribor irodalmi, kulturális értelemben vett vonzáskörzetébe tartozik még két kisebb város: Ptuj és Muraszombat. Muraszombatban (Murska Sobota) a helyi kultúrszövetség (ZKD Murska Sobota) által megjelentetett könyvkiadást (Edicije Revije Separatio) Robert Titan-Felix szervezte. Itt jelentek meg a MIKK (ifjúsági klub) irodalmi műhelyben felbukkanó fiatal próza- és versírók, akik közül sajátos nyelvezetével Lučka Zorko és Marko Bunderla emelkednek ki. A fiatalabb muraszombati generáció a kétezres évek derekán a nem annyira távoli Mariborban folytatta útját. A ZKD könyvkiadási törekvései valamikor akkor megszűntek, Lučka Zorko később (immár az időközben a tekintélyes Dialogi folyóirat szerkesztőjévé lett Titan-Felix társaként) Mariborba költözött és ott folytatta tevékenységét.

Mariborban számos szerző az egyetemista berkeken belül formálódó fórumokon, pályázatokon érlelődött. Ebben meghatározó szerepe volt a ŠOUM – Maribori egyetem hallgatói önkormányzat által működtetett irodalmi pályázatnak és az előbb említett Litera kiadónak is, amely mára a könyvkiadás terén meghatározó intézménye a városnak. A közeg mentorai Nataša Švikart-Žumer, David Bedrač, Borut Gombač, Robert Titan-Felix voltak. 2001-ben Borut Gombač kiadta a *Stopi na stol* című antológiát, amely a későbbi, mondhatni korszakváltó *Nova kolekcija* (2007) antológiával együtt már világosan az új költői nemzedék színrelépésének dokumentuma volt. Ez utóbbiban Tomaž Čeligo, Simona Kopinšek, Jan Šmarčan, Tomislav Kiš, Lučka Zorko, Gregor Kosi, Eva Kovač, Vesna Spreitzer, Petra Bauman, Sebastian Koren, Nevenka Miklič, Kristina Kočan és Marko Samec verseit olvashatjuk.

Többé-kevésbé ebből a körből kikerülő szerzőkkel készített interjúkat Robert Titan-Felix is, a Dialogi szerkesztőjeként az egyik 2004-es számban (Dialogi, 40.évad/8. szám).

A szerzők jelentős része a Litera kiadó mellől, Robert Titan-Felix köréből került ki, mások az MKC – „Črka”-ban érlelődtek. Néhány szerzővel külön foglalkozunk a következő válogatásban:

Lučka Zorko-nak (1981, Muraszombat) eddig négy verseskötete jelent meg szlovén nyelven (Reciklaža kosti, 2001; Obdukcija srca, 2004; Karavana, 2006; Vreščeče čeri, 2011) és két prózaskötete (Božji delec, regény, 2013; Divja noč, novellák, 2016). 2009-ben elnyerte a Költészet vitéznője tekintélyes címet. Erős, „lélegző”, mondhatni „organikus” nyelvezetben szólal meg törékeny énje. Központi témája a másik közelségének, vele való intimitásának keresése, vele való egyesülése, amelyben ugyanakkor gyakran benne van a másik fél eltávolodásának, elszakadásának félelme:

*Távolodsz tőlem,
Nem menekülsz,
Csak lépegetsz,
(Tvoja preteklost, szerk.ford.)*

Bár gyakran fenyegeti szétesés előtti félelem, metaforáiban a biológiai létezés nem szűnik meg, csak folytatódik – a szerző magát is gyakran az ősök folyamatosságaként határozza meg, viszont itt problémaként jelenik meg nála az én önmeghatározásának kérdése is, ami első kötetének címe (Reciklaža kosti – „csont-reciklázs”) is egyben:

*minden számnak van törzsszáma
minden lénynek van utódja,
ezért szeretünk szaporodni
és újrahasznosulni,
mert ezzel fenntartjuk a Természetet,
(..) belőle jönnek elődeink.
De akkor ki vagyunk mi?*

Újrafeldolgozott csontok?
(Reciklaža kosti, szerk.ford.)

Mintegy a halálon túllépve, a szerzői alany gyakran más-más életformákban, a Természetben marad fenn tovább és folytatja létezését; állatokkal, csápokkal, mocsarakkal, vízzel azonosul, létezése viszont továbbra is tudatos.

Denis Škofič (1985, Murszombat) először antológiákban, folyóiratokban publikált, első kötetével (*Sprehajalec ptic*, 2013) pedig nagy visszhangot keltett a kritikusok körében. Sajátságosan szürrealista világot épít, ahol fontos toposz a különböző formákban megjelenő üres ház (otthon?) – madárházikó, istálló gyakran ijesztő és groteszk módon:

a fecskefészekből üres istálló lóg
(szerk.ford.)

Denis ugyan a paraszti élet tárgyait rendezi és szövi be sajátos, megdöbbentő képbeszédébe, de az idősebb, muravidéki szerzőktől eltérően, magában leszámolt a pannon szentimentalizmus hagyományával és immár illuziómentes metaforákat hoz. Ezt jól jellemzi az alábbi, már ismertté vált sor, ahol a hullámok varrógépek módjára kattognak:

*Mindenki tud a Mura folyó varrógépeiről,
Amelyek a szabályozás ellenére újabb holtágot varrnak maguknak*
(szerk.ford.)

A szerző tehát már nem idealizálja, romantizálja a Mura-menti életet (mint számos idősebb alkotó), hanem azt csak gondolatainak tolmácsolásához használja fel groteszk képélmény-beszédébe rendezve.

Jan Šmarčan (1979, Maribor), költő, író. Két verseskötet (*Njej*, 2007; *Do kapele ne prideš nikoli*, 2016) és egy rövid regény (*Tebi*, 2014) szerzője. Számos irodalmi esten és performanszon mutatkozott be Szlovéniában, Magyarországon, Ausztriában, Romániában és Horvátországban. Jan versei személyes tapasztalata alapján a perem-témákat hozzák fel, amelyekben nem ritkán túloz, provokál.

*Úgy elordítottam magam, hogy SIEG HEIL,
Hogy elájultál tőle.*
(Materi, szerk.ford.)

Miközben édesanyját nyilván a harag miatt pukkasztja és provokálja, az odafigyelés és szeretetet hiányának szomorú tényével szembesíti apját, de már nem vádként, csak szívbe markoló rezignációként:

*Lesz munkahelyed
És motorbiciklid,
De lányod és fiad
Alig.*
(Levél apámnak, szerk.ford.)

Központi motívumai a kitaszított, deviáns lények (kirúgott kutya, elfojtott állatok), akik senkinek sem kellenek, ami valahogy a saját, „kívülállóként” való önmeghatározást tükrözik, gyakran iróniával is társulva.

Kristina Kočan (1981, Slovenj Gradec), költő és műfordító. 2006-ban társszerzője a „Govoreči bobeni”

afrikai-amerikai szerzők antológiájának. 2008-ban jelent meg első kötete, a Šara, amelyet „Az év legjobb kötete” címre neveztek. 2009-ben megjelent Audre Lorde amerikai költőnő könyvének műfordítása (Postaje). Irodalomról és fordítástudományról tart előadásokat otthon és külföldön.

Kristina nagy belső fókuszú költő, a saját mindennapi életét, érzéseit állítja versei középpontjába, a szerelmi lírája is ilyen – az *én-te* viszony kérdéseit veti fel, amelyből nem hiányzik a kritikusság.

Talán az intimitás témája, a belső reflexió, néha tépődő létértelmezés az a szál, ami összeköti a ma harmincas költőket és a régebbi generációkat, amelyek közt amúgy szakadékok tátognak.

Felhasznált irodalom:

Tanja Petrič, 2013, Nekoč pankerji, danes očalarji, <http://www.ludliteratura.si/kritika-komentar/nekoc-pankerji-danes-ocalarji/>, 2016 szept.

Alenka Glazer, 1982, Prostor in čas v poeziji Janka Glazerja, JiS, Maribor.

Nino Flisar (szerk.), 2008, Nova kolekcija: zbornik mlade mariborske poezije, Subkulturni azil, Maribor.

Lučka Zorko

Anya, egy pillanatra

Találj meg, anya,
eltiporva, köldöksinőrba tekerve,
a gondolatok mélyén,
ahol a csend, melybe belefeledkezem,
nem tud elérni
a létezésben
a dobogásban
a feneketlenségben
amikor idegen gondolatokat tetováltál magadba
ahogy készültél a háborúra
amikor egy pillanatra
anya voltál, anya
nekem, aki lennék.

Az öreg és...

Az öreg ült a festékes kannán.
Várt.
Nincs tenger. Az öreg és az ég.
Az öreg kinyitja szemét.
Nincs tenger. Az öreg és...
Nem tudta.
Nem tudta, hogy miben találja majd meg magát.

Az öreg.
Varjúk hada átsüvített a határon.
Nem találta meg magát bennük, mert feketék voltak.
Őzcsorda fehéren átsiklott a mezőn.
Nem találta meg magát bennük, mert tudatlanok voltak.
Az öreg és a süllyedő este.
Az öreg ült a festékes kannán.
Az éjszaka, az éjszaka és az öreg.
Meg akarta magát találni benne.
Az öreg bölcs.
Az öreg ősz.
Aztán az éj.
Elöntötte a holdvilág.
Megtalálta magát benne.

Denis Škofič

Nem maradt idő.

Betörték a homokórákat,
hogy megtölthessék a zsákokat
a töltés megerősítéséhez.
Az árvíz magát letépni a láncáról.

Szabadság

A fára épített házat,
természetesen házőrző kutyája is van;
hallatszik, ahogy ugat és
csörgeti a láncát
a madárházában.

Jan Šmarčan

Levél apámnak

Levél apámnak,
Akinek már tíz éve nem
Találok életbiztosítást.
Köszönöm a magot,
Köszönöm a biciklit
És a közösen letekert kilométereket.
Nem tudom,
mondjak-e ítéletet feletted, mert papucs vagy,
de minek is,
boldog vagy, hogy ilyen lehetsz..
Kávézunk holnap; háború
és kártyajáték lesz
meg a Harmadik Birodalom rendezettsége,
persze hozzáteszed majd,
hogy szar volt a politika.
Aztán felnősz,
Bevonulsz a seregbe
És főzöl a katonáknak.
Aztán lesz munkahelyed
És motorbiciklid,
De lányod és fiad
Alig.

Kristina Kočan

Nantucket

füvek és homok
homokos csókok
homokos szendvicsek a homokbuckákon a pikniken
és
szél biciklik
valahol ott kócos gyerek
játszik kislapáttal arra gondol
alagutat fog ásni az apa
a nyugágyon és egy nő
amely a hullámokkal harcol
a messzeségben árbóc
vacsorára homár a világítótorony alatt
a szív tartalma kiömlik
a homokra Nantucket
gondolataimban fényképezlek
hogy örökre megmaradj nekem

Bátyi Zoltán

Wifipalota

– Aztán nehogy azt higgye, öregapám, hogy most is úgy kell begyömöszölni a maltert a téglá közé, mint maga csinálta az özönvíz előtt. Nézzen csak végig a palotasoron! Tornyok épülnek itt, márványos verandák, rézlemez borítja még a kutyaólat is. A kertben meg medence. Úgy hogy jobb lesz, ha megtanulja, mire vágyik a gazdag ember. Ja, és még valami: csak semmi tütüke, amíg dolgozik. Se sör, se pálinka. Értve vagyok?

Az öregember nem figyelt a sörszagú, nyegle férfi szófröccsenéseire. Csak hunyorgott tenyérbe rejtett sőre mellett, és áldotta a sorsot, hogy a nyár utolsó csillanásánál kiült a vendéglő teraszára. Mert munkát kapott. Tíz év után éppen az elsőt. Falhoz hívták, út menti ház – mit ház, egykoron kicsinyke palota volt ez – felújításához, ahonnan kidőlt a mester, ám a megrendelő az új esztendő első napjára mégiscsak kész épületet szeretne látni. Sőt mi több, a naccságos asszony (a sörszagú arcán széles lett a vigyor, amikor a naccságos csé hangjait csámcsogta...) leginkább már a karácsonyi bejglit is a felújított ház étkezőjében szeretné a vendégsereg arca elé tolni.

De ahhoz fel kell húzni egy új falat is, boltíves ajtókkal, méghozzá minél gyorsabban.

– Ha megcsinálja, leesik magának húsz darab ezres. Sőt, a többi falat is magára bízom. Ha meg a munkaügyisek faggatják, akkor az én keresztapám, és csak besegít, csupa szívjóságból. Érti ugye, svarcba megy a játék. Aztán nehogy eldumálja, mert ugrik ám a lóvé. De én bízom magában. Tudom, hogy amikor kirúgták, mert szétesett a cég, alámerült a piába. Tudom, hogy inkább csak a régi szép idők emlékein mereng. De ez egy pörgősebb világ, és elhiszem, hogy ha kell, maga is fel tudja venni a ritmust – mosolygott rá a csillogó német autóból hadonászó vállalkozó, kövér arcán mintha táncolt volna a téglaporos borosta. Ő meg csak igen-igen-t jelezve rázta a fejét, mint a vásári sátor pultján felejtett műanyag bólogató kutya.

Hiszen csak munka ez, fizetés, még ha egyelőre csak egyetlen falra is szól. Egy hét, és már kész is vele. Addig csak nem löki ágyba hatvanhat év alatt érlelt reumája, lábának csontja sem bicsaklik. Hogy a tüdő zihál? Szeméből sűrűn csordul a könny? És ujjai is gyakrabban roppannak, mint mozdulnak? Akkor is csak egy hét, és ez a sörszagú vagány jöhet bámulni.

Mert ő még a régi mesterektől tanult. Olyantól is, aki a szegedi Fogadalmi templom pilléreit falazta. Sada bácsinak szólították, műhelytanár volt abban a szakközépiskolában, ahol elnéző mosollyal fogadták tanárok, diákok is, amikor betolta nagy pocakját az iskola kapuján, és köszönés helyett inkább csak morgott valamit a bajusza alatt. Nem szórta feleslegesen a szót. Talán azért nem, mert úgy érezte, elmesélt már minden történetet, ami a világra tartozik. Talán azért, mert pontosan tudta: keze ügyesebben mozdul, mint a nyelve, hiszen munkára teremtették, nem beszédre. De ha szóba került a Dóm, szívesen elmesélte, hogyan ellenőrizték minden tégláját, hogyan állította be a pallér a sarkokat, milyen árgus szemekkel érkezett a mérnök úr, ha szóltak neki: főnök, újabb sor téglát terítettünk a pillérre.

– Mert bizony addig nem kerülhetett habarcs a téglákra, amíg a mérnök nem csettintett: na, itt minden úgy áll, mint Katiban a gyerek, lehet folytatni emberek. Akkor még nem volt panel, még csak az hiányzott volna. Templomot panelből – legyintett ilyenkor az öregesen szuszogó kövér Sada bácsi, a szeme is kifordult, mint aki rémet lát –, de még olyan francos gépezetek sem álltak egy építkezés mellett, amilyeneket most látni – mutatott körbe a hosszú nyakú toronydarukra, futószalagokra, gombnyomásra induló mini liftekre, amiket akár öt-hat téglával megterhelve is felzavartak az építész technikusként tanuló iskolás suhancok a földszintről az emeletre.

– De volt pontosság, tisztesség, türelem. Most meg... – legyintett Sada bácsi, és megfogta az öregember vállát, aki akkor még persze nem öregember volt, hanem egy volt az életre készülő kamaszok közül, és inkább suttogva, mintsem izmosabb szavakká formálva a hangokat, annyit mondott:

– Ugye, téged sem ront el panel, a brigádos hanyagság, esztelen normarend.

– Hova gondol, Sada bácsi! Én palotákat fogok építeni, szebbeket, mint a Duna-parti Országház – nevetett az öregre, és örült, hogy nem a szegedi Dóm neve csusszant ki a száján, mert akkor megismerkedhetett volna az öreg Sada arra a napra kitenyészített pofonjával. Ugyanis Sada bácsi szerint – mondhattak neki bármit is építészettörténészek, okleveles mérnökök, írhattak bármit a stíluselemzők az okoskodó könyvekben – Szeged ékes Dómjánál nincs szebb a világon. Arról nem is beszélve, hogy szép időben akár még a szabadkai városháza tornyáig is ellátni a Fogadalmi templom tornyából – motyogta az öreg, ujját az ég felé emelve, mintha ennél nem sok fontosabb dolog létezne a világon.

– Na, öreg Sada, azt a falat érted is építem – nyelte le az utolsó kortyot, köhintett, és intett a pincérnek: a korsó alatt hagyta az ital árát.

– Csak a szemem, az ne könnyezze annyit – köszönt el asztaltól, kesernyés sörétől, és hétfő hajnalban már öreg kőműveskanalával mart a malterba. Csak fürgén, csak szaporán, ez már pörgősebb világ – emeltette az állványt, illesztette az ajtót, és közben a Vajdaságból jött segédmunkását faggatta: tényleg olyan finom halászlevet főznek Zentán, hogy az még a szegedivel is vetekszik?

Kedden azt hitte, a jóisten sem mozdítja már meg, mert a láztól elsorvad az összes izma.

– Rohadjon el minden boltív, de még az is, aki az égetett téglát kitaláltra – morogta, de amikor földhöz akarta vágni a malteros kanalat, mintha az öreg Sada fogta volna meg a kezét. Igen, az öreg Sada, akit hamarabb küldtek el az iskolától, mint ahogy ő megkapta volna az érettséget igazoló papírokat. Volt, aki azt mondta: azért kellett mennie, mert történhetett bármi, építkezhetek bárhol is, az öreg Sada mindig arról beszélt, hogy nincs annál szebb, magasztosabb dolog, mint templomot építeni. Márpedig efféle beszédnek nem igazán örültek ott, ahol a kommunista párt legutóbbi kongresszusának anyagából olvasott fel a világnézetünk alapjai nevű órán a tanár.

Az öregember persze azóta már tudta, hogy Sada bácsit csupán az öregsége miatt utálták ki. Igaz, a búcsúztatójára virágot vettek neki, és nem a vágóhídra küldték, mint a megrokkant, vakon a világba bámuló lovakat szokták.

– Nem változott itt semmi. Vagy még rosszabb lett. Mert akkor még az öregek tudására csak-csak akadt egy-két kíváncsiskodó. De ma? Mit leshetne el a nagyapjától az a gyerek, aki wifi kódokról, meg meszendzerről beszélget, szelfizik és fészbukon üzen, miközben az öregebbje már a szótól – okostelefon – is úgy megborzong, mint akit jeges vízzel öntöttek nyakon. Ebben a szép, új, internetes és pörgős világban nyűg az, aki megvénül. Rólunk csak úgy beszélnek a tévében, mint az aktív dolgozók által eltartott népességről, aminek az aránya folyamatosan nő. Még szerencse, hogy nem teszik hozzá: lesajnálható, meglökhető, talán még le is köphető – motyogta az öregember szerdán, amikor a bal karja jobban fájt, mint térdei.

Csütörtökön hajnalban az ágyból álomillatú fáradtsággal kiáltott utána az asszony:

– Ne bomolj már, vénember, hát még belerokkansz! Hagyd a fenébe az egészséget...

Nem válaszolt.

És péntekre tetőszintig nyúlt a fal, téglák között kötött már a malter, a boltívekben úgy illeszkedett minden kiégetett kis agyagdarab, olyan milliméter pontosan, hogy még atombombával sem lehetett volna kirobbantani. Az öregember, aki egy filmben azt hallotta, hogy az öregségben az a legszomorúbb, hogy az ember szinte láthatatlanná válik, a világba kiabálta volna:

– Hé, emberek, látja Sada bácsi? Megcsináltam! Nem egy templom, de ennél szebb falat ebben az utcában még soha nem emeltek.

Erről a rendőr, úgy fél órával később érkezte, mit sem tudott. Csak nézte a derekánál roppant épületet, a ház oldalába ékelődött kamiont, és egyetértett a báméskodókkal: minden bizonnyal elaludt a sofőr, másképpen nem is történhetett.

– Áldozat pedig? – kérdezte a rendőr, miközben a romok alól a mentősök lábánál fogva próbáltak kihúzni egy testet.

– Csak az öregember... – lendült egy kéz a téglák felé mutatva. A legyintésből okos ember kiolvashatta a véleményt is: nem nagy kár érte, csak egy kőműves volt, annak is öreg már, nagyon öreg. Meg aztán ivott is.

Az állványok árnyékában ekkor már látszott egy téglaporos, ráncos fej. Homlokát vér festette vörösre. De az öregember arcán mosoly tüntette el a ráncokat.

– Békében ment el – mondta a rendőr. Társa a sofőr szavait jegyezte fel. A nyurga férfi görnyedt háttal, széttárt kezekkel arról beszélt, nem tudja hogyan történhetett ez a szörnyűség, már majd-nem egy millió kilométert levezetett balesetmentesen, egyszerűen képtelenség felfogni az egészet.
– Mintha mindenki megőrült volna ebben a pörgős, rohanó világban. Én is, a gép is, a fék is – magyarázta, és a kézfejével törölte meg sírástól taknyos orrát.

Becsy András

Galéria

Az ablakkeret egy akvarell-ráma,
benne a festmény az utcai járda
mellett kapaszkodó fa koronája,
árnyéka már a ház falát bejárta.

A nyír kabátjára kiült a korpá,
mélyzöld mázát már tegnap elpakolta,
levelei ezüstös pikkely-horda,
néhol már látható a barna borda.

Akár egy festmény a falon a konyha
kis ablaka, kerete rámaforma,
a képen egy megfáradt nyírfa lombja,
műcsarnokomban antik primadonna.

Hetente mást festenek a vászonra,
harsány színekkel érkezik a pompa,
aztán a nagy növény megannyi csontja
subába bújva talál nyugalomra.

Házam falán a nyírfa koronája
csak egy festményt néz, körötte a ráma
ablakkeret, a képen egy konyhába
kizárt férfi a világot vizsgálja,

örök az arc, nem változik, nincs mása,
feketét főz és van cigarettája,
s úgy fürkészik fáradt szeme, akár ha
neki is volna egy galériája.

A Bukfencbirka

Zsivány egy jószág a gomba – gondolta magában Miklós, miközben a biciklijét tolvaj a biztos lelőhely felé igyekezett. Míg az ember bármikor ehett pörköltöt, levest, rántott gombát, s keverhet tölteléket, addig a gomba ugyanilyen nyugalommal fogyasztja testének éppen ínyére való tájékait. Arról pedig már nem is beszélve, hogy az utolsó vacsorán, mikor majd mindannyiunknak földet szolgálnak fel, ő akkor is húst eszik, s koncot szopogat – elmélkedett, míg az utat törve elsöpörte a várakozó pókokat. Az erdőben a nyurga nyárfák közei óriási hálók huzalozták. Miklós a gondolattól is elfehéredett, hogy egybe-egybe beleakadva a nyakában érezte a menekülő állat csiklandós lábait.

Ha az erdőn keresztülfutó utak mentén a sok szemét, a szederindákból, papagájvirágból és más hitványságokból álló aljnövényzet az avatatlanak nem is ígért volna nagy fogást, Miklós jól tudta a mélyebben fekvő erdőfoltokat, vízgyűjtőket, hogy hol lehet eső után pár nappal megtalálni a legszebb őzlábakat. Egy sikeres gombászás pedig nagy öröm a családnak, hiszen öt-hat hatalmas rántott gombából akár egy egész vasárnapi ebéd is kitelik. Ezt a számítást persze nemcsak Miklós ismerte, s bár a többség félt a mérgezőtől, még így is akadt, aki rendszeresen kijárt szüretelni, így a legfontosabb az volt, hogy jól kell időzíteni.

Am ezúttal Miklóst megelőzték. – A rosseb – dobantott lábával, mikor a kiszemelt erdőfolthoz vezető tisztáson a friss csapást észrevette. A biciklit a földre döntve aztán a bozótosba gyalogolt, ahol valóban nem is talált mást, csak néhány elnyílt, férges gombát és kalapjuktól megfosztott tönköket. Továbbindult, kicsit távolabb a várostól, át az erdő másik felére. Útközben egy bodzabokor mögül egyszer csak valami recsegés-ropogásra lett figyelmes. Tőle pár méterre egy őszuta lépdelt tétován, testével úgy takarva el a bujkáló kisgidát, ahogy az édesanyák szokták a szoknyájukkal folyamatos, lassú galoppban elfordulva egy-egy turista vizslató tekintete elől elrejteni az éppen székelő gyermeket.

Egy fél éve a tanyán épp egy ilyen kis őzike combján marakodtak a kutyák – jutott eszébe Miklós-nak az a sajnálatos eset, mely végül csak a vérengző házőrzők elaltatásával végződhetett.

A kutyák ekkor a szalmabálák alatt éltek, hátrébb a bárányok, marhák istállója fele. Csak a Mackó, a medveölő kaukázusi volt a kapunál kikötve, hogy a betörőket még csak meg se kísérthesse a gondolat. A lovak, bárányok és kecskék nappal a ház mögött a mezőn legeltek, amely az első udvarból nyílt és futott ki egészen a szántóföldreig. Miután a villanypásztor szétkapcsolták, innen eresztették be őket a karámba etetésre, majd hajnalban újra ki. És ez így ment évekig, míg végül egy reggel az ajtónyitáskor vére fagyva találtak egy birkát. Aztán másnap egy másikat, és így tovább.

Eleinte úgy gondolták, a legvalószínűbb, hogy a környékbeli kóbor kutyák falkája jár be a tanyára, de az senkiben föl sem merült, hogy az otthoni ebek a tettesek. Mindezek előtt egy pár héttel történt ugyanis, hogy a szomszéd telken, egy vállalkozó gépparkjának területén, a portás a hideg ellen jócskán befűtött fülkéjében üldögélve zajra lett figyelmes. Ahogy felöltözve kilépett az odúból, egy falka kutyát vett észre a földúton, amint azok morogva és acsarkodva valami labdával játszanak. Mikor aztán ráhagyták, az éjjeliőr közelebből is meg tudta nézni: a bőrgolyó az akkortájt eltűnt Brindza néni megfagyott feje volt.

Szóval a sokadik eset után a juhokat inkább a házhoz közelebbi karámba terelték. Am igazán ez sem segített. A birkáknak többnyire a nyakát, arcát, hátát, mellső lábait tépték szét az ebek, de úgy, hogy hiába foglalkozott Miklós szívesen nemezeléssel, bőrrel, készített táskát, díszeket, ezekből az állatokból már nem sok felhasználható maradt.

Én amúgy erről az egész kutyás históriáról csak utóbb értesültem, mikor egy délután csicsókáért indultam, és éppen etetéskor értem át. Miki árpát szórt be a vályúba és jó néhány villa szénát alá, míg ahogy a gyerek a villanypásztor kiengedte, mint az örült, a mezőről nekiindultak a juhok.

Ekkor vettem észre, hogy a legelőről előfutó állatok közül az egyik, a többitől messze lemaradva,

bukfencezve közlekedik. Egy tempót ugrik, majd összecuklik és a másikat gurulva teszi meg. Aztán felegyenesedik és újból az egész.

Eszembe is jutott egy történetet egy fickóról, aki miután az agya megbomlott, még a WC-re is bukfencezve járt. Egész odáig, hogy a sok ütéstől a feje betört, s az egészsége megőrzése érdekében megkötözve töltötte a megmaradt éveit. De nem akartam a párhuzammal ízetlenkedni, így inkább egyből a birkára kérdeztem rá.

– Te, figyelj már, azzal meg mi van?

Az elsőre igen mulatságos bukfencező birkáról kiderült, hogy bár ő túlélte, szintén a kutyáknak esett áldozatul. Azok rágták el a nyakát tartó és a mellső lábának izmait. Ezért rogyott térdre minden lépésénél, és mivel nyakizma híján a feje is csak csüngött lefele, a lendület könnyedén fordította át. Ennek kapcsán mesélte el azt is a Miki, hogyan találták meg a valószínűleg véletlenül a portára tévedt őz lábát és más maradványait a kutyáknál, a szalmabálák alatt. És hogy így vált számukra is nyilvánvalóvá, hogy nem a környék szedett-vedett korcsai, hanem a saját ebeik vadultak el. Ezt követően pedig nem lehetett mást tenni, el kellett őket altatniuk.

Míg aztán a csicsókákat fordítgatta ki a földből, én meg az aprajával dobáltam a tyúkokat, a Miki megnyugtattott.

– De a juhokat se kell ám féltetni. A Morzsa kutyát meg a kos fejelte egy pár napja agyon, mikor az a mezőn túlzottan a közelébe csaholt. De amúgy idefigyelj – nyúlt a vödörbe egy megtermettebb gumóért – ha ezt elszórod valahova, azt onnan az Isten nem irtja ki.

Nagy Kálmán: Találkozások - 2009

Húsleves

A kutya orra csillogott. A napfény arany keresztet festett rá. Szájából kilógott egy csirkeláb. A konyhaablak előtt a föld már beitta a tócsát, de a fűben még látszott két darab főtt sárgarépaszál. Egy perce sincs, hogy a férfi kiöntötte tányérjából a húslevest. A nő felállt, odament az ajtóhoz, és kiborította az udvarra a lábos tartalmát, majd könyökéről letörölte a ráfolyt lét, és a még zsírtól csillogó rántott csirkemelleket, szárnyakat, combokat a kertben szétdobálta, ahogy pár éve a templom lépcsőin ronkoniaik, ismerőseik a virágszálakat dobálták lábuk elé. Amikor megtörölte kezét pólójában, dereka kicsit összébb húzta magát. Pár perc múlva a sürgefürge kutya lobogó farokkal vitt egy combot, majd a pöcegödörnél lógó fülekkel téblábolt. Okos kutya volt. Az emésztőtől nem messze ásott el egy comb mellé két szárnydarabot. Ő vezethette volna nyomra a rendőrséget is úgy tíz éve, amikor a férfi első felesége olyan hirtelen, megmagyarázhatatlanul eltűnt.

Másnap este a férfi ismét gödröt ásott. Árnyékában a hold. Az utcai világítás nem égett rég, de soha nem is világította be az udvar végét. A kutya se kapar a másik szarába, dűnnyögte, és beletörölte ingujjába homlokát, mint néha a gyárban a szalag mellett. Nem is volt a leves annyira sós, mondta, amikor a feleségét meglátta. Hamarosan bementek a házba. Hiányzott előlük a kutya.

Majd a jövő héten megcsinálod a csapot, fogta meg a nő a férfi vállát, és bekapcsolta a tévét. Épp a Híradó ment: „Biztosra vehető, hogy a madárinfluenza H5N1-es, speciális körülmények között emberre is veszélyes típusa fertőzte meg a Bács-Kiskun megyei baromfiállományokat.” Egyszerre hagyták abba a rágást. A férfi arrább lépett, rátaposott egy süteménymorzására. Szegény Hektor!, pityeredett el újra a nő.

....A férfi rosszul aludt aznap éjszaka, többször kiment a WC-re. Nem ittak soha, nem volt otthon pálinka. Reggelre fekete volt a nyelve. Felesége akkor már az öltözőben, a szürke zománcos szekrényajtók csapkodása közben mesélte kolléganőinek csodával határos megmenekülésüket. Talán hittek neki, de azért olykor összenéztek, és jót nevettek a széntablettás befejezésen.

Szegény nő még kislány volt, amikor a férfi első felesége eltűnt. Egyik napról a másikra. Bár akkoriban mindenféle pletykák kaptak szárnyra, ám a rendőrség hiába nyomozott, nem találtak semmi bizonyítékot. De a falu szája azt is suttogta, hogy a gyilkos mindig visszatér, mint okádékához a kutya.

Hamarosan, egy őszi éjszaka, a lapuló némaságban a szél letépkedett a fákról minden levelet. Sorozatgyilkos. Udvarukban sötétség lebegett. Az ágak suttogtak valamit egymásnak. Nem messze egy kutya a felhők mögül elősettenkedő holdnak vonyított. A férfi beállította ásját a sufni sarkába. A ház felé, a járdán hunyorogva bámult a hajnali fénybe, hátrasimítva homlokába hulló sárgásósz haját. Anyámnak nem volt igaza, motyogta rágcsálva alsó ajkát. Kiszívja a szél is... A madár se ismeri igazán a párját, no meg a szerencse forgandó, dűnnyögte, majd bement a szobába, és arrább nyomva feleségét, befeküdt az ágyba. Fejét készségesen takarta el a paplan. Nem messze egy kutya az elősettenkedő holdra vonyított.

Ez mi?, kérdezte másnap a nő egy friss földhányásra mutatva. Almafát ültetek neked, felelte a férfi, és magához húzta. Haja a szemébe lógott, eltakarva lelkiismeret-furdalását. Ölelésük fölött elszállt a szócsaták lőpora. Nem nekem! Kisbabánk eszik majd először belőle, lehelte a nő férje fogai közé titkát.

Diószegi Szabó Pál

Keresztjeink...

Boldog.
Boldog. –
Magadnak titkosan mondd,
bánatod pohárral oldod,
toldod,
fojtod.

Boldog!
Boldog!
Szabad vagy, feloldva mondd,
Magadat virágba oltod:
bontod...
ontod!

Boldog?
Boldog?
Virágod, sarjadna lombod!
Asszonyként szeretni: dolgoz
s gondod,
Gondod.

Boldog...
boldog...
Hiányból fakadt a lombod,
Kezdet-nél maradt a *Pontod* –
mondod...
mondod...

Boldog...
boldog...
Nélküled sosem lesz, volt: jobb,
életed lettem s a holtod:
sorsod.
Hordod...

Kacsacsőrű emlős

Bizonyos puchói és csókai Marczibányi Livius, miután visszatért a fények városából a távoli, vad kamcsatkai barbár pusztákra, kiült kastélya napkelet felé néző ablakába és várakozásba fogott. Úgy fogott bele, akárha valamiféle teremtő munkálkodásba kezdene, mint egykoron atyjaura, puchói és csókai Marczibányi Márton úr veselkedett neki elapátlanodott birtokai ügyeinek. Arra sem figyelt föl, miként kuncognak a háta mögött a cselédei, kiknek a barátja, a himlőhelyes képű hajdani firkász, Tollnoki nevezetű, napjában többször is elcítálja, hogy:

- Uratok Párisban a királynétől az utolsó vendégnőig általános bámulat tárgya lőn, mintegy eleven mintája ama mesével határos képzeletnek, melyek Magyarhonrul, mit a lovagias középkor, a regényes arabféle mesék dúsgazdag tündérhonának tartanak máig is, a nem sokat tudó francia főben mindezidáig uralkodnak. Mindenesetre ekként fogalmaz a Honderű, amit nem forgatnak többen, mint a Csókai Hírnököt forgatnák, ha létezne olyan...

A cselédek vihorásznak, s nem sikoltanak föl, ha Tollnoki mancsa a tomporokra téved. Marczibányi Livius észre sem veszi, mi folyik a háta mögött, részben a rovására, tekintete a messzeségbe réved. Vár. Napokig, hetekig csak vár. Alig eszik, alig iszik.

- A tündéreket lesi – súgja a szakácsné lányának fülébe Tollnoki, s közben nem feledi el finoman megharapni az édes kis cimpát. – Állítólag Párisban tündérrózsának nevezték, lovagok ékének dícsérték, ki egy tagadhatatlanul barbár, kimondottan kietlen, ám mégiscsak mesei világból érkezett.

- Ahogyan olvasta az úr abban a nyomtatott lapban – lihegte a szakácsné leánya.

- Ahogyan abban olvastam, úgy bizony! – sóhajtott Tollnoki. Ágyéka együtt mozgott a szakácsné leányának csípejével, szeme mindkettőnek fátyolossá lett, tekintetük bizonytalan, lélegzésük mármár zihálás.

Marczibányi Livius mindazonáltal rájuk se hederített. Várta, hogy megérkezzék a hírnök. Vagy maga a valódi, mesés meseország nőjön ki körülötte a földből, ahogyan az őszi búza kisarjad a rögök közül, midőn elérkezik az ideje. De hiába várt, nem történt semmi. Csak a kopár pusztát látta továbbra is, semmi egyebet. Hiába meresztette a szemét, csak az ökreiket hazafelé hajtó parasztokat, az utak fölvert porát, csak a satnya bokrokat és a fák ágain búslakodó varjakat látta. Csípte a por a bőrét, kidörzsölte a testhajlatait. Marczibányi Livius lassan elkedvetlenedett. Napok múltak, hetek teltek, s Tollnoki arra lett figyelmes, a pazar öltözék összegyűrve lóg az uraság lesoványodott testén.

- Oly nagyon kívánja, hogy elismerjék – szúrta a fogai közt. – Hogy fölnézzenek rá.

- Ám oly nagyon mégse, hogy tegyen is érte valamit – toldotta meg szavait a szakácsné kamasz fia. – Tündérországot óhajt maga köré, hogy igazi tündérrózsává váljék.

Tollnoki tetőtől talpig végigmérte a kamasz fiút, a legtovább izzó tekinteténél időzött.

- Meg kéne csapassalak – mondta végül. – De sajnálom fölrepeszteni a gyöngye bőröd.

A szakácsné kamasz fia megvonta a vállát és odébb állt, Tollnoki hosszan bámult utána, s úgy elmélázott közben, szinte észre sem vette, hogy Marczibányi Livius föltápázkodott a karosszékéből. Beesett arcát a barátja felé fordította, szemében nedvesség csillogott.

- Csalódtál vala, Liviusom? – kérdezte Tollnoki.

- Nem volt miben, Tollnoki, ne beszélj badarságokat! – felelte Marczibányi Livius határozottan szánt hangon. – Készítsen nekem valaki fürdőt, melegítsen vizet! Mintha Párisban lennék...

Akkor a szakácsné leánya mehet megmosni a hátát, gondolta Tollnoki keserűen.

És úgy történt. A szakácsné leánya megmosta az ura hátát, s a lapockái alatt jól fejlett bibircsókokat talált, jobbról egyet meg balról egyet. Elárulta Tollnokinak, mire bukkant azon a finom, tejfehér bőrön, s a himlőhelyes képű egykori firkász íziben elzavarta a szakácsné kamasz fiát a doktorért. A doktor lóhalálában érkezett, kopasz fejéről lesodorta a szél a kalapot. Álmában vizsgálta meg az

uraságot, s úgy találta, amik a lapockái alatt láthatók, azok bizony nem bibircsók, de valamiféle csökevényes kinövés sarjai.

- Szárnykezdemény – bólintott Tollnoki.
- Mesebeli lény ez a Livius – tette hozzá kétértelműen somolyogva.

A doktor rosszallóan hümmögött és alaposan bekente valami büdös kenőccsel Marczibányi Livius hátát. Sokan, sokáig és sokat sündörögtek körülötte, az ifjú uraság azonban nem riadt föl, aludt egyvégtében három nap, három éjjel. A doktor néhány óránként megkente a lapockája tájékát a kenőccsel. Mire fölébredt, el is tűnt onnan minden, ami nem odavaló.

- Szárnyát szegtük – konstatálta Tollnoki, mire az orvos dühösen horkantott, a markát tartotta a gazdatiszt orra elé, aki éppen akkor tért vissza négynapos birtokbejárásáról, s miután megkapta, ami megillette, elviharzott.

Marczibányi Livius fölöltözött, megtisztálkodott, felhős homlokát a napsugárba mártotta, majd úgy határozott, visszautazik Párisba. A gazdatiszt bölcsen egyetértett, Tollnoki sápítózva ígérte, hogy vigyáz a házra, amíg távol lesz, nem hagyja, hogy a kamcsatkai barbár puszták betörjenek a környékről a kastély falai közé.

- Hagyjuk Kamcsatkát – legyintett Marczibányi Livius. – A hosszúujjú Liszt beszél ilyeneket, meg Chopin, a lengyel, mi ne kövessük őket. Végére mi tudjuk, miről van szó.

- Kamcsatka messzi van – dörmögte a gazdatiszt. – Nem is értem, miként keveredik ide akárki fejében is.

Marczibányi Livius megértően elmosolyodott, cinkos pillantást váltott Tollnokival. Gazdatiszt, nem érti a finom árnyalatokat, gondolták.

- Csomagoljatok – adta ki az utasítást az uraság. Már Párist érezte maga körül, s lelkében újra ébredezett a mesebeli herceg, a tündérr királyfi. Lapockái tájéka viszketni kezdett, legszívesebben az ajtófélfához dörzsölte volna a hátát, mint a parasztok, ám erőt vett magán.

- Páris – merengett, s visszaandalgott hálószobájába.

- Páris – morogta a gazdatiszt. – Szegény Márton úr, foroghat a sírjában – de legott elhallgatott, amint Tollnoki szigorú tekintetét megérezte az irháján.

- Márton úr földhözragadt ember volt – jelentette ki Tollnoki ellentmondást nem tűrve. – Livius magasabb szférákban jár.

A gazdatiszt tudomásul vette, amit hallott, azzal a birtok ügyei után nézett. Ahogy Márton úrtól tanulta. Tollnoki ablakot nyitattott utána.

- Lószaga van – szimatolt a levegőbe. A szakácsné leánya fölvihogott a háta mögött.

Puchói és csókai Marczibányi Livius még aznap ebéd után befogatott és elhajatott, Tollnoki az udvar közepén állva, orra elé zsebkendőt tartva, kedvtelve nézte a hintaja mögött fölverődő port. Livius barátjának nevezte magát, mégis jobban örült, ha kenyeres pajtása a francia fővárosban időzik, míg ő itthon, ezeken a vad, poros, kietlen tájakon vigyázza érdekeit. Meg a szakácsné lányát. És várja, mikor ad hírt a Honderű Livius újabb párisi sikereiről. Mert Páris népe csodálni fogja a régies ruhákat, a délceg tartást, a finom, ideges mozdulatokat, efelől szemernyi kétsége nem lehet senkinek. Bámulni fogja, szájtátva, lélegzetviassafojtva. Olyasféleképpen, ahogyan a Terra Australisról érkező morbid állatok kitömött tetemeit, példának okáért az emlőst, aminek orra helyén kacsacsőre éktelenkedik. Kicsit talán hiszi is, hogy léteznek ilyenek. Véresen komolyan azért nem veszi őket.

Molnár H. Magor

Kabát

Egy kabátot vett ajándékba,
egy könnyű és elegáns kabátot,
egy olyat, amelyet nagyon szerettem
volna már régóta hordani. Barna volt
és nyilván műbőr, mert igazira a nagy
szerelmek idején se lett volna pénzünk.
Hasított műbőr volt, rövidre szabva,
gyapjúbéléssel, gallérral, s én nagyon
hálás voltam érte – ezt jól tudom.

Ha ruhát vesz nekem, a legtöbbször
az kilóra kapható használt ruha, és hol
túl szűk rám, hol pedig hatalmas hozzám
képest. Ha rám gondol hát, hol kisebbnek
képzeld, épp ennyire egyszerű ez, hol pedig
hatalmasabbnak, mint aki lehetnék,
mint aki vagyok. Ott sorakoznak a
felső polcon a fuldokló ingek s az
esetlenül botladozó nadrágszárak.

Az a kabát is vállban keskeny,
a karomhoz mérve túl rövid volt,
és eléggé feszült a hátamon, ha nagy
nehezen begomboltam. Begomboltam,
s hosszú időn át viseltem mégis, mert
új kabát volt, jó kabát volt, igazán egy
hozzám illő kabát volt, s így sajnáltam
volna egy légszomjas szekrényben
tartani, akárhogy szorított.

Végül elajándékoztam. Nem kellett
sokáig keresgélnem, egy nálam kisebb,
nálam gyengébb, nálam kisebb formátumú
alaknak adtam. Boldog volt tőle, bár lógott
rajta, boldog volt tőle, bár titkolni próbálta,
meg se köszönte, biztosan tudom, hogy
meg se köszönte, mindössze valami
egészen bárgyú, torkos vigyorba
torzult az arca, de nem érdekelt.

Egy kabátot vett ajándékba,
ez jut most eszembe, mennyire
szelíden, mennyire bájosan mosolygott
rám, mikor adta. Hogy hosszú időn át
nem voltam képes bevallani: ezúttal is
kevesebbnek bizonyultam a szívében.
Néha még most is, ha ruhát vesz nekem,
felmerül bennem, hogy mi történt akkor,
s hogy megtörténhet-e még egyszer.

Mindenesetre pár hónap múlva
titokban többször is összefeküdt
azzal a nálam kisebb és gyengébbel,
akinek azt a kabátot adtam. Biztosan
tudom, hogy ugyanaz a torkos vigyor jelent
meg arcán, hogy hálát az nem érzett soha,
hogy hálát az nem érzett akkor sem, hogy
élvezés után sem érzett ő mást, csupán
múló és méltatlan, bárgyú boldogságot.

.....

Petró János

Sorban ülnek

Sorban ülnek az angyalok,
Szárnyuk nem érinti a vállam.
Nem szeretnek, nem hagyom.
Csak ülnek körben, lógatják lábukat,
S mi szótlanul játsszuk a bábokat.
Szerepét olvasva, ki-ki csendben,
Ahogyan valaki elképzelte.
Forgatókönyvíró, a mennyben.

Mint egy tündér

Úgy jár, mint egy tündér, sóhajtott nagyot,
és abban a pillanatban vele sóhajtott a szél,
körötte felkavarodtak a levelek, csapkodott
arca körül. Hülye levelek. Biztosan ezt gondolta.

Megőriz mindent

Megőrzök mindent
amit tőled kaptam,
ímélt, esemest,
lassan úgyis csak
ez marad belőled,
lopott fénykép
a halkan zümmögő
háttértárolón.

Elválás

Maszatnak

Mert Ő az, aki mellett összekucorodva
ballagok, legtöbbször lehajtott fejjel,
és magamban gyakoroltam, hogy fogom
megmondani, szépen lassan elveszítem őt,
mert így akarom.

Körötte marionett bábuk

Köröttem marionett bábuk,
táncoló fiatalok, gyönyörű
álmuk arcukon ragyog.
Testük megfeszített íj, hangszer
húrja, gondtalan magány.
Véletlen balett, mozdulatlan báb,
a zenét hallgatom, megszűnt
a világ.

Ernyőt tart

Virágnak és Zolinak

Az erdőben a kedves
madarakat rajzol.
Arcán esőcseppek.

Fölé ernyőt tartok.

Mellette ül

Mellettem ülsz és fogod a kezem,
legnagyobb ellenségünk most a sebváltó.
Csak még egy percet, aztán még egyet.
A lámpánál hosszan nézel a szemembe.

Szeretnél szerelmes lenni még egyszer.

Hallgatja a cseppek dalát

Lecsorog az éj az ereszen át.
Keserű az álom. Hallgatom
a cseppek koppanó dalát.

Simon Adri

Hártya

1.

Rézsút dől lassan felénk a várrom,
amikor megint adott szögbe vált
a horizont iszamos vakfoltjáról
kicsit már messzebb terelve magát
a kéklő hajnal, ladikján Charon.

A hegyre fel nem zöld ösvény, kő visz.
Bokát törő és talpat roncsoló.
Útszálon porzó vadvirág és kőris,
örvénylik közben fenn a napgolyó,
kiszállni készülő bolygókat őriz.

2.

Fent és lent közt négy szint pont elég lesz,
a menny leple, drágám, nem baldachin.
Zuhanókra bőrön átsüvítő szél les.
Acélhuzalokként lógnak tagjaim:
A folyosókorlát vashidegtől véres.

A körúton itt-ott, ahol járható:
szakadt ezres és kettétört kártya,
és minden sarkon ordibál pár tahó.
Tenyerem arcodon: sejt körül a hártya.
Kerékpársáv, vizes járda, hó.

Egy cigaretta

A rekedtessé dohányzott, reszelős nevetés élesen hasított bele a kocsmá sötét félhomályába. Átvágott a keserű dohányfüstön, utat tört magának az alkoholszag tompa opáljában, és az izzadság kipárolgásában. A poharak mögött ülők azonban nem emelték fel a fejüket. Számukra már megszűnt a kívüllág azon része, amely az előttük lévő poháron kívül állt. Ők csak az egyforma napok változatlanságában mérték az időt, és a feledés űrmértékében. Ami valaha volt, ami a kocsmába űzte őket, szépen lassan, kortyról kortyra kopott ki az emlékezetükből, és a régi fájdalmakat apránként feloldotta a bor savanyúsága, a kevert kaparása és a fröccs buborékjai.

Élőhalottak voltak, dobogó szívvel, lélegző tüdővel – de halott emlékekkel, halott lélekkel és halott jövővel. Reggeleik kopár ködben, szürke napfelkeltében kezdődtek, amikor dideregve, fázósan indultak el egy reggeli kortyért; felhős, pálinkaízű délből folytatódtak, és havas, dermesztő éjszakában fejeződtek be. Otthonaik álomtalan alvóhellyé változtak az elfecsérelt évek alatt, a tapéták ragasztóit fájdalom koptatta, a festéket emléktelenség pergette a falakról, a mosogatóban évek óta rohadtak az utolsó főtt étel utáni piszkos tányérok. Az asszonyok, gyerekek, unokák régen elkoptak mellőlük, szótlán magábaforduultságot hagyva maguk után. Nem volt már múltjuk, nem volt jövőjük – a jelenük egy végtelenségig tartó pálinkakorttyá vált. Mintha elivott életük, lelkük és életerejük, poharankénti fizetség gyanánt, kortyról kortyra Pirit éltette volna, és ahogy azok szikkadtak, a pultosnő úgy duzzadt hervadságában egyre virulóbban.

Piri, a pultos ugyanis még élt. Élő és eleven volt ezekhez a még mozgó halottakhoz képest. Hiába szedte fel magára az éjszakázás ráncait, hiába ette bele magát a levegőtlen kocsmaszag a hónaljába és a lágyékába, hiába az eltelt közel ötven év, amelyből harmincötöt a kocsmapult mögött töltött – Piri még élt. Ő nem akarta elfelejteni a múltat, ő ragaszkodott az emlékeihez, hisz sokkal több már neki sem maradt meg. Gyerekei elköltöztek, az élettársak és alkalmi szeretőik elkoptak mellőle, és nőisége is csak azokra a szenvedélytelen, száraz ötpercekre korlátozódott, amikor egy-egy régi vendége, akinek még nem szívta ki az alkohol a férfiasságát, hátravitte, és felrakta a sörösrekeszek tetejére.

Az a bizonyos májusi reggel ontotta a pacsirtaszót és az incselkedő napfényt. Már kora délelőtt meleg volt, hőség ígérete áradt a betonból, a falakból és az égből. De sem a fény, sem a madárszó nem tudott áttörni a kocsmá tejüvegén. Benn pára, köd és füst tanyázott, és a szokásos társaság, a rabok. Egyszerre kivágódott az ajtó. Piri ijedten kapta oda a szeméit – ki jöhetett ekkora lendülettel? A remegő kezek csak lassan nyikorogtatják az ajtót, amúgy sem volt italszünet sem a munkát, sem a napszakot tekintve. Ekkor épp nem várt senkit – betévedni, idegen, nem szokott ide: az utca elhagyatott, a kapu pedig szinte csak az itt lakóknak mutatta meg, mit is rejt a ház.

A férfi először nem is látszott a kocsmába ömlő napfényben. Hatalmas termete árnyként állt meg az ajtóban, amíg beszívta a benti szagokat, és tekintetét körülhordozta a helyiségen, amely Pirin állapotodott meg. Mindez azonban csak sejthető volt, mert a fény, a meleg és a madárcsicsergés visszatarthatatlanul áramlott a kocsmába. Az asztalnál ülők, mintha csak mozdulatlan, sőt élettelen bábok lettek volna, meg sem rezzentek. Az emberárny hatalmas, de arányos testalkatú volt. Fején kalap, a meleg ellenére is könnyű kabát, nadrág – és csizma. Elmosolyodott, bár ez csak sejthető volt, kacsinzott egyet, majd nagyot lépve elindult a pult felé. Ahogy az ajtó dörrenve visszacsapódott, és újra visszasötétlett a félhomály, kezdtek kibontakozni a férfi vonásai. Meglehetősen jóképű volt. Nap-szíttá arcából is kiütött meleg, bársonybarna szeme, amellyel simogatni és szűrni egyaránt tudott; körülötte éles nevetőráncok, szemöldöke szép ívű, sötétbarna. Orra karaktert adott arcának, szája puha, de parancsoláshoz szokott, olykor szigorú. Arcának egyes részei mind lágyak, finoman megmunkáltak, majdnem gyönyörűek voltak – összességükben mégis határozott, karakán, erőteljes

férfiarcot formáztak. Egész lényéből áradt a nyers – de nem otromba vagy közönséges – férfiaság, a fizikai erő, a határozottság és az uralkodás. Vibrált körülötte a levegő, egyszerre keltett izgalmat és sugárzott biztonságot. Igazi Férfi volt.

Piri megdermedt, mint akit áramütés ért. Nem csak azért, mert az idegen nem vártan érkezett, vagy mert energikus, étellel teli jelenségként ritkaságszámba ment ezen a környéken, ebben a kocsmában. Nem is csupán amiatt, hogy a férfi olyan volt, mintha egy divatlapból lépett volna elő, de egyszermind hordozta magán az erdő és mező illatát, az ottani munka verejtékét, és az érzéki, forró éjszakák hevületét. Nem csupán amiatt, hogy Férfi volt – hanem azért, mert Ő Az A Férfi volt.

Az a férfi, akinek képe kamaszkora óta kísértette éber álmodozásaiban és éjszakai hányódásai közepe, és egyes esteiken sikerült is annyit innia, hogy elmosódott látásával már az ismert és vágyott arcot vélte felfedezni éjszakai kalandjának ábrázatán. Őt kereste minden férfiban, akit megismert, akit beengedett az ágyába vagy a pult mögötti kis raktárba. Olyan tisztán és élesen ismerte ennek az arcnak minden rezdülését, hogy hosszú pillanatokig azt hitte, csak álmodik.

De ami még szörnyűbb volt: nem álmodott. Végigpergett előtte az élete, a sok hazugságférfi, akik – most látta – valóban gyenge, összemérhetetlenül gyenge utánczait voltak ennek, Neki, és be kellett látnia azt is, hogy közben belefonyadt az évtizedekig tartó várakozásba. Bőre megereszkedett, szemhéjai petyhüdtlen lógtak a szemére, és még a sok festék sem javított azon a megmászhatóatlan tényen, hogy megöregedett. Hiába volt gyönyörű fiatalnak, kemény húsú, dús, buja nő – az éjszakai kázás és az élőhalottak folyamatos társasága, a kocsmapult, a cigaretta és a rossz italok gyorsabban öregítették, mint a korabeli asszonyokat. De így sem volt csúnya. Régi szépsége még fonnyadozott az arcán, teste dús vonalai a sok gyerek ellenére is megmaradtak, és az állandó munkában el sem hízott. Szép, de kiélt ötvenes volt már, mire megérkezett ő.

Ő, aki hanyag mozdulattal leült az egyik, pult előtt álló székre, és kávért rendelt, cukor nélkül. Amikor Piri meghallotta mesélőmély hangját, felébredt gondolataiból. Bár nem egészen volt magánál, az évtizedes rutin legyőzte zavartságát és a keze remegését, és anélkül készítette el a kávért, hogy ennek tudatában lett volna. Csak a tányér halk csörrenésekor szedte össze magát annyira, hogy a férfi szemébe nézzen.

A villamosság azonnal végigfutott rajta. A férfi már egy ideje szótlánul nézte, és most, amikor felemelte tekintetét, és a szemek egymásba villantak, majd fúródtak – úgy tűnt, el sem engedik többet a másikat –, a pár pillanat alatt, szavak nélkül is, regényeket meséltek el egymásnak. Pirinek nem csak a teste, a lelke is beszélt.

Éveknek tűnő pillanatok múlva a férfi szája félmosolyra húzódott, tekintete szorítása megenyhült. Piri lesütötte a szemét, és hallgatta, ahogy a másik kevergeti a kávéját. Orrában érezte a fekete keserű illatát, lábaiban a feszültség az utolsó útjait rezegte végig, szíve hangosan vert.

Keze önkéntelenül a hamutartó felé nyúlt, másikkal a kötényében kotorászott a cigarettáért, és mire megtalálta, és felnézett, már lobogott a gyufa lángja az orra előtt – nem túl közel, de a cigaretta vége éppen odaért. A férfi ugyanarról gyújtotta meg a magáét is. Utána mindig jól esik rágyújtani – szólalt meg újra, és Piri hirtelen nem tudta eldönteni, hogy a kávéra vagy az iménti, szemeken keresztül folyó egyesülésre gondol. Olyan mélyről, messziről tért vissza, hogy idő kellett, mire újra a jelenben találta magát. De nem maradt ideje gondolkodni, mert annyira magával ragadta a vele szemben ülő férfi minden mozdulata, hogy önkéntelenül is felvette az ő ritmusát. Egyszerre vették a levegőt, egyszerre szívták le a maró dohányt. Piri idegszájai mérhetetlen izgalomban és feszültségben doboltak a teste minden pontján – közben pedig olyan elmondhatóan nyugalom szállta meg, amit egész életében keresett. Ez a béke iránti vágy űzte, hajtotta lakásokon és házakon, férfiakon, házasságokon, alkalmi szeretőkön és élettársakon át. És amikor már majdnem elhitette magával, hogy nem létezik – rátalált.

Nem beszéltek. Szívták a cigarettát, és egymásra sem kellett nézniük ahhoz, hogy közös legyen a tér, a levegő, a burok. Egyek voltak. Nem lehetett többet hozzátenni szavakkal, sótt. Olykor mégis összevillant a szemük, szereleméhesen, vágytelten, ölelkezve, kielégülve. Nem tudtak betelni a pillanattal, de annyira feszítette is őket ez a végtelenség, amely pár másodpercbe tömörödött, hogy fulladtak. Szívták csak a cigarettát.

A percek végtelennek tündek, mégis, amikor a férfi elnyomta a cigarettát, és pillanatra kibillentek

a révületből, döbbsentek rá, hogy egy életet éltek végig három slukk alatt. Bepótolták mindazokat az éveket, amelyeket más karokban, más szerelmekben, más hazugságokban töltöttek. Késő volt már elkezdni. Késő volt már folytatni.

A férfi hirtelen felállt. Este visszajövek, vetette oda kurtán, felvette a kalapját a pultról, és mire Piri felnézett, a kocsmajtó már becsapódott. A pillanat, a varázs olyan hirtelen tört meg, hogy a nő azon kapta magát, hogy nem vesz levegőt – mióta?, percek, hetek, évek óta. A homály visszaszakadt a kocsmára, és Piri megérezte a szagokat. Az izzadtságot, az áporodottságot, a tisztatlanság savanyúságát, a cigaretta keserűségét. Muszáj volt levegőt vennie, de felemelkedett teste nem vette be a külvilágot. Épp elért a végéig, hogy az epe kifacsarja a könnyeit. A csempefal hidegétől megnyugodott kissé, ahogy arccal nekitámaszkodva összeroskadt.

Talán el is aludt kicsit, amikor meghallotta a pénzérmék csengését a pulton. Gyorsan rendbe hozta magát, lesimította ruháját, és kitámolygott. A pult mögötti helyiség ajtajában megrázta magát – és úgy lépett ki, mintha semmi nem történt volna. Gépiesen készítette el a kért keserű kávé, az illatába kapaszkodott, hogy megnyugtassa gyomrát, zokogó lelkét, és kiöntötte a két feles rumot.

Néhány évvel később, amikor megpróbált visszaemlékezni arra, mi történt az ajtócsapódás után, a nap többi részében, nem tudta felidézni. Émelygése nem hagyott alább, rázta a hideg, össze-összeszucsklott. Évtizedes rutinja és a megszokások gépies mozdulatai átsegítették a délelőttön, délutánon és estén. Hiszen az ajtó csapódásával, mintegy varázsütésre, ő is a kocsmában ülőkhöz vált hasonlóvá, csak hogy az ő érzékei hirtelen lettek nyitottak a körülötte lévő haldoklásra – azonnal megszenvedte a szagokat, a látványt és az érzéseket. Mintha annak az útnak az elején találta volna magát, amin azok már réges régen elindultak, és amelynek a vége a poharak előtt bambulás, kiégett lélekkel és tekintettel. Úgy tűnt, mintha egész élete várakozása, reményei és meg nem élt pillanatai arra az egy napra sűrűsödtek volna: először megélte őket – aztán elviselhetetlen hiányuk szakadt rá. Azon a napon többet élt a lelkével, mint egész életében. Hirtelen megkapott mindent, de mint a múlt tünemény, azonnal el is vesztette; a részesülés nagysága mégis eltörpült az elvesztés mélyéhez képest. Belül zokogta el üres életét, könnytelen fájdalmait, megalázottságait, kiégettségét, örökös boldogtalanságát és sóvárgását. Tudta, hogy ezután nem lesz már más, csak nap nap után, évezredes lassúsággal, könnytelen sorvadással, pálinkaszagú kávéízzel.

Egy cigarettányi idő alatt leélte az egész életét, a gyerekkori álmától ötvenéves aszott életéig. Nem volt tovább – nem lehetett tovább. A férfi elvitt belőle valamit. Valamit, ami sosem volt Pirié, de mégis, a felbukkanása előtt mindennél jobban az övé lehetett, és aminek sem hazugsága, sem illúziója többet nem szüremkedhet be élete egyetlen emlékébe vagy pillanatába sem.

Veszélka Attila

Claire de Lune

Eső verte, kopott padokon
szélfúttá csend,
szélfúttá szerelmek csendje.

A hajladozó ágak között
szivárgó fényben felsejlik
a szemlélődő arca.

A holdat bámulja, mint mindig.
A telehold előtt átúszó
mélykék felhőt.

Sokáig hallgatózik,
míg végre elindul.

Szeléné köpenyébe
burkolózó
szakállas árnyék.

Fábián Attila

Betyárok, nők, padok

(Három könyvről)

Három könyvről írok a következőkben, három szegedi szerző szegedi könyvéről. Viták folynak arról, van-e *röghöz kötött* irodalom, vagy lényegtelenek a földrajzi vonatkozások egy szépirodalmi szöveg megítélésében, s ezek a viták egyhamar nem is zárulnak le megnyugtatóan. Én amellett teszem le a voksom, hogy nem mindegy, a szerző hol él, és az sem mindegy, a mű belső törvényszerűségei honnan származnak, íze, zamata, hangulata mire emlékeztet, mit idéz. A következőkben taglalt három könyv (azt hiszem, felvállaltan, a szerzői szándék szerint) három szegedi könyv. Ami nem jelenti azt, hogy érvényességük pusztán Szegedre terjed ki. Aki sosem járt Szegeden, annak is, s aki itt él, annak is érték ez a három kötet...

Az első könyvről való gondolatokat kezdjük az elején és folytassuk a végén: nézzük meg a címdoldali borítót, utána a hátoldalt. A címdoldalin Veszelka Imre fekete-fehér fotográfiája, a hátoldalin *Veszelka Attila* színes fényképe látható. Rokonok: ős és leszármazott. Az elején az ő, a végén a leszármazott, szigorúan a hagyományos kronológiát követve. A két borító között azonban, a rutinból leginkább dokumentumregénynek nevezett *corpus* lapjain felborul az időrend. De felborul a koncepció is, ha nem csak dokumentumregénynek nevezzük, de akként is olvassuk a művet. Mert életrajz és önéletrajz, korrajz és városrajz ugyanúgy akad benne, mint alapos kutatások nyomán született non-fiction. Tulajdonképpen több történetet kap, aki elolvassa Veszelka Attila *Veszelka Imre*-regényét: megkapja azt, amire a cím alapján (*Veszelka Imre, Rózsa Sándor legkedvesebb cimborája és én*) számíthat: Veszelka Imrének, Rózsa Sándor legkedvesebb cimborájának sztoriját és annak a történetét, ahogyan az ezt leíró Veszelka-ivadék, Attila viszonyul az őséhez meg annak viselt dolgaihoz. De számos adalékot tudhat meg Rózsa Sándorról és egyáltalán a Dél-Alföld betyárjairól, Szeged XIX. századi történetéről, életmódjáról, pletykáiról, hangulatáról, ugyanakkor a XX. századi Szeged történetéről, hétköznapijairól, atmoszférájáról, vagy éppen arról, miről szólt a fáma a múlt század utolsó harmadában Szegeden. Megismerheti a Monarchia-korabeli börtönviszonyokat, mindamellett bepillanthat a Kádár-korszak fogdáinak világába is.

Mindebből talán már sejtethető, hogy sajátos prózáról van szó. Nos, a sejtés helyes. Talán W. G. Sebald írásai idézhetők föl Veszelka Attila *Veszelka Imre*-könyvével kapcsolatban. Ahogyan Sebaldnál, úgy jelen kötet esetében Veszelkánál is a történetet át- meg átszövik művelődéstörténeti és történelmi érdekességek, anekdoták. Számos irodalmi műfaj áll össze egyébeben a szövegvilágban, s végeredményben egy olvasmányos, lebilincselő művet kapunk, egy világszeletet átfogó, érezhetően nagy szeretettel és gonddal írott művet. „Mindig megnyugtató, ha valaki a kelletténél jobban belebojnyolódik a betyárgubancba” – kezdi a borítószöveget Szentesi Zöldi László, ám még ennél is megnyugtatóbb, ha ki is tudja vágni magát a gubancból, s nem Nagy Sándor módján, de igazán; ráadásul a be- és kigubancolás közben maga is, olvasója is élvezetét leli a folyamatokban.

Az utóbbi időben nem ritka a betyár-tematikájú kötet a hazai könyvpiacra. Dokumentarista, történeti és fikciós oldalról is többen közelítettek több betyárhoz az elmúlt időszakban, jöllehet az abszolút sztár továbbra is Rózsa Sándor. Veszelka Attila könyve témája szerint könnyedén sorolható ehhez a vonulathoz, azonban nem csupán tárgyával (Veszelka Imre leginkább mellékszereplőként jelenik meg a könyvekben), de módszerével is élesen elkülönül a többitől: a kalandozó, asszociációs hálót építő, nehezen rendszerbe illeszthető narratív technika révén. Következésképpen nem csak a betyárvilág egy alakját és életmódját világítja meg, de Szeged helytörténetéhez is számos adalékkal szolgál Veszelka Attila könyve. Ráadásul még kifejezetten szórakoztató olvasmány is.

Amiképpen szórakoztató *Bátyi Zoltán* legújabb kötete, a *Hálósák a felhőn* is. A novelláskönyv szer-

zője szegedi születésű, nevelni is ez a város nevelte, iskolázta, itt szerzett jogi diplomát és itt kezdte újságírói pályáját, melynek folyamán több mint 7 ezer cikket közölték különféle lapok. Tucatnál is több kötet (köztük a *Szeged, a palotás város*, a *Csillag – börtönkönyv*, a *Tisza királynő*, az *Életfogytiglan* és a *Marinko, avagy a halál zsoldosa*, a *Hóhércsárdás*) szerzője, illetve társszerzője. Hatalmas publicisztikai munkássága mellett terjedelemben eltörpül szépirodalmi tevékenysége, jelentőségéből azonban ez mit sem von le. Bányi kiváló elbeszélő. Erre a szegedi olvasók a Délmagyarország tárcarovatában rendre olvasható Belami-történetekből már régen rájöhetnek. A néhol a rejtői groteszk határáig elmerészkedő Belami-tárcák az elmúlt évtizedekben blogon, kötetekben, nyomtatott és internetes újságokban egyaránt fölünedeznek, szerzőjük a tárca műfajának alapvető sajátosságait megőrizve újít és mindenkor jól mulattat – ám annál többet is tesz. A *Táncol a Tisza* című novelláskötetével aztán Bányi Zoltán átlépett Belami árnyékán. Abban a kötetben már egy valódi novellistával találja szembe magát az olvasó, a tárca keretein túllépő, nagyszerű elbeszélővel.

Legújabb novelláskönyve, a *Hálózás a felhőn* újabb lépcsőfokot jelent Bányi Zoltán életművében, írói világának kiteljesedésében. A könyv vezérmotívuma a nő, már amennyiben a nők köré szőtt történeteket rostálta egybe a szerző. „Hogy miért rá [tudniillik a nőre] esett a választásom? – teszi föl a kérdést a könyv előszavában Bányi. – Mert a nő a teremtés legnagyobb kincse. Nélkülük miért is csobogna a patak, aminek partján már évezredekkel ezelőtt is mosták a férfiak munkától koszos, máskor harctól véres szennyesét? És ne feledd, nők áztatták a férfi sebére szánt borogatást, hogy aztán víztől tűzhöz rohanva készítsék az ételt. Mert nő nélkül, ha jutna is a férfi szájába falat, valljuk be, ízet veszítené. Ezért aztán nők tápláltak téged, mint csecsemőt, mint botladozó kisiskolást, mint szerelemről, vagyis nőről álmodozó kamaszt.” A recenzensnek el kellene fogadnia az író állítását, mégis vitatkozni támad kedve. Bányi kötete sem nem ilyen patetikus, sem nem ilyen didaktikus. A *Hálózás a felhőn* sokrétű, sokszínű univerzum, a nőalakokon keresztül társadalmat, korszakot és helyszínt rajzol, s ilyen értelemben állítható párhuzamba Veszelka Attila főntebb tárgyalt kötetével. Tetejébe a megrajzolt helyszín ugyanúgy Szeged, mint amott. A szereplők, a történetek, a zamatok, az ízek mind-mind Szegedhez kötődnek, Szegedet idézik, a városból táplálkoznak és talán nem túlzás azt állítani: a várost táplálják. A huszonegy novella szerves egészét alkot ebben a gondosan szerkesztett kötetben, melynek az íve éppen olyan, mint a szépséges nők szépséges gerincének íve, mikor reggel, fölébredvén, nyújtóznak egyet az ágyban.

A harmadik kötet egy verseskönyv, Tarnai László posztumusz kötete, az *Ezen a padon*. A 2014-ben elhunyt Tarnai László a szegedi irodalom nem kevés kódlovagjának egyike volt. Fiatalon kezdett verseket írni, a Tiszatájban mutatkozott be, ám a jogi egyetem elvégzése után újságírásra adta a fejét. A napilapok felemésztették idejét, ezért csak azt követően tért vissza az irodalomhoz, hogy újságíróként fellélegezhetett. A régi-új költő hangja pedig egyedi színnel gazdagította a kortárs irodalmat. „Sallangtalan, őszinte sorai gyakorta keserűséggel telítettek – írja róla Bene Zoltán –, ám amikor a családjáról, pályatársairól, vagy példaképeiről szól, átmelegszik, néha egyenesen földérül. De akár milyen hangulatot hordoz is, mindig egyéni és összetéveszthetetlen ez a hang, ez a kiküzdött, meg-szenvedett poétika, ez az olykor (sokszor) szakadozott, máskor fölzsabaduló, áradó versbeszéd.”

Szepes Erika így ír Tarnairól az *Ezen a padon* előszavában: „Lassan hömpölygő verseiről, a borús bölcsességről mindig a kései Arany jut eszembe, aki letörölte magáról a sarat – nem engedte magát bemocskolni –, tisztán, lassan lépdelt az Őszikék ritmusaira, soraira, az örök vadászmezők felé. Tarnai is így ballagott az imádott Tisza-parton; a nagyvilág mocskai feletti kesergései közben nem mulasztotta el, hogy elgyönyörködjék egy virágban, egy madárfüttyben. Amint versei komor hömpölygései közben is fel-felcsillantott valami apró szépséget. Sajátos hang, sajátos világnézet – azt mondanám: nagyrealizmus, ha ez ilyen egyszerűen elintézhető volna, ha nem volnának érezhetőek minden mondatban, minden sorban a modern világlátás jelzései, ha nem volnának olyannyira modernek a képei. Modern realizmus? Igen, így már jó. Úgy egyéni, hogy közösségi: ahogyan a bölcs ember forgatja elméjében közössége sorsát.” Szepes Erika éles szemű meglátásai tūpontosak: Tarnai László valóban realista költő – ám realizmusa valamiféle naiv realizmus. Ül a padon és rácsodálkozik a világra. Elke-seredik, megkeseredni azonban nem hagyja a szája ízet, hinni akar és hinni tud az Emberben. Költészete individualista, mégis közösségi líra, s a közösség, amely élteti ezt a művészetet, az egyrészt Szeged, másrészt Tarnai generációs összetartozás-érzése. Ugyanúgy lépten-nyomon nemzedéki

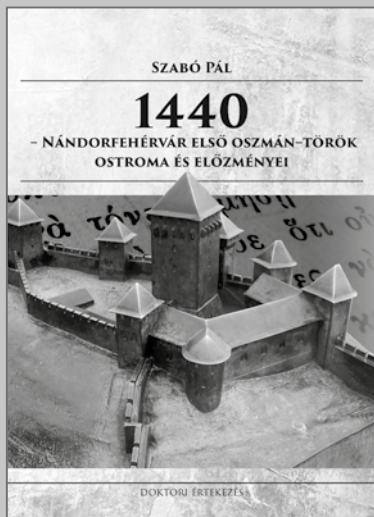
utalásokat, érzéseket, megnyilvánulásokat találhatunk a verseiben, mint szegedi vonatkozásokat. Tarnait végső soron ez a két körülmény határozta meg: a szegediség és hogy a közvetlenül a háború után született generációhoz tartozott. Képei, szimbólumai szinte kizárólag ebből a két körből származnak. S noha tény, hogy Tarnai (Bene szavaival élve) „kiküzdött, megszenvedett poétikája” nem adja könnyen magát, de az is biztos, hogy aki megküzd vele és érte, az nem bánja meg.

És a három taglalt könyv egyikét sem bánja meg az olvasó, mind a hármat érdemes kezébe vennie, hogy újabb életeket leheljen életektől duzzadó lapjai közé. És közben oly sokat tudhat meg Szegedről és a világról, a szegediekről és az emberekről általában.

(Hungarovox Kiadó, 2015; Boook Kiadó, 2016; Hungarovox Kiadó, 2015)

Gyerák Petra: Képes ülőke - 2016

Tóth Sándor László

Monográfia az első nándorfehérvári diadalról

● Szabó Pál *1440 – Nándorfehérvár első oszmán-török ostroma és előzményei* című kötetéről

A költőként is jól ismert medievalista-történész, Diószegi Szabó Pál a történészek számára is kevésbé ismert eseményt dolgozott fel könyvében, amely a 2014-ben summa cum laude megvédett doktori értekezésének kiadásra átdolgozott verziója. Olyan kiváló oszmanisták, mint például a mostanában, 100 éves korában elhunyt Halil Inalcik, is csak egy-egy mondatot szenteltek I. Murád szultán 1440. évi sikertelen nándorfehérvári (belgrádi) hadjáratának. A történelem iránt érdeklődő nagyközönségnek pedig Nándorfehérvárról szinte automatikusan Hunyadi János felmentő seregének és Kapisztrán János kereszties hadának világraszóló 1456-os diadala jut eszébe. Mindenképpen fontos, hiánypótló munkáról van tehát szó. A gyorsnak mondható kiadás és a szép nyomdai kivitel az Areión Kulturális Egyesületet dicséri.

Dióhéjban szükséges összefoglalnunk Szabó Pál rekonstrukciója (a 10. fejezet) alapján a kevésbé ismert 1440. évi ostrom történetét. A terjeszkedő oszmán birodalom az 1438. évi erdélyi és az 1439. évi szendrői akció után 1440-ben közvetlen támadást indított Magyarország kulcsa, Nándorfehérvár ellen. A támadásnak kedvezett az, hogy Magyarországon polgárháború dúlt a két király (V. László és I. Jagelló Ulászló) hívei között. Az oszmán előhad Evrenosz fia Ali vezetésével 1440 áprilisában ért Nándorfehérvárhoz, míg a II. Murád szultán (1421–1451) személyes irányítása alatt álló főszereg júniusban. A várat Tallóci Jován kapitány védte. A szultán először a falak lövetésével, majd rohamokkal próbálkozott. Ezek kudarca után földalatti aknáknak felrobbantásával igyekezett megtörni a védők ellenállását. A nagy oszmán veszteségek arra kényszerítették a padisahot, hogy 1440 októberében, hét hónap után feladja az ostromot.

A 16 részre tagolt munkában a szerző roppant alapos elemzést ad nemcsak magáról az 1440. évi török hadjáratról és a vár ostromáról, hanem a magyarországi belháborúról, és a nemzetközi politikai háttérrel is. Ekkor zajlott az Anglia és Franciaország közti híres, ún. százéves háború (1337–1453) váltakozó sikerekkel. A Német-római birodalomban és a nagyhatalommá váló Lengyelországban folyó dinasztikus küzdelmekről (Luxemburgi, Habsburg és Jagelló dinasztiák) is plasztikus képet kapunk. A szerző kitér a Pápaság szerepére is, amely szorgalmazta az egyházi uniót az ortodox Bizáncnak nyújtandó keresztény segítségnyújtás fejében. Elemzi a balkáni török terjeszkedést, amelynek következtében sorra kerültek török kézre vagy váltak vazallussá a balkáni államok, utoljára Szerbia maradt. Szabó Pál helytállóan tűnő feltevése szerint Csakmak egyiptomi mameluk szultán és II. Murád között szoros együttműködés volt ebben az időszakban, a kereszténység elleni iszlám összefogás megvalósult. Az egyiptomi uralkodó 1440 szeptemberében Rodosz szigetét, míg az oszmán szultán Magyarország kulcsát, legfontosabb határerődjét, Nándorfehérvárt támadta meg.

Szabó Pál részletesen bemutatja az ostromlott nándorfehérvári erőd kiépítésének történetét, összehasonlítja más erődített városokkal (Thessaloniki, Szendrő, Galambóc). Megállapítása szerint a kettős fallal körülvett városok sorában korszerűnek és erősnek minősíthető Belgrád. Elemzi az 1426-ban Lazarevic István szerb despota és Zsigmond magyar király által kötött tatai szerződést, amelynek értelmében Nándor-

fehérvár a szerb uralkodó halála után a magyar koronára szállt, tehát Belgrádból Nándorfehérvár lett, a magyar határvédelem törökkel szembeni egyik legfontosabb erősségévé.

A szerző a nándorfehérvári diadal fő részese, Tallóci Jován (János) és családja történetét ugyan-csak felvázolja. A Tallóci család eredetileg itáliai eredetű (Curzola városa), innen költöztek a dalmáciai Raguzába. A Tallóciak raguzai kereskedő-vállalkozók voltak, akik hamarosan bekapcsolódtak a törökellenes harcokba, és politikai szerepet is vállaltak, jelentős pályát futottak be Zsigmond uralkodása alatt, akárcsak Ozorai Pipo (Filippo Scolari) korábban. A négy Tallóci testvér (Matko, Frank, Petko és Jován) egymást segítve emelkedett fel, kaptak egyre jelentősebb tisztségeket, és jutottak egyre nagyobb birtokokhoz, jövedelmekhez. A legidősebb Matko Galambóc 1428. évi ostromakor tüntette ki magát, aminek jutalmául Zsigmond Nándorfehérvár kapitányává és három déli vármegye (Keve, Csanád, Krassó) ispánjává nevezte ki. A későbbiekben a szlavón és a horvát-dalmát báni tisztségeket is elnyerte, majd öccsével osztozott e méltóságban. Másik öccse, Frank előbb nándorfehérvári kapitányként Matko helyetteseként tevékenykedett, majd szörényi bán volt 1439-ig. A legkisebb fiú, Jován vránai perjel volt, majd 1438-ban Habsburg Albert magyar király őt nevezte ki Nándorfehérvár kapitányává. Szabó Pál sok adattal világítja meg a Tallóci család felemelkedését, és ebben a legkisebb fiú szerepét, helyét.

A monográfia legfontosabb fejezetei kétségtelenül az 1440. évi nándorfehérvári ostrommal kapcsolatosak (8-10.). Az elemzés alapját a 8. fejezetben részletesen vizsgált források jelentik, amelyek vonatkozó passzusait magyar fordításban közli a szerző. Ezek sorában találunk latin nyelvű magyarországi forrásokat (Thuróczy János krónikája, Antonio Bonfini és Petrus Ransanus művei), latin nyelvű lengyelországi kútfőket (Jan Dlugos, Callimachus), bizánci történetírókat (Khalkokondülész, Dukasz stb.), valamint török nyelvű krónikásokat (Oruç bej, Murád Évkönyve, 1486-i Névtelen, Nesri, Szeád-eddin, Lutfi, Tarihi Üngürüş, Kemálpasazáde). Elismerésre méltó a szerző latin és bizánci (görög) forrásismerete. Rendkívül érdekes az a klasszikai-filológiai elemzés, amelyet a 9. fejezetben ad a szerző, összevetvén az antik szerzők (Polübiosz és Livius) ostromrajzait a 15. századi Thuróczy és Bonfini leírásaival. A szerző egy alfejezetben kitér az ostrom bizánci (görög) forrásaiban szereplő tűzfegyverek, aknák elnevezéseire és az ezekből levonható tanulságokra is.

A 10. fejezet a szerző a források alapján adja az ostrom alapos és meggyőző rekonstrukcióját. A hadjárat elemzésébe bevonja Perjés Géza híres akciórádiusz elméletét, és megállapítja, hogy a szultán 1440-ben a teljes hadműveleti időszakot Nándorfehérvár ostromára szánta. A szemben álló hadseregek létszámának becslését is megkísérli, a gyér adatok dacára. Feltevése szerint 3-5 ezer főre tehető a Tallóci Jován vezette nándorfehérvári védősereg létszáma, míg a szultáni seregét kb. 64 ezer főre tette, de ebből a lovas szpáhik létszáma kb. 30 ezer lehetett, így a sereg fele, kb. 34 ezer fő vehetett részt az ostromban. Rendkívül érdekes és részletekbe menő az oszmán harcászattal kapcsolatos három alfejezet, amelyek egyike az aknászattal, a másik a tűzfegyvereknél használt „lőporral” foglalkozik, a harmadik pedig az ágyúkkal és puskákkal.

A szerző hangsúlyozza a Tallóciak szerepét a törökellenes harcokban 1428 és 1440 között, amelyet a Hunyadi János fémjelezte támadó szakasz követett. Joggal fontosnak ítéli meg a szultáni haderőt feltartóztató 1440. évi nándorfehérvári védelmet, amelyet 1456-ban újabb, még fényesebb diadal követett, hiszen ekkor nemcsak visszaverték a védők a támadást, hanem csatában le is győzte Hunyadi János a Konstantinápolyt 1453-ban elfoglaló II. Mehmed szultánt. A szerző kisebb alfejezetben felveti azt a teóriát, hogy 1440 előtt már 1390-ben I. Bajazid szultán is megkísérelte Nándorfehérvár bevételét. A monográfiát egy rendkívül hasznos, magyar és angol nyelvű összegzés zárja, amely az értekezés legfőbb megállapításait summázza. A monográfia jegyzetapparátusa és a gazdag bibliográfia is tanúsítja azt, hogy szerzője alapos és körültekintő, komoly tudományos értékkel bíró munkát alkotott, amely gazdagítja 15. századi magyar történeti ismereteinket, hasznosítható a felsőoktatásban, és a történelem iránt érdeklődő olvasók is haszonnal forgathatják. A kötet végén található képmellékletek (térképek, fotók), illetve a név- és tárgymutató segíti a szép kivitelű kötet használatát.

(Areion Kulturális Egyesület, 2015)

Mód László

Tömörkény István és a homoki bor

Az elmúlt évtizedekben a minőségi borfogyasztás térhódításával egyre nagyobb figyelem fordult a borkultúra szépirodalmi vonatkozásai iránt, amelyek eredményeként sorra láttak napvilágot hazai költők és írók műveiből válogató kiadványok.¹ Szinte mindegyikben kisebb-nagyobb számban megtalálhatóak Tömörkény István írásai is, amelyekben a Szeged környéki, homoki szőlő- és bortermelés világát igyekezett megörökíteni. Tanulmányom elsősorban arra keresi a választ, hogy a tárgykorban született alkotásai milyen tapasztalatokból táplálkozhattak, és miképpen tükrözöhetnek bennük a korszak gazdálkodási viszonyai? Tömörkény István Hamvas Bélával és Márai Sándorral szemben nem törekedett arra, hogy átfogó ígéssel összeállítsa a magyar borok katalógusát. Szereplői egytől egyig a szegedi tanyavilág szőlőbirtokosai, szőlőmunkásai, akik sajátos természeti feltételek közepette művelték szőlőültetvényeiket, és állították elő boraikat a sivár homoktalajokon.

A szőlő- és bortermelés Szeged térségében a 19–20. század fordulóján óriási változásokon ment keresztül, mivel 1875-től a filoxéra főként a dombvidéki szőlőket fokozatosan elpusztította. A korábban nehezen hasznosítható területek szinte egyik napról a másikra felértékelődtek, amikor bebizonyosodott az, hogy a kártevő ellen a 75% feletti kvarctartalommal rendelkező homoktalajok védelmet nyújtanak. Szeged az 1910-es évek elejére a homoki szőlő- és bortermelés egyik meghatározó központjává nőtte ki magát, ahol megalakult a Homoki Szőlősgazdák Országos Egyesülete, amely a városban rendszeresen szervezett különböző szakmai rendezvényeket, szőlő- és borkiállításokat, kongresszusokat. A homoki szőlőtelepítés kibontakozásához jelentős mértékben hozzájárult az, hogy a városi előljáróság az 1890-es évek elején 1000 kat. hold terület eladását határozta el. Szeged határában az 1910-es évek elején a két legelterjedtebb szőlőfajtának a *magyarka* és a *kadarka* számított, amelyek közül az előbbi szolgáltatta a fehér bor alapanyagát, utóbbiból pedig *siller* készült. A *magyarkából* étkezési célra nagyobb mennyiséget elraktak, s ebből karácsonykor, sőt még húsvétkor is szállítottak a piacra.²

Tömörkény István tanúja volt ezeknek a változásoknak, éppen ezért nem meglepő számunkra az, hogy munkáiban is rendszeresen foglalkozott az ágazat, vagyis a homoki szőlő- és borgazdálkodás viszonyaival. A téma számára adott volt, hiszen ebben az időszakban Szeged határában mintegy 12.000 kat. hold szőlőültetvényt tartottak számon. A termesztés súlypontja már szinte teljes mértékben a várostól különböző távolságra elterülő „szőlőhőgyekre” tevődött át, a belterületet övező feketeföldeken ezzel szemben a művelési ág fokozatosan elveszítette korábbi jelentőségét.

Juhász Antal és Péter László már évtizedekkel ezelőtt rámutatott azokra az életrajzi momentumokra, amelyek lehetővé tették Tömörkény István számára azt, hogy a tanyai életvitelről, a paraszti gondolkodásmódról hiteles képet rajzolhasson.³ Minden

¹ Kőrössi P. József (szerk.): *Mikor igyák, mikor ne? Magyar írók novellái a borról.* (Harmadik, bővített kiadás), 2010. Budapest

² Szűts Mihály 1914. 177.

³ Juhász Antal 1967. 73–94.; Péter László 1982. 893–901.

bizonynal csak emlékképei maradhattak anyja hozományáról, a balástyai majorról, amelyet a család az 1870-es évek közepén adott el Reichlinger Zsigmondnak, Kisteleki Ede édesapjának, akinek az első lépése az volt, hogy a 240 holdas birtok részét képező, 42 hold kiterjedésű szőlőültetvényt kivágatta, a helyét pedig bevetette gabonával. Tömörkény 1905-ben a „Régi idők” című tárcájában már az ágazat látványos fellendülésével összefüggésben az új tulajdonos által kiirtott szőlőterület értékének jelentős mértékű emelkedésére utalt akkor, amikor a holdankénti 1000 forintos árról tett említést. Az 1913-ban összeállított önéletrajzában is kihangsúlyozta a birtok jövedelmezőségét, ami a 20. század elején számára már biztos megélhetést biztosított volna, amennyiben az a család tulajdonában marad. A 42 hold szőlő minden bizonynal a major közvetlen szomszédságában elterülő Szilber-högy részét képezhette, mely elnevezését feltehetőleg a szőlőtelepítést kezdeményező famíliáról kaphatta.⁴ Az egykori Steingassner major lakóépülete alatt réti mészkőből kialakított pince terjedelmes méretei arra utalnak, hogy nagy mennyiségű bort erjesztettek és tartottak benne, aminek a felszín alatti tárolási viszonyok ideális körülményeket biztosítottak.⁵

Tömörkény írásainak másik, a balástyainál fontosabb „forrásvidéke” a zákányi Sebök-högy, ahol apósa, Kiss Pál szegedi vendéglős tanyával és szőlővel rendelkezett. Az író gyakran kijárogatott a Szegedtől 18 kilométer távolságra fekvő birtokra, ahol szívesen töltötte hosszabb nyári pihenőit is, így alkalma nyílt alaposan megismerkedni az ott élők mindennapjaival. Apósának a szőlőkapása, Kánya Tóni és a tanyaszomszédok rendszeresen visszatérő alakjai novelláinak, amelyekben a homoki szőlő- és bortermelés munkafolyamatai, a növény és a gondozására specializálódott szőlőmunkások közötti bensőséges kapcsolat is gyakran megjelenik.

Témám szempontjából a harmadik megkerülhetetlen életrajzi momentum a felmenői és rokonai által gyakorolt foglalkozás, a vendéglátás, melynek sajátos világát az após is közvetíthette veje felé. Kiss Pál 1869-ben folyamodott „bor és pálinka mérési jogért”, amit a városi tanács nem sokkal később jóvá is hagyott. 1879-ben az árvíz ugyan elpusztította Tímár utcai „bor mérési üzletét”, az 1883. évi címtár azonban már a Kölcsey utca 4. szám alatt tartotta nyilván azt. Kiss Palcsi vendéglőjének sajátos világát nemcsak Cserzy Mihály, hanem Szigethy Vilmos is megörököltette.⁶ Péter László önálló tanulmányban foglalkozott Tömörkény apai és anyai felmenőivel, akik közül az édesapa, Steingassner József pincérként is tevékenykedett, később pedig Cegléden, Makón és Szegeden bérelt illetve üzemeltetett különböző vendéglátóhelyeket. Anyai nagyapja, Ströbl Ignác az 1840-es évektől Szegeden az Arany Oroszlán kávéházat birtokolta, melynek vezetését 1860-ban fiának, Ströbl Józsefnek adta át.⁷ Az előzőekben számba vett életrajzi momentumok nagymértékben hozzájárulhattak ahhoz, hogy Tömörkény alaposan megismerhette a homoki szőlő- és bortermelés szinte minden aspektusát, nem beszélve a borértékesítés illetve a borfogyasztás gyakorlatáról. Meggyőződésem, hogy ezek együttesen teremthették meg a lehetőséget arra vonatkozóan, hogy a gazdálkodási ágazatot érintő hatásokat, változásokat műveiben kellő érzékenységgel és alaposággal tudja megragadni és dokumentálni.

Tömörkény nemcsak szépirodalmi alkotásaiban foglalkozott a homoki szőlő- és bortermeléssel, hanem a Borászati Lapok hasábjain 1899-ben „A szőlőtermelő Szeged” címmel közölt szaktanulmányt, amelyben az ágazat viszonyait mutatta be az újság olvasóinak.⁸ Ennek apropóját az 1899-

⁴ Az eddigi kutatások alapján valószínűnek látszik az, hogy az Alföldön Szegeden indult meg először a településmagtól távolabb fekvő határrészekben a szőlőtelepítés. A folyamat kibontakozásának a kezdete Vedres István több alkalommal idézett verssorai nyomán az 1760-as évek elejére tehető, ami elsősorban azzal magyarázható, hogy a helyi lakosok a termékeny feketeföldeken gabonát, kukoricát és zöldségfélét kezdtek termeszteni, míg nem a házhelyek ezeket a térségeket is elfoglalták. A szőlővel beültetett területek 1792 (11 673 kapa) és 1828 (19 420 kapa) között 8777 kapával, vagyis 1463 holddal gyarapodtak. A telepítés a kaszálóövezet más célra nem hasznosítható, partos fekvésű homokterületein bontakozott ki, amelyeket gyakran a földtulajdonos családokról vagy az adott térségen először szőlőültetvényt kialakító gazdáról (pl. *Mórahegy, Ábrahám Pál hegye* stb.) nevezték el.

⁵ Bősze István kutatómunkájának köszönhetően sikerült az elmúlt esztendőben beazonosítani az épületet, amelyet az óta lebontottak, és Ásotthalmon egy élményparkban terveznek újjáépíteni.

⁶ T. Knotik Márta 2010. 25–26.

⁷ Péter László 1999. 87–94.

⁸ Borászati Lapok 1899. szeptember 3. 649–650.

ben Szegeden megrendezett első országos mezőgazdasági kiállítás⁹ szolgáltatta, ahol az alföldi borok megjelenítése mellett a homoktalajokon sikeresen termesztendő szőlőfajták népszerűsítése is hangsúlyos szerepet kapott. A bemutatóról Tömörkény István is megemlékezett a Szegedi Napló hasábjain, ahol a következőképpen fogalmazott: „*El lehet mondani, hogy az országban ilyen még nem volt. Már gazdasági kiállítások történtek, nem is egynehányan, s bár azok sem voltak sohasem eredmény nélkül valók, de ennek a mostani formának a nyomában sem érhetnek. Mert minden határ minden holdján teremhet rozs, amit aztán elő lehet rakni, minden határ minden tanyáján van tehén, amit a többivel egy helyben lehet hajtani, – itt azonban nem erről van szó. Mert itt a minőség tekintetében mondhatja tökéletes joggal a figyelmes szemlélő azt, amit általánosan mondanak: ilyen még nem volt.*”¹⁰

A szaklap 1899. szeptember 3-ai száma szinte teljes terjedelmét e jeles alkalom bemutatásának szentelte, éppen ezért nem csodálkozhatunk azon, hogy az újság hasábjain több szegedi tollforgató is feltűnt írásaival. Amíg Kisteleki Ede „A földmunka ünnepén” című költeményével tisztelgett a rendezvény előtt, addig Békefi Antal a szatymazi szőlőkultúra kialakulásáról értekezett. Cserzy Mihály a szaklapban „Homok” álnéven közölt egy olyan tárcát, amelyben egy szőlőtermesztésre specializálódott tanyai gazdaság mindennapi világát jelenítette meg. Tömörkény írásában a statisztikai kimutatásokat is felhasználva próbálta felvázolni a homoki szőlőtelepítések kibontakozását, melynek eredményeként a szőlővel betelepített területek aránya a szegedi határban jelentős mértékben megnövekedett. Írása pótolhatatlan a város szőlészeti-borászati múltja iránt érdeklődő kutató számára, hiszen nagy gonddal rögzítette a korszak sajátos birtokviszonyait, sőt megnevezte Alsó- illetve Felsőtanya vonatkozásában a szőlészkedés iránt elhívatott szegedi polgárokat, többek között Bokor Pált, Barcsay Károlyt, Zsótér Ferencet, Fráter Gyulát, Bérczy Antalt, Aigner Józsefet vagy éppen Kriszt Sándort. Tömörkény figyelmét természetesen nem kerülhették el a korszak rettegett szőlőbetegségei, a filoxéra és a peronoszpóra sem, amelyek ellen a szőlőbirtokosok különböző módszerek alkalmazásával igyekeztek védekezni. Nagyon jól tudta azt, hogy a szőlőtelepítések látványos növekedésében a homoktalajok immunitása alapvető szerepet játszott. Ezzel a ténnyel a szereplői is tisztában voltak, például amikor a következőképpen fogalmaztak: „*Kisúti a szőmit, mögvakul, és nem lát visszamönni a tökére*”¹¹ [ti. a filoxéra].

Tömörkény Istvánnak a város szőlészeti-borászati viszonyait taglaló írása mellett a Borászati Lapok különszámában „Eszkendős harcolások” címmel egy tárcája is megjelent, amelyben Frantzia Gergely tevékenységén keresztül mutatja be azt, hogy egy szőlőbirtokosnak egy eszkendő leforgása alatt milyen nehézségekkel szücséges szembenéznie mire a szőlőfürtökből bort készíthet. Írásának legmegindítóbb mozzanata, amikor az időjárási elemeknek teljes mértékben kiszolgáltató család az égiek közbenjárását kéri azért, hogy a vihar ne pusztítsa el a megélhetésük alapját jelentő szőlőtermést: „*Nem lehet ellene mit sem tenni, az ereszet alól szomoruan nézi Frantzia Gergely családotul és mindnyájuk gondolata az most, hogy hoz-e jeget a felhő, vagy sem. A mécszet mit Mária tiszteletére Frantziáné szombaton égetni szokott, sebtibe meggyújtja és hívja védelmül segedelmül őt, kinek fehérségét elefántcsontból való toronyhoz hasonlítja a zoltár és kis gyermekével a kép elé állva az asszony halkán mormogja: Szüntesd meg urunk a fenyegetések árját. És mutasd meg nekünk azok vidámságát.*”¹² Az író szemüvegén keresztül tulajdonképpen hiteles jellemzését kapjuk a homoki szőlőtermesztés munkafolyamatainak, a nyitástól a takarásig bezárólag, de nem maradhatott ki a szüret megidézése és az egész éves munka gyümölcseinek, a homoki bornak az értékelése sem. Ne gondoljuk azonban azt, hogy Tömörkény Hamvas Bélához és Márai Sándorhoz hasonlóan sajátos borleíró nyelvezetet alkalmaz műveiben. Ezt már csak azért sem teheti, mivel szereplői szinte egytől egyig a paraszti

⁹ 1897-ben a Gazdasági Egyesületek Országos szövetsége elhatározta, hogy külföldi példákön felbuzdulva felveszi programjába a mezőgazdasági országos bemutatók megrendezését. Az első megtartását már 1898-ra tervbe vették, ám a millenniumi kiállítás óta eltelt idő kevésnek bizonyult arra, hogy a szükséges előkészületeket megtegyék. A kiállítás helyszínét, az Erzsébet Királyné ligetet Tóth Mihály főmérnök tervei alapján alakították át a céloknak megfelelően. Az utakat kavicssal szórták le, az artezi vízvezetékét pedig kibővítették azért, hogy az állatokat itathassák. A szervezők a bejáratnál, a híd felől fából illetve vasból díszkaput emeltek.

¹⁰ Szegedi Napló 1899. szeptember 6. 1–2.

¹¹ Idézet a *Borszedés* című novellából. Az író természetesen tisztában volt a természettudományos magyarázatokkal is, amelyek több alkalommal feltűnnek írásaiban.

¹² Borászati Lapok 1899. szeptember 3. 645.

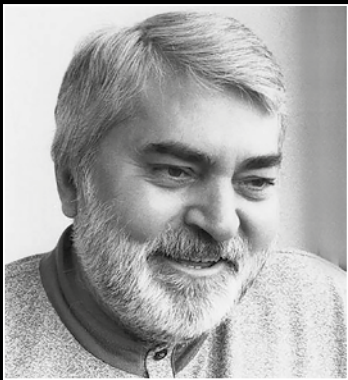
világ tagjai, akiket ebben a vonatkozásban nem éppen a bőbeszédűség jellemez: „A sógor tünődve áll. A szürcsöléstől az orrában maradt a bor szaga, a hörpintés a szájában hagyta az ízét, míg a nyelés alkalmából komolyan önmagába tekint, vizsgálva amaz érzelmeket, miket gégéjében a bor fakaszt, míg a küldött helyig lehalad. Ez megtörténvén, ítéletét rövid szavakba fogalmazza: Aggyék kend még egy pohárral...”¹³ Tömörkény István aktív szerepet vállalt az 1899-ben Szegeden megrendezett első országos mezőgazdasági kiállítás előkészítésében és népszerűsítésében azáltal, hogy a homoki szőlő- és bortermelés sajátos világát a Szegedi Napló illetve az országos szaksajtó, a Borászati Lapok hasábjain megjelent írásaival az olvasóközönség felé közvetítette.

A Szegedi Naplóban 1897-től szinte haláláig láttak napvilágot a témával foglalkozó írásai, amelyekben a homoki szőlészet-borászat különböző aspektusait állította a középpontba. Bátran leszögezhethetjük, hogy Tömörkénynek sikerült leginkább megragadnia az alföldi szőlőterületeken gyakorolt kétszintes gazdálkodási forma lényegét, ami főként a gyümölcsstermesztés vonatkozásában rendkívül gazdag fajtaválasztékot jelentett: „... az alföldi szőlősnép a tőkétet gyümölcsfával tarkázza, mert a gyümölcsből hamarabb pénzeltet. Kintvaló tanyai nézet szerint ha rendes az esztendő, a gyümölcsnek be kellene hozni a szőlőre való egész esztendei költséget, úgyhogy a szüreti áldás a bor, tiszta haszonnak maradna.”¹⁴ Tömörkény a szegedi nagytáj két jellegzetes szőlőfajtájáról, a *magyarkáról* és a *kadarkáról* is említést tett, amelyek közül előbbi szívósságával, ellenállóságával tűnt ki. Mindkettő évről évre azonos minőséget produkált, éppen ezért az író megfogalmazása szerint „az ember hetven éves korában is ugyanolyan ízű bort ihatott, mint húsz éves korában”. A témakörben született munkáiban is tükröződnek azok a sajátos ábrázolási technikák, amelyeket a Tömörkény műveivel foglalkozó kutatás Banner Jánostól Péter Lászlóig korábban már behatóan elemzett. A homoki szőlő- és bortermelésről a paraszti életmódhoz hasonlóan nem rajzol statikus képet, hanem éles szemű megfigyelője és megörökítője a pályája alatt lezajlott változásoknak. A filoxeravész hatására a szeme előtt játszódtak le azok a folyamatok, amelyek megteremtették a homoki borok konjunktúráját, és ezzel összefüggésben Szeged város gazdálkodásában az ágazat látványos előretörését eredményezték. Az új szőlőbetegségek elleni védekezés jelentős mértékben megdrágította a művelési költségeket, ugyanakkor az időjárási elemek is állandóan veszélyeztették a termést. A homoki bor ára egyrészt megemelkedett, másrészt szélsőséges ingadozást mutatott. A változások közül Tömörkény leginkább a „*vidám, zajos, csőszpuskadurrogós, szüretelő-leányvótás, tűzijátékos, cigánybandás*” szüreti szokások eltűnésére utal, mivel a szőlőtermés betakarítása „*szigorú, számító, gonddal járó*” üzletté alakult át. Olyan esetekről is beszámol, amikor már nem a gazda szüretelt, hanem a borkereskedők, azaz a *sződők* még lábon megvásárolták a szőlőt, és külön szedették a szőlőfajtákat. A háborús években a városi hivatalnokok és értelmiségiek különböző okok miatt igyekeztek megválni szőlőbirtokaiktól, a tanyai lakosság azonban nem szívesen vásárolta meg az úri szőlőket, mivel ezek nem feleltek meg az igényeiknek. Elbeszéléseiben, tárcáiban gyakran név szerint is szerepelnek a szőlő- és bortermelés jellegzetes figurái, a szőlőkapás, aki rendszerint a tanyaudvarban, külön házban lakott vagy a szőlőbeli kunyhóban szállást kapó csősz. Mivel alapos ismeretekkel rendelkezett a korabeli vendéglátásáról, ezért nem csodálkozhatunk azon, hogy figyelmét megragadták a homoki borok kereskedelmében bekövetkező változások is. Legjobban sikerült leírásai is a tanyák között vándorló borkereskedőkre, bormérőkre vonatkoznak, akik fáradságot nem kímélve kutatták fel a legjobb minőségű árut.

Tömörkény „néprajzáról” 1917-től a közelmúltig jó néhány elemzés látott napvilágot, amelyek egytől egyig leírásainak hitelességét húzták alá. Olyan életvilágokat és élethelyzeteket örökített meg, amelyeknek az aprólékos igényű rögzítésére a néprajztudomány még abban az esetben is képtelen lett volna, ha kortársként valamelyik kutató az adott téma módszeres feltárásának szentelte volna idejét. Írásai a homoki szőlő- és bortermelés vonatkozásában is pótolhatatlan forrásértékkel rendelkeznek, amelyeket már korábban többen, köztük Böröcsök Vince és Juhász Antal is igyekezett kiaknázni. Elmondható, hogy a téma monografikus igényű feldolgozása ebben az esetben sem nélkülözheti életművének figyelembevételét.

¹³ Borászati Lapok 1899. szeptember 3. 646.

¹⁴ Tömörkény István: A tőkék közül. Kőrössi P. József (szerk.): Mikor igyak, mikor ne? Magyar írók novellái a borról. (Harmadik, bővített kiadás), 2010. 61.

Szemes Péter

Ember az Őszben – Utassy József Őszvilága

Két üzenet-értékű választás is igazolja, milyen hangsúlyos szerepet szánt lírájában az *Őszvilág* verseinek Utassy József. Egyfelől e ciklus darabjai zárják második, *Csillagok árvája* című kötetét, másrészt a szerző élete végén összeállított, és a ma nevét viselő lenti versmondó-kör kiváló tolmácsolásában többhelyütt elhangzott estje is az *Őszvilág* címet kapta. Utóbbi 2008-ban Zalaegerszegen is hallhatta a Városi Hangverseny- és Kiállítóterem közönsége. Talán nem kell behatóbban szólni arról, mi táplálhatta fel és kiket perzseltek meg a *Zug március* költőjének parázs-szavai akkor – bizonyára világos –, inkább a verskötet kis csillagrendszerével szeretnénk most foglalkozni.

A *Csillagok árvája* mostoha sorsú könyv, melynek kálváriája Utassy keresztútja is, elmét roppantó, testet megtörő, ám a gerinc keménységét, a szellem glóriáját ragyogtató Golgota. Fényre-napvilágra vergődésének hét éve hét szűk esztendő. Minderről így vallott alkotónk Antall Istvánnak adott nagyinterjújában: „Amikor 1970. január 6-án már legépeltem a kötetemet, a 'Csillagok árvájá'-t, és nagy boldogan jöttem fel Pestre, hogy most kiadom és megjelenik, beadtam először a Magvető Kiadóhoz, ahonnan visszakaptam. Beadtam a Szépirodalmihoz, és onnan is visszakaptam azzal, hogy hagyjak ki 24-25 verset, és akkor mehet. Mondtam, hogy nem hagyok ki ennyit, mert az egész 56 vers, ebből nem lehet kihagyni 24 verset. Elhoztam onnan is a kötetemet. Idegesített a dolog, mert tudtam, hogy miről van szó, és miért nem adják ki. Bevitettem újra, amikor is azt mondták, hogy most már csak két verset kellene kihagyni és megjelenhet a könyv. Ebbe sem mentem bele, viszont megmondtam nekik, hogy melyik két versre gondoltak. Tényleg ezekről volt szó. Megköszöntem és elhoztam a könyvemem megint. (...) Harmadjára (...) sorokat kellett volna kihagynom, de nem mentem bele. Mondták, hogy ebbe bele fogok rokkanni. Akkor már tényleg kezdődött is a betegségem a sok kudarcélménytől. Nem kellett mást csinálni az emberrel, csak elvagdostni a fő ereit, és taccsra van téve.”

A végül 55 verssel megjelent *Csillagok árvája* negyedik ciklusa az *Őszvilág*. 13 darabja – a kötetegész megcsonkítása ellenére is – világos kiállítás a „szentséges nagy forradalom” igazsága, a mártírok emlékének tisztasága és minden, az egyén életfolyamára gátakat építő, boldogulását tönkre tenni kívánó, gonosz és ártó szándékú hatalom ellen. Szellemi-erkölcsi iránytűje az *Ars poetica* József Attilája:

„Én túllépek e mai kocsmán,
az értelemig és tovább!
Szabad ésszel nem adom ocsmány
módon a szolga ostobát.

Ehess, ihass, ölelhess, alhass!
A mindenséggel mérd magad!
Sziszegve se szolgállok aljas,
nyomorító hatalmakat.

Nincs alku – én hadd legyenek boldog!
Másként akárki meggyaláz
s megjelölnek pirosló foltok,
elíssa nedveim a láz.”

Már az *Őszvilág* felütésében, a *Hanyatlásvégi nyárban* érzékletesen festi Utassy, miként veri szét az új rezsim a kert, a szűkebb pátria nyarak érlelte értékeit: lefejezett napraforgók, fölnégyelendő krumpli, detronizált mák, virágletétel, gyümölcsseleste – dúlásuk nyomai. Ez maradt a „kezdetben kegyeske” zsarnok ígéretéből. S a nap keréketörésével beköszöntő, sötétbe boruló új világ nyertesei: „besúgó nádas”, „címerárulás”, „gúlába” gyámuló kukoricás – a besúgók, az árulók, a gyávák. A törpén törpék kiszolgálóinak típusai, akiknek – tudjuk – sehol a világon nincsen becsülete. Mint amilyen az Utassyt is megfigyelő, Stimecz fedőnév mögött megbúvó ügynök, a József Attila-díjat is kiérdemlő András Sándor, aki – mint Szokolczay Lajos mondja – „íróságát”, amelyet gyomorforgató akarnokság és tökéletes dilettancia lengett be, a jelentések megfogalmazásában élte ki”.

„E zöld társadalomban
mindegy: Z elvtárs, X úr.
Egyikben sincs gerinc, csak
hitvány előgerinchúr!” – írja költőnk a *Balaton képelelapokban*.

Az általuk „megaláztak és megszorítottak” számára pedig a naplementtel nemcsak az élet lett nehéz, de otthontalanná lett a haza is, száműzöttekké váltak saját szülőföldjükön. Nem véletlenül merül fel az *Amerre a nap lejárban* a menekülés, az emigráció gondolata: „Ifjú bakancs és őzikelábnymom / remeg át előttem a határon. / Johnny-vá itt lényegül át János!”, hogy aztán a mégis-morál kerekedjen felül: „Hazám a halállal is határos!” és „nincs határ, ami engem határol!” A maradás, a röghöz halálig-hűség vállalása előbb szomorú beletörődést – varjúhodást, szeptemberedést – vált ki: „Hiába himnuszolsz, haris! / Kilakoltatták szavam is. / Égüres immár minden ének, / szomorú vagyok, szomorú, / csillagom nagy csönd, s még abban is / perceg a szű, perceg a szű. / Némulj el, nagyon fájsz, haris! / Honvágy kínoz hazámban is.”, hogy aztán belőle hajtson a felmutatott minták magonca. Egy későbbi, ám tematikájában mindenképp ide kívánckozó, s az utolsó kötet, az *Ezüst rablánc* „a pesti srácok és budai suhancok szabadságharca előtt” fejet hajtó, *Csillagra zárt egék alatt* egységét meghatározó nagy versét, az *Októbert* mindenképp meg kell itt említenünk:

„Rothadt rózsák a kertben,
deresen, megdermedten,
rothadt rózsák a kertben.

Ősz fű leng, minden kihalt, vén,
te pompázol csak, krizantém,
ősz fű leng, minden kihalt, vén.

Szél ama suhanc-sírokat
ölelgesd, becézd, simogasd,
s csókold, aki ott sírogat!

Mert fakítja forradalmad
fényét, ki hallgatván hallgat,
fakítja forradalmad.

Ünnepek ünnepe: tüntess,
ha kell, hát bitangot büntess,
tüntess, Október, tüntess!”

A *Zúg március* tüze, lobogása lángol fel itt, hirdeti a *Paradicsomi tűzmadár* cella-magányán, a *Csil-lagra zárt egek alatt* leláncolt titán-ivadékának számkivettségén túl a jobbák közösségét, testvéri összetartását. S hogy a pusztuló, letiport kertben is ragyoghat virág – ami nemcsak a gyászé, a reményé is. A Szervátiusz Jenő *Cantata Profanája* ihlette *Akár a szarvasok* a prédává, üldözött vaddá tettek – tisztaságból táplálkozó – együttes ősejét szegezi szembe a fenyegetéssel: „Házunkból kimartan, hazánkából kiverten, / agancsunk boronál csak a kék hidegben. / (...) / Kilencen? Kilencszázkilencvenkilencen! / S úgy sokasul a szám, immár Négy milliárd / fölött inog, lobog, veresedik a bárd. / Ezüst Öreg! ha ránk szarvasok szaván szólsz, / halld meg hát az Arany Szarvasifjúságszót: / NEM ISZUNK CSATÁKRA CSENDÜLŐ POHÁRBÓL! / csak tiszta forrásból, / csak tiszta forrásból.”. És a Kilencek költőire tett utalás még egy fontos üzenettel bír, amit a nemzedéki csoportból Kiss Benedeknek dedikált *Száll az ének* tovább erősít: a mű csak a mindenség mércéjével mérhető, túléli a jelentéktelen szatrapákat, a kérészéletű sorsroppantókat és még mindig világlik, mikor amazoknak már az emléke is elporlad. A ciklus címadó versében ekként mintázza ezt Radnótival:

„Ragozhatom a létigét
létem hamleti szélínél.

Ragozgom:
meghalni nem lehet!

Ha ez a kő itt pogány oltár,
akkor én hiszek ebben a kőben.

Csillaggal kiszemelt költő
voltál!

A sövény pusztul,
Fanni időtlen.

Rét rongya immár,
pipacsod is rohad.

Rigók borzongatják a bokrokat.
Ősz van.
Őszvilág.”

S a nagy előd után, végül az egység tengelyében, mint saját, sosem roppanó gerincét, önmaga megrázóan szép és őszinte példáját is felmutatja – bűvkört rajzolva a harmadrangú diktátorocskák, az ostoba cenzorok, a besúgók és más talpnyaloncok ellen. Maga lesz az *Ember az őszben*:

„Dióverőfény. Rezgőnyárfa
idegösszeroppanása.

Sisakból makk, emberfej pottyán.
Hitfogyatkozás játszik napommal.

Koppanás, csönd: ez lett a ritmus.
Mezőn új csaták csontja virít most.

Győzelem?! Harminc ezüsttel győztek!
Énekelem hát: júdás idő ez,

s úgy meredek a kereszt fiára,
kiroppan bogyószemem világa.

Csoda nincs! Lám, a sós vér is felforr:
tréningezik velem a terror,

ördögszekerek után köttet,
csúfolja testemmel a Földet.

Fogadna fiának is: ha élve
törhet az idő kerekébe.

De alku sincs! hát hosszú hajammal
sőpreti avar forradalmam.

Süvíts, süketíts Hatalmi Lárma,
véniíts Hetvenhét Tornyodba zárva:

ellened én, Ember az őszben,
immár halálíg levetkőztem.”

Nagy Kálmán: Nyitott ablak - 2003

Drangalag ölelésében

● Szubjektív gondolatok Takáts Gyula legutóbbi könyvéről

Tizenegy évvel ezelőtt, 2005-ben jelent meg Takáts Gyula *Öt esztendő Drangalagban* című kötete, amely az 1981 és 1985 közötti naplójegyzeteit közli Varga István szerkesztésében és a Pro Pannónia Kiadó gondozásában. Rá egy évre, mintegy „mellékletként”, a becehegyi emlékeket magába foglaló, elveszett, majd megtalált *Bacchus könyve* kötetbe álmódott formája került ki a nyomdából a Berzsényi Társaság jóvoltából. Nem volt kétség afelől, hogy Takáts Gyula 1985-ben nem zárta le naplóját, folytatta a naponta megélt, az általa fontosnak és kevésbé fontosnak tartott események rögzítését. A kérdés csupán az volt, mikor válhatnak közkinccsé a napló további bejegyzései.

Nos, Takáts költészetének, munkásságának kedvelői ez évben vehették kézbe, elsősorban Parill Orsolyának, Takáts Gyula unokahúgának jóvoltából, és ismét a Pro Pannónia Kiadó kiadásában, a naplójegyzetek következő, 1985-1988 közötti időt felölelő, számos képpel illusztrált kötetét.

Egyik kritikusa így ajánlja a kötetet: „*Benne az irodalmi, művészeti, kulturális étellel, társadalmi kérdésekkel, a gondolatszabadság és a demokrácia védelmével, a nemzeti öntudat gyengülésével, a műszületésével, önreflexiójával, a jó vers megírásával, a becei hegy, a táj, a szőlészkedés, a hegyközségi élet, a zenehallgatás, a gondolkodás élményével foglalkozik. Egyesülnek nála a hasznos széphez vezető út elemei: a poétai harmonisztika és a gondos gazda gondolatai. Egy értelmiségi polgár kritikus, őszinte és tanulságos vallomása ez a magyar valóság változásokat előkészítő éveiről.*” Igaz, de Takáts sokkal egyszerűbb szavakkal közvetíti mindazt, amit el szeretne mondani az utána következő nemzedéknek. Bár gondolatai fontosak, sokszor csak megszokásból veszi elő a naplót, hogy beleírja: „*Jegyzetek, szinte csak a dátumfolytatás kedvéért. Nincs időm erre is...*” Ám éppen ezek a közbevetett mondatok hozzák közelebbé, teszik hitelessé az írást.

Ismerjük a naplók történetét. Váci György könyvkötőmester, az Országház könyvkötője, az 1980-as évek elején tizenkét, saját maga által bekötött könyvecskével ajándékozta meg Takáts Gyulát. A mester fehér lapokat fűzött a művesen megalkotott borítókba. A legjobb lehetőség egy író, költő számára, hogy gondolataival töltsen meg a kötet lapjait. Takáts Gyula megtette és szépen kerekedő, apró betűkkel írt naplója a kor lenyomata is, úgy, ahogy ő látta, ahogy átélte és olykor megszenvedte. Néha csak egy-egy töredékes mondat, egy-egy megállapítás, egy-egy kisebb történet került a jegyzetekbe, személyekről, Kaposvárról, a Somogy folyóiratról, a Berzsényi Társaságról, az Írószövetségről... S természetesen kiemelkedően Becéről. Mindenképpen kihangsúlyoznám: minden belekerült a naplóba, ami számára fontos volt, mert amint azt az első kötet utószavában Varga István is megemlíti: Brezsnyev halála számára egy kurta mondat, azon a napon többet írt a gyűjtött avarról, tavaszi tervekről és a tavasz ígéretéről. Politizálás ez? Irónia? Talán mindkettő. Takáts egy-egy fanyar mondata, leírt véleménye, szerteágazó gondolatainak összegzését segíti elő. Nem vágalkozik, szelíd, bölcs tudós, aki a század megannyi történetét zsigereiben hordozta és képes volt e nagy terhet európai módon megőrizni, szelektálni, a megfelelő helyre elraktározni és filozófiájába beépíteni. Még akkor is tárgyilagos s nem ragadják el az indulatok, amikor a kor talán legnagyobb botrányát kiváltó Nagy Gáspár-féle Nagy Imre-vers megjelent, s ennek beláthatatlan következményei lettek. Az Írószövetségben óriási vihar tört ki, újból kiéleződött a párt és az írók közti viszony. Írja, hogy Nagy Gáspár nem akar lemondani az Írószövetségben viselt titkári funkciójáról, mert akkor úgy érezné, hogy beismerte „bűnét” és kiszolgáltatott lesz a hatalomnak. Takáts fanyarul megjegyzi: „*Ez formáság így és mindnyájan kiszolgáltatottak vagyunk.*” (1985. január 3.).

A naplójegyzetek második kötetét (*Újabb évek Drangalagban*) 1985. január 1-jei bejegyzéssel indítja. Oly egyszerűen és magától értetődően, ahogy aprócska dolgok válnak a nap meghatározójává: „*Fordítva vettem föl a trikót magamra. Stefi cserépbbe ültetett búzája szép zöld és alakos. Úgy mondják, mindez jót jelent. Ránk is férne: házra, hazára és a világra.*”

Egyszerű mondatokkal kifejezett súlyos igazság a várt jóról, a reményről, amely nemcsak a kaposvári Kovács Sebestyén utcai házat, a becei tuszkulánomot érintené, hanem a hazát és a világot is. Tiszta beszéd és mindannyiunk számára szerethető gondolatok.

Takáts Gyula kiváló mesélő és ez naplójegyzetein is érződik. Ám nem egyszerű naplóról van szó, hisz a szerző a magyar irodalom kiválósága, s mint ilyen, ezek az írásai irodalomtörténeti értékűek. Többek között rávilágítanak arra is, hogy a Budapesttől (nem mindig földrajzi értelemben véve) távol lévő, Kaposváron, vagy Becén élő bölcs remete-költő milyen módon értesül a hírekről, melyekhez hozzáfűzi véleményét, megállapítását. Takáts naprakész a hírekkel, mindent tud, amit érdemes tudni, és amivel érdemes foglalkozni.

Lényeges elemei a naplónak a Becén született bejegyzések, amint költészetének szempontjából is meghatározó ennek a pannon világnak hangulata. Pomogáts Béla írja Becéről a *Táj, lélek, költészet* című írásában: „*Takáts Gyula világa igazán mediterrán világ, amelynek szellemi láthatára Itáliáig és Hellaszig ér. Ebben a világban a klasszicitás eszményei uralkodnak: a bölcs derű, a szelíd életöröm, a benső biztonságtudat. Takáts Gyula életrendje mégsem pusztán epikureista, törvényeit nem egyszerűen a bensőséges balatoni idill és a dunántúli tradíció szabja meg. Költészete tágas, megalapozott és átélt kultúráról tanúskodik, beleivódott a pannon táj művelődési öröksége, a latin auktorokat forgató művelt ősök hagyatéka csakúgy, mint a szülőföld irodalmának játékos kedélye és komoly bölcselete. Ez a klasszicizmus mindig küzdelemben születik meg, nem eleve birtokolt kegyelmi helyzet következménye, hanem felépített és kivívott rendje az életnek.*”

Pomogáts szavai az értő és a költő művészetét megértő irodalomtörténész gondolatainak papírra vetett változata. De vajon, ma mennyire trendi ez a klasszikus műveltség, latinus derű, okos gondolkodás? Félek kimondani is. Takáts Gyula is megérezhette ennek a kultúrának válságát (a *Szép versek* antológiákból többször ki is hagyták az újdondász szerkesztők), s a *Kezén tartotta* szép verse talán éppen kesernyés indítással, de a végén megadott bölcs válaszával tesz hitet nemcsak a saját életműve mellett:

*Hogy Csú Fu él-e még,
kérdezték tőlem a minap.
Főlnéztem.... Láttam a hegyet.
Fénylettek a sziklafalak.
Kimentem, s barlangja előtt
két csalán és egy kis menyét
napoztak kora délelőtt
és maga bár csak mosolyával írt,
de most egy versikét adott.
„Ha nem süt,
akkor is ragyog.”
Csak ennyi volt és a kezén
tartotta Csú Fu a napot.*

A naplót olvasva emlékek tolnak fel bennem. Személyes élmények, melyek a naplójegyzetek írójához, közös barátokhoz, ismerősökhöz, eseményekhez kötnek. Sokan voltak és gyakorta meghatározóak mindennapi életünk számbavételekor.

Takáts Gyula rendszeres látogatója volt Major-Zala Lajos Svájcban élő költő minden év augusztusában megrendezett hévízi Lajos-napi találkozójának, később a Csokonai Asztaltársaságnak, végül a Csokonai Vitéz Mihály Irodalmi és Művészeti Társaságnak. Ez gyakorlatilag ugyanaz volt, csak a találkozó neve változott meg. Major-Zala Hunyadi utcai emeletes villájában került sor a felolvasások melletti borozgatásra és a házigazda által frissen sütött steakek elfogyasztására. (A megfelelő hús készthelyi beszerzéséről külön lehetne írni.) S mivel magam is részese voltam e találkozóknak, s Takáts Gyulával, merem mondani, atyai barátságot ápoltam, gyakran utaztam érte Becére és gyakran vittem vissza. Takátsról tudni kell, hogy a maga borát tekintette a legjobbnak, és ha lehetett, leginkább azt itta. Nos, egyik alkalommal, amikor felértem a hegyre, hogy átvigym Hévízre, szokásának

híven felkapott egy demizsont, azzal a felkiáltással, hogy viszem a boromat is, leballagtunk az útra és beültünk a kispolszkiba. Hévízen aztán megkínálta pár barátját a hozott demizsonból. Senki nem szólt semmit, ám Takáts Gyula szeme kerekedett a legnagyobbra, amikor ő is belekóstolt az általa hozott borba. Ugyanis a nagy kapkodásban a vizes-demizsont hoztuk el. Nos, visszaültünk a kocsihoz, irány Bece, és kicsit megkésve, de mi is csatlakoztunk – most már megfelelő bor társaságában – a Lajos-napi találkozéhoz.

A naplójegyzetek az évenként megtartott Csokonai találkozóról is beszámolnak: „Major Z. Lajosnál a Csokonai Kör egy kis fölolvastó délutánt tart. A „hontalan” svájci költő hazai jelenléte... Csurka és a Tiszatáj – Nagy Gáspár ügyben – nemzetközi PEN kiáltványt és jelentést fogalmazott. Egy Erdélyből emigrált kanadai költő olvasta föl, ifjú ember, Mócsi Ferenc, nem ismerem. Csengey, Z. Major, Simán Mária, Cséby Géza, Papp Árpád olvasott föl. Aztán váratlanul 75. évfordulómra tértek. Fodor Bandi egy T. Gy. versét olvasta föl és Pomogáts Béla egy dolgozatát költészetemről. És végül átadta Németh János keramikus barátunk a Csokonai ülés díját, az általa készített szép kerámia lapot, amely egy kanászt és a csurgói iskola szimbolikus épületét ábrázolja, az Új Helikont jósló Csokonai sorokkal.” (1986. augusztus 9.)

Apró gondolatfoszlányok sejlének fel bennem, s egyszerre világossá válnak a könyv olvasásakor. Hányszor, de hányszor vittem kispolszki kocsimmal Keszthelyről Csengey Dénest Csurka István balatonedericsi villájába. Tudtuk, hogy valakik figyelnek bennünket, furcsa volt ennek az érzésnek a tudata. Aztán az 1986. augusztus 8-ai naplóbejegyzésben olvasom: „Csurkáról híreszteli a helyi rendőrspicli, hogy diáktüntetésre szervezkedik, októberre. Ő a megfigyelő itt, mert Pista itt vett Ederics – Györök határában egy papi villát. Mindenkit följegyeznek, a vendégek névsora naprakész.” Olvasva a sorokat, egyre több emlék jut eszembe. Nemcsak Csurkával kapcsolatban, aki Major-Zala rendszeres vendége volt Hévízen, de a Csokonai Asztaltársaság folyamatos megfigyeléséről is...

A hévízi Csokonai napokon túl a Fonyódi Helikonon (melynek nevét Takáts Gyula „találta ki”), Kaposváron, Becén és Keszthelyen is gyakran találkoztunk. 1987. március 13-án is, Fonyódon. Naplójában a bejegyzés: „Igen heves, március 15-ét idéző hangulatban olvastuk föl, beszélünk. Kokárdás diákok tapsolták végig. Nagy szépszámú felnőtt közönség is volt. El kellene még ültetni a helikoni fákat is, de nincs tavasz. Befagyott Balaton, befagyott föld, mint az egész világ.”

Egyik alkalommal a debreceni Tóth Endrével látogattunk el Becére, majd épülő rezi harminc négyzetméteres kis házamhoz, ahol mindhárman, leülve egy-egy kempingszékre, hosszú percekig néztük az elénk táruló gyönyörű tájat. Ez más volt, mint a becei. Itt nem látható a Balaton, csak erdők, dombok, hegyek, és valahol a messzi távolban Hévíz, Egregy, s még messzebb Páhok. Ezek a pillanatok, eseménymorzsák is megtalálhatóak a naplóban.

Takáts Gyulával történt első találkozásom persze jóval előbbre datálható. Valamikor a 70-évek végére, 80-as évek elejére. Első könyvét 1981-ben dedikálta nekem. A badacsonyi, Fonay Tibor által vezetett, Egry József Baráti Körnek voltunk tagjai Lipták Gáborral, Lipták Gábornéval, Fodor Andrásval, Bánffy Györggyel, Szij Rezsővel és Szij Bélával, Udvardy Erzsébettel, Tamás Istvánnal és másokkal. Emlékszem, amikor Takáts kikelt a tapolcai születésű Marton László Badacsonyan felállított Egry szobra ellen, mondván, hogyan lehetett mezítláb ábrázolni a festőt, amikor sohasem járt mezítláb. Ráadásul felöltöje van, amit fázósan összehűz. Tehát hideg az idő. Teljes nonszensz!

Egyszer a Somogy folyóirat akkori főszerkesztőjével, Laczkó Andrással és egyik ismerősével elmentünk megmetszeni Takáts Gyula becei szőlőjét. Jómagam, bár családom felmenőinek voltak badacsonyi birtokai, nem értek a szőlőműveléshez. Laczkó azonban kezembe adta az ollót és kiadta az ukázt: két rügyre kell metszeni, s meg is mutatta, hogyan. Aztán tíz perc múlva rémülten kérdezi tőlem: – Mit csinálsz? – Két rügyre metszem a szőlőt. – De nem így kell! – volt a kritika. Ezt követően a sokkal alantasabb hordómosás lett a feladatomban. Ősszel nem mertem érdeklődni, hogy az általam megmetszett tőkéken volt-e szőlő...

Szőlő. Bece. 1986. szeptember 10-i beírás a naplóba. Az időről, megfigyelésekről, a termésről és a szőlőről, és főleg a leendő hegyőrrel – mosollyal. „Mandulát veszek és szedek. Stefivel hajazzuk az üvegkonyhában és közben jól kibeszélgetjük magunkat. A seregélyek, ahogy a szőlő érik, szaporodnak az égen. Az egyik részeges gazdát akarják hegyőrné a györöki hegyekbe. Felőle ugyan ehetnek a seregélyek! Ő csak a pincéket fogja látogatni. Estéknél olyan lilavörös, hogy elmehetne Rómába bíborosnak.”

Számos emlékezetes pillanatot őriztem meg emlékezetemben. Feleségemmel, fiammal, később

lányommal meglátogattuk Becén, voltunk a Kovács Sebestyén utcában is, akkor még élt második felesége Stefike is.

S a pillanatok mellett színes filccel díszített újévi üdvözleteit és postai levelezőlapjait is őrzöm. Amikor a *Pannon Tükör* folyóirat 2006 /6. számában megjelent „Csu Fu nézi” című versemre a következőket írta: „*Kedves Gézám, versedet nagyon köszönöm. Sok szeretettel ölel Takáts Gyula bátyád.*” Aztán rá egy hónapra még egy levelezőlapot kaptam, s ez volt utolsó, számomra küldött üzenete.

Rakjuk egymás mellé a naplójegyzetek két kötetét. Összetartoznak. S azért is fontosak számunkra, mert ezek a feljegyzések kicsit utazás a múltba, az emlékekre rakódott hordalékok letisztítása. A fiatalabb generáció pedig egy olyan világot ismerhet meg belőle, amely önmeghatározásukat minden bizonnyal elősegíti. Elősegíti, mert egy mélyen gondolkodó és érző, bölcs pannon, európai költőt ismerhetnek meg, s talán könnyebben veszik elő Takáts Gyula versköteteteit is, ahol a filozófia mellett, az emberi lélek apró rezdüléseit is felfedezhetik. Azt a finomságot és műveltséget, felemelkedettséget, amely annyira, de annyira nem sajátja a ma emberének.

Végezetül, hadd idézzem ide, nem véletlenül, a *Hol is a Volt* kötetben megjelent *Meddig és hová* című versét. Az idős költő üzenete ez, figyelmeztetés és remény, a megismerés keresésének örök vágya, a *Van* és az *Egész* líraian-filozofikus megközelítése.

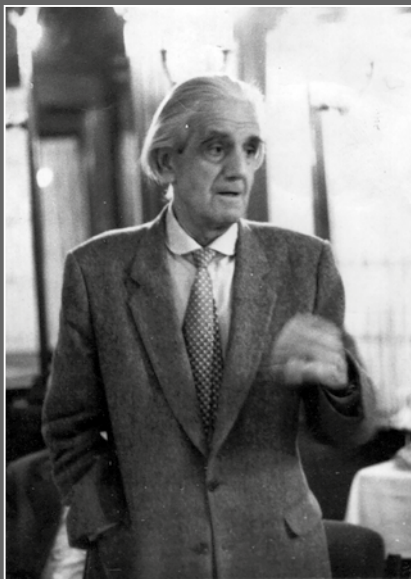
A sziklákon át
a Vanból mintha az Egész
szóltaná Csu Fut.
És mintha látná
ami ezután,
korsóval ballag
sziklákon át...

Egy-egy öreg barát,
ha néha rátalál,
elmondja nekik
Drangalagban
meddig és hová is
nőnek a hegyek
és az óceánnál
mélyebb tengerek
hogyan szaggatják
Atlantiszok szikláiból
a sötét öblöket

Korsót letéve
kérdi, öntsön-e?
És újra önt
s hogy hallják is tovább,
elmondja mind,
ahol még ő sem járt...

Azon a tengeren,
ahol hajóinkat viszik
az óceánnál mélyebb tengerek...
És szirtjeik között
a fák, mohák
mintha együtt hallanák,
együtt velünk
a költő és az alkonyunk
deres szavát...

(*Pro Pannonia Kiadó, Pannónia Könyvek, 2016*)

Buda Attila

Thimár Attila „*Budának szemtanúja vagyok*”. Tanulmányok Ottlik prózájáról című kötetéről

A kötet szerzőjének évek óta jelentős szerepe van Ottlik Géza emlékezte fenn tartásában az általa kitalált emléknepok sorozatával, amelyeken emléktábla-koszorúzás, valamint az íróhoz kötődő előadások, beszélgetések szerepelnek. Utóbbiak kibővítik a recepciót is, helyt adnak a vele foglalkozó kutatók tapasztalatcseréjének, és célul tűzik ki a fiatalok, egyetemisták megnyerését. Thimár Attila a változatos programok mellé az elmúlt évben megjelentette tanulmánykötetét is, amelyben a legutóbbi időszak Ottlikkel kapcsolatos írásait gyűjtötte egybe.

Bár terjedelmére nézve viszonylag vékony kötet született, kérdésfeltevései fontossá teszik. Ez a hét írás és egy párbeszédés vallomás ugyanis nem kiszakítva, valamilyen példának tétélezve vizsgálja Ottlik életművét – ami a befogadást végigkíséri –, hanem éppen ellenkezőleg, a múlt század hetvenes éveitől napjainkig tartó folyamatok részeként, attól kezdve, amikor egyáltalán megjelentek a recepció első értékelhető darabjai. Ahogy a szerző írja: „Már életében kultuszeremtő akciókkal vette őt körül a következő nemzedék, másrészt viszont haláláig úgy érezte, hogy nem kapta meg az elismerést, megbecsülést, ami járt volna neki itthon.” Igen, a publikum, az olvasók, a kortársak hasonló, egyszerre érvényesülő elismerése és tartózkodása Nemes Nagy Ágnes és Pilinszky János életművét is kísérte, s csak alátámasztja azt a konklúziót, hogy az írói-költői teljesítmény megítélésébe, elfogadásába vagy elutasításába a nyilvánvaló művészi értékeken túli körülmények is bejátszottak – tulajdonképpen az író egész életében és még azt követően is.

Nemes Nagy Ágnest és Ottlik Gézákat hosszú családi barátság kapcsolta össze. Ismeretségük a negyvenes évek közepén keletkezett, s ennek az évtizednek a végétől a közös alkotói sors is egymáshoz fűzte őket. Lengyel Balázzsal együtt tagjai voltak a Rónay-asztalnak, s az Ottlik-Debreczeni házaspárt többször meglátogatták Gödöllőn is. A Nemes Nagy-hagyatékban található kéziratos füzetek azt mutatják, hogy a költő és a prózaíró hosszú telefonbeszélgetéseket folytatott aktualitásokról és a szakma dolgairól is. Volt idejük és alkalmuk tehát egymás nagyszerűségével és esendőségeivel találkozni. És utóbbiakra nem ok nélkül, de túlozva reagálni. A költő véleménye a prózaíró versolvasásáról nyilvánvalóan két különböző megközelítés lenyomata, amely részben magára a versre, másodsorban pedig a valóság költői teljesítmény általi megragadására vonatkozik. Thimár Attila *Ottlik és a csillagok* című kötetkezdő írásában mintegy tézisként idézi Nemes Nagy Ágnesnek Ottlik versolvasással kapcsolatos véleményét, hogy azt egybeolvassa Ottlik saját szavaival, elmélkedésével a próza és a vers műformájáról, meg Kosztolányi Dezső *Hajnali részegség* című verséről. És kimondva, kimondatlanul, ha nem is cáfolja a költői véleményt, de bemutatja Ottlik Gézának a versértéssel kapcsolatos reflexióit. Azt, amilyen eltéréssel

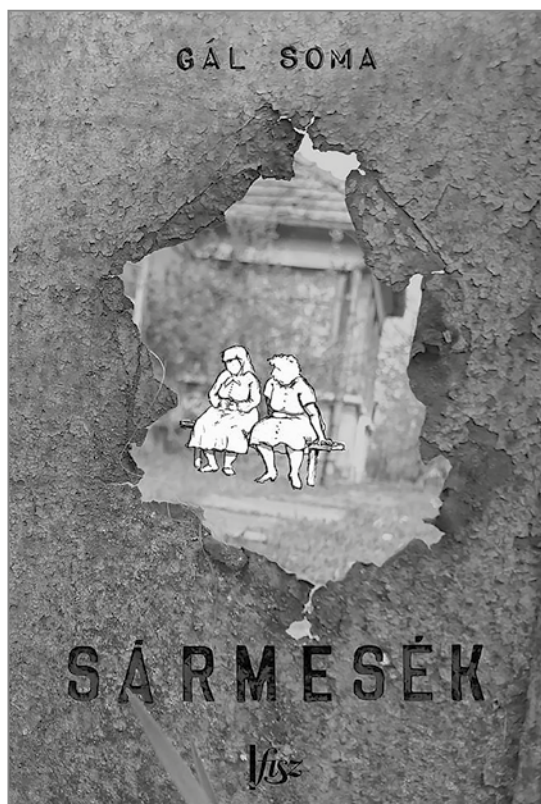
rezonál a költő és a prózaíró a versbeszédre, nem csak Nemes Nagy Ágnesére, hanem általánosságban is. Ezt a témakört folytatja tovább, sokkal szélesebb kitekintéssel az *Ottlík és a vers* című tanulmány is. Felütése Ottlík Géza és Tandori Dezső szellemi kapcsolatával kezdődik, hogy aztán a szerző kitérjen műfaji kérdésekre, Ottlík prózájának értelmezésére, a 'költő' és a 'vers' fogalmának ottlíki összetevőire, nem csupán saját, hanem általa fordított műveiben is.

Hasonlóan érdekes az *Ottlík prózafelfogása* című írás, amelynek kiindulópontja az Ottlík-recepció ritmikus mivoltának rögzítése. Eközben felvetődik, hogy vajon mi az oka Tandori Dezső hiányának e munkákban, noha ő már a hetvenes évek közepén írt Ottlíkról, s azt követően is hosszabb, feldolgozó írásokkal, tanulmányokkal segítette az újraolvasást és újraértelmezést. Thimár Attila láttelepe és magyarázata egyrészt a Tandori-írásokat a kor kontextusába helyező értelmezésével helyükre teszi, másrészt azonban ezeknek az általános felfogással és módszerrel szembemenő felfogását regisztrálja, s a nyelvhasználat, a stílus, a személyesség, vagyis a szokatlan őszinteség, szókimondás következtében az irodalmi közbeszédrel folytatott kudarcos párbeszéd példajaként jellemzi. Kölcsönösen nem tudnak és nem is akarnak mit kezdeni egymással: a szaktudomány, a kritika és az eltérő értékítélet. Ennyiben (is) rokona Tandori Dezső az újholdasoknak, az ő eltérésüknek a kánontól, és a kánon visszavágásának.

Átfogó, sok fontos kérdésre kitérő tanulmány szól az Ottlík-recepcióról, pontosabban annak az 1990 utáni időszakáról. Ottlík halálának éve a hazai belpolitikában is váratlan változásokat hozott, Thimár Attila ezek fényében is vizsgálja az értelmezést. Ottlík a rendszerváltás utáni években korosztályának alkotóival együtt a félmúltba került, még nem klasszicizálódott, de már nem volt lehetősége személyiségével, műveivel befolyásolni az értelmezést. Ebből a szempontból vizsgálja a szerző Szegedy-Maszák Mihály monográfiáját, mint a váltás utáni első önálló művet, illetve a nyomában született, megállapításait erősítő vagy ellenpontosító tanulmányokat, köteteket. A félmúlt értelmezésének egyik nehézsége az is, hogy a (végre) megjelent kritikai irányzatok (egyelőre) nem tudnak pontos és megbízható kulcsot a nem fogalmaik szerint készült Ottlík-írásokhoz. A hagyatékban az Ottlík halála után megjelentetett művek mellett található még magánjellegű és személyes dokumentumok is, Thimár Attila ezekkel kapcsolatban megjegyzi, hogy ezek publikálása kérdéses lehet. Ami a szépirodalmi jellegű töredékeket, változatokat illeti, egészen biztos, hogy igaza van. Amennyiben viszont ezek között az író társakkal kapcsolatos, rájuk vonatkozó, nem szépirodalmi, inkább dokumentum jellegű írások – például levelezés – is találhatóak, azokkal kapcsolatban mégis érdemes gondolkodni a feldolgozáson, publikáláson, mivel azok mások életművére vonatkozóan tartalmazhatnak fontos adalékokat, feltételezve például Ottlík helyzetét az újholdasok, a hatvanas-nyolcvanas évek írói között. Ide kapcsolódik *Az életrajz fogságában* című írás is, ami önmagában bizonyítja a kölcsönös írói hagyatékok feltárásának szükségességét. Ottlík életrajzi adatai hiányosak – de a vele kapcsolatba került írók kiadatlan kéziratának tartalma segíthet azok megszüntetésében. Nagy felelősség nyugszik tehát a jogtulajdonosok vállán, tegyék lehetővé a kéziratok, iratok és más dokumentumok tanulmányozását, akár digitális másolatok készítését, valamint feldolgozását, magával a hagyatékkal pedig ezután bánjanak úgy, ahogy nekik anyagilag legjobban megfelel.

A kötet egy fiktív párbeszédrel zárul, amely a Pest és Buda közötti élettempó-különbséggel kezdődik, és természetesen Ottlík *Buda* című posztumusz regényére, megírásával kapcsolatos felfogására, majd más prózai műveire fordul: a kezdeti, elismertség miatti sértettségre, párhuzamosan a mûgondra, befejezettség és befejezhetetlenség jelenlétére, a regény műfajának tágítására, az elidegenítés eszközeire, a megfogalmazás és ábrázolás különböző kérdéseire. Az A és B közötti beszélgetés nem kerüli ki a kritika, a közlésre vonatkozó író szándék és az olvasóközönség fontos kérdéseit sem, egyet lehet érteni a szerző konklúziójával: „Nem kell rohanni a publikálással, és évente feltétlen és mindenáron kiadni egy könyvet, pusztán azért, mert a könyvpiaci mechanizmusok így kívánják. [...] Ottlík nem sietett a publikálással, s ez még akkor is a *Buda* hasznára vált, ha nem fejezte be életében a művet.” A tanulmányok írója a fülszöveg szerint Ottlík írásművészetének elkötelezettje, sokszínű kötete emiatt is bizonyos szempontból összefoglaló és új viszonyulások kiindulópontja lehet.

(*Holnap Kiadó, 2015*)

Forgách Kinga

Új mesemondó Hrabal, Mikszáth és Márquez nyomdokaiban

● Gál Soma *Sármesék* című kötetéről

Gál Soma *Sármesék* című novelláskötete a mesehagyományokat követve kelti életre a Balaton melletti vidéki hétköznapiakat, a sármelléki mítoszokat és a keszthelyi strandon dolgozó fiatalok életét. Csodákkal átszótt, mégis realiztikus környezetben játszódó történetei egyszerre idézik meg a hrabali groteszk stílusvilágot, a márquezi mágikus realista prózát, valamint a Mikszáth és Móríc által teremtett irodalmi hagyományokat. A zalai születésű, elsőkötetes író könyve, amely a FISZ sorozatának hetvenhatodik darabja, a 87. Ünnepi Könyvhétre jelent meg.

A *Sármesék* két részből áll: első felében sármelléki történeteket olvashatunk, kezdve a falu közepén álló víztorony körüli mendemondáktól, egészen a családi anekdotákig. Gál Soma mesemondóként kalauzol el minket a Balaton melletti falu, Sármellék község rejtelseiben, élőbeszédszerűen megkomponált szövegei megszólítják olvasójukat. „Mesét akar hallani? A régi időkről. Tudok egy szépet. Nem is akármilyen, a legbámulatosabb történet, amit valaha megéltem.” (19.) A novellák tétje abban áll, hogy hihetővé válik-e a hihetetlen, vagyis megtörténik-e az olvasóban is a csoda, amely a mű világát megtörve áthágja a valóság határait. A szövegek realista módon épülnek fel, a mesei elemek formájában érkező fordulatok, csavarok mégis organikusán illeszkednek a valós környezetbe.

A novelláknak sok hrabali áthallása van, ahogy azt Fehér Renátó is megfogalmazta a kötet fülszövegében: „Sármelléki capriccio – ez lehetne az alcíme Gál Soma pályanyitó novelláskötetének. Itt Bohumil Hrabal és Nagyapa a világalapítók. Aranyló sörök, rozsdás kerítések. Derű és ború.” A falusi kocsmák hangulata, az ott terjedő mesék és mítoszok alapozzák meg a történeteket, amelyek közvetve vagy közvetlenül utalnak a cseh író műveire. Leginkább a szövegek atmoszférájában, a vidéki miliő hangulatának megragadásában és a karakterek kissé karikírozott megformálása terén érezni a hrabali párhuzamokat, amelyek azt sugallják, Sármellék nem sokban különbözik a cseh falvaktól, ahol az élet középpontja a kocsmák, a mesék és a pletykák pedig igazabbnak tűnnek, mint a valóság.

Hrabal stílusát idézi a tragikum és komikum együttes, egymástól elválaszthatatlan ábrázolása, ahogy a nosztalgia központi szerepe és a pábitel figura feltűnése is, amely a novellák-

ban az események groteszkké alakításának kulcsa. Igen erős az áthallás például az *Asztal megterül* című írásban, amelyben egy vidéki húsbolt jelenik meg – a Bambini di Praga-hoz hasonlóan – mint a falusi élet színtere és szimbóluma, majd vele szemben a városi hentes mint a személytelenség és idegenség jelképe. „Ebben az üzletben szó sincs már a hús szeretetéről, az alkalmazottak csak szeretnék ledolgozni a maguk tizenkét óráját, és hazaesni hullafáradtan a képernyő elé, hogy a tévé-nézés közben gyorsan megvacsorázzanak, aztán aludjanak a következő munkanap előtt.” (17.) De az egyik novellában Gál Soma ennél is tovább megy, Bohumil Hrabal mint szereplő tűnik fel *A sörökről röviden* című történetben: a sármelléki Hangulat kocsmában gurít le egy jó pilzenit (meg egy Sopronit is). Ahogy Hrabal írásaiban, úgy Gál Soma esetében is csak kiindulópontként szerepel a valóság, amely aztán felemelkedik a groteszk birodalmába. Az igazságot nem a reális, hanem a hihetetlen, a csoda fogja képviselni, az elrugaszkodási pont viszont mindig egy autentikus, valós élmény, amelyet a képzelőerő játéka őrít át.

A könyv második, *Szárzsföldi matrózok* című részében kicsit más jellegű, mégis sokban hasonló történeteket olvashatunk: a Keszthely környéki vendéglátós világ bennfentes kulisszatitkaira derül fény. A csodák itt sem maradnak el: az időjárás irányítható az egykori Balaton Szálló éttermének villájával, hajnalonként Tündérlány tűnik fel a parton, vagy rejtélyes kárókatont kell üldözőbe venni a stégnél. Ezeknek a novelláknak a környezetét a strandon dolgozó helyi fiatal fiúk szubkultúrája teszi ki, illetve a tipikusan balatoni atmoszféra, amelyet Gál Soma kifejezően ragadott meg: „majd a csúszda lépcsőjét is lesöpörjük, aztán felállítjuk a helyére a ping-pong asztalt, kicsit szórakozunk vele, kábé vízszintes legyen mindenhol, végül kirakjuk az ártáblát, leülünk a két székre és várjuk a vendégeket” (59.). A történetek egy nyári, tóparti szezont foglalnak magukba, a strand kinyitásától az őszi és az esőzések idejéig tartanak: „az augusztus Balatonon olyan, mint a viccbe az ország. Az utolsó vendég kösse ki maga után a biciklit.” (95.)

A novellák narrátora nem mindig azonos, néhol fiatal, máskor idősebbnek tűnik, több történetben kettős elbeszélő tolmácsolja az anekdotákat: van egy hallgató, aki utólag reflektál az elmondottakra, és van egy mesélő, aki átélte és elbeszéli az élményt. Utóbbi lehet egy helyi mozdonyvezető, akinek vonata saját életre kelt, lehet a Nagymama és a Nagypapa, vagy akár a strand éttermének hiperamnéziás pincére, Oszkár is. Ez az elbeszélői technika tovább erősíti a szövegek élőbeszédszerű jellegét és kiemeli a mese és a pletyka legfontosabb elemét is: a továbbadás szükségszerűségét és a hozzáköltés lehetőségét. Gál Soma írásaiban mindkét eszközzel él, narrációs eljárásának köszönhetően meginnog az olvasóban az igazság bizonyosságába vetett hit, amely ugyanakkor érdektelenné is válik az új, csodákkal átszótt valóság tükrében.

Az írások kötődnek a Márquez-féle mágikus realista hagyományhoz is, amely a helyi népi és mitikus elemeket felhasználva a fantázia eszközeivel ad magyarázatot a valóság megfoghatatlan jelenségeire. Ám mindennek a magyar, sármelléki verziója számunkra talán még érdekesebb, a szöveg ettől válik teljesen egyedivé. Gál Soma megidézi a magyar népmesei tradíciókat, valamint Mikszáth és Móricz szövegvilágát is; azokhoz hasonlóan realista módon, találóan, sokszor humorral ragadja meg a falusi környezetet, amelynek atmoszférájához hozzátartozik, hogy olykor misztikus történetek, folklorisztikus mondák vagy hihetetlen pletykák kapnak szárnyra benne. Emellett felbukkan az adomázás, mint narrációs eljárás, ahogy megjelennek a népi irodalomból jól ismert karakterek és szituációk is.

Gál Soma ezeknek a hagyományoknak a folytatója és ötvözője, sármeséiben megelevenedik a magyar valóság, amelyet nem várt csodák forgatnak ki. A meglepő csavarok groteszk humoruk által rendre feltárnak valami nagyobb igazságot – de nem kell aggódni, mindenki hamar túlteszi magát rajtuk, és minden marad a régiben.

(*Fiatalkor Szövetsége, FIZS Könyvek, 2016*)

Egerszegi évszázadok

● Fejezetek Zalaegerszeg történetéből

„Tiszteld a múltat, hogy érthesd a jelent, és munkálkodhass a jövőn” – idézte fel Széchenyi István intelmét Balaicz Zoltán polgármester a legújabb várostörténeti tanulmánykötet előszavában. Nem véletlenül, hiszen mostanában Zalaegerszeg történetének kiemelkedő évfordulói között járunk: 1247-ben szerepelt a neve először írásos dokumentumban, illetve 1885-ben vált rendezett tanácsú várossá – ez utóbbira emlékezve, 2015-ben rendeztek tudományos konferenciát, melynek előadásait Molnár András szerkesztette kötetbe, s ezt Orbán Ildikó formálta tetszetős, hangulatos kiadvánnyá.

Zalaegerszeg várostörténeti irodalmában nem ez az első tanulmánykötet – miután a városnak még nincsen monográfiája, az újabb és újabb kutatási eredmények különböző kiadványokban látnak napvilágot. Kiemelkedő jelentőségű ebben a Zalaegerszegi Füzetek sorozata, melynek kötetei a város történetének fontosabb eseményeit, korszakait, személyiségeit mutatják be – és meghatározó helyet foglalnak el az időről időre megjelenő várostörténeti tanulmánykötetek is, melyek főleg az évfordulókhoz kapcsolódva keletkeznek, de mindig újabb ismeretekkel ajándékozzák meg a város története, múltja iránt érdeklődőket. Így van ez a most kezünkbe került kiadvánnyal is, melyben 11 szerző 12 tanulmányát olvashatjuk (Csomor Erzsébet két írásával is szerepel).

Mint minden gyűjteményes kötetnek, a most megjelent műnek is vannak különösen érdekes, közérdeklődésre számot tartó témái – az egyik kétségtelenül Csomor Erzsébet összefoglalója Zalaegerszeg város pecsét- és címerváltozatairól; a tanulmánykötet képmellékletét is az ehhez kapcsolódó válogatás képezi. Zalaegerszegnek, mint mezővárosnak nem volt adományozott címere, de a város vezetése a XVI. század végétől felvette pecsétjére a templom védőszentjének, Mária Magdolnának az alakját, és napjainkig ez a város jelképe, most már címer formában. Azt azonban valószínűleg kevesen tudják, hogy – miután nem adományozott, hanem felvett jelkép volt – képi formáját, tartalmát sem határozták meg hivatalosan. Így az évszázadok során kétféle ábrázolási módja alakult ki. Az egyik hosszú ruhában, kezében a Biblia szerinti alabástrom szelencét tartva áll; a másik változatban kibontott hajjal, vezeklő ruhában, egyik kezében kereszttel, másik kezét – koszorúval – védőn a város fölé terjesztve ábrázolták. Mindkét változat folyamatosan használatban volt; nemcsak a pecséteken, hanem a Nagytemplom oltárképén s a város különböző épületein is megörökítették. A rendezett tanácsú város vezetése 1885 után a vezeklőruhás változatot fogadta el, a XX. század elején az alabástrom szelencés lett a hivatalos címer, úgy, hogy különböző ábrázolásokon a másik változat is tovább élt. A szocializmus évtizedeiben mindkét változatot mellőzve egy vörös csillagos, fantáziátlan címere volt a városnak, aztán a rendszerváltozás utáni első ciklusban a közgyűlés a két korábbi ábrázolásmód közül a városvédő Mária Magdolnát találta a legmegfelelőbbnek...

A tanulmányok sorát kronológiai sorrendben Bilkei Irén nyitja, a középkori mezővárosról és földesurairól szóló összefoglalójában. – Egerszegnek története során legnagyobbbrészt egyházi birtokosai voltak, leghosszabb ideig a veszprémi, majd 1777-től a szombathelyi püspök; az egyházi tulajdonlás egyfajta biztonságot is jelentett, mert osztozkodási perek, az ezzel járó hatalmaskodások nem fenyegették a várost, gazdálkodásának fejlődését a püspökségek jövedelem-centrikus magatartása is támogatta.

A földesúr-püspök felelős volt hívei lelki gondozásáért is, így került sor Padányi Biró Márton veszprémi püspök idejében új plébániatemplom építésére, melynek történetébe Cselenkő Borbála avat be bennünket. Az építés az eddig ismerteknél jóval korábban, 1747-ben kezdődött,

hosszú évtizedekig tartva az 1803-ban lezajlott felszentelésig. A kutatásokból ma már teljesen egyértelmű, hogy a mostani kéttornyú templomot a korábbi, valószínűleg gótikus stílusú egytornyú templom köré-fölé építették, s amikor az új templomot beboltozták, akkor bontották el a régit – vagyis Zalaegerszeg minden plébániatemploma ugyanazon a helyen állt, és a titulusa (védőszentje) sem változott. Ez tehát a város történetének legrégebb és legstabilabb pontja.

Csomor Erzsébet régóta kutatja a város polgárainak végrendeleteit – erről korábban részletes forrásgyűjteményt is szerkesztett; e kötetben megjelent tanulmánya, a hagyatékok elemzése a 18-19. századi lakosság anyagi helyzetébe, viselet- és lakáskultúrájába enged bepillantást.

Kapiller Imre, Gyimesi Endre és Megyeri Anna három jellegzetes városi polgár alakját idézi fel előttünk: Pathy János nemesi származású iparos fia volt, szorgalma és tehetsége révén egyre módosabb polgárrá vált, s a közönség és az uradalom bizalmából többször is elnyerte a városbírói tisztelet, melyet idős korában, a szabadságharc leverése után is még néhányszor betöltött – közben iparosból földbirtokossá is vált. Keresztury József, egy városkörnyéki parasztgazda fia egyetemet végzett jogászként tért haza, s a XX. század eleji Zalaegerszeg fejlődésének egyik motorja lett; az ő fia Keresztury Dezső akadémikus. Az idősebb Keresztury az I. világháború idején a város polgármestere volt, s e szolgálat örölte fel idegileg és anyagilag úgy, hogy életének önkezeivel vetett véget. Tivolt János Zalaegerszegen született iparos családban, majd vendéglátással foglalkozó vállalkozó lett Szombathelyen, Nagykanizsán, végül pedig szülővárosában, ahol egykori háza most is áll. A városi közélet ismert, agilis figurája volt, hosszú ideig a képviselőtestület tagja, véleményét mindig bátran vállaló, öntudatos polgár.

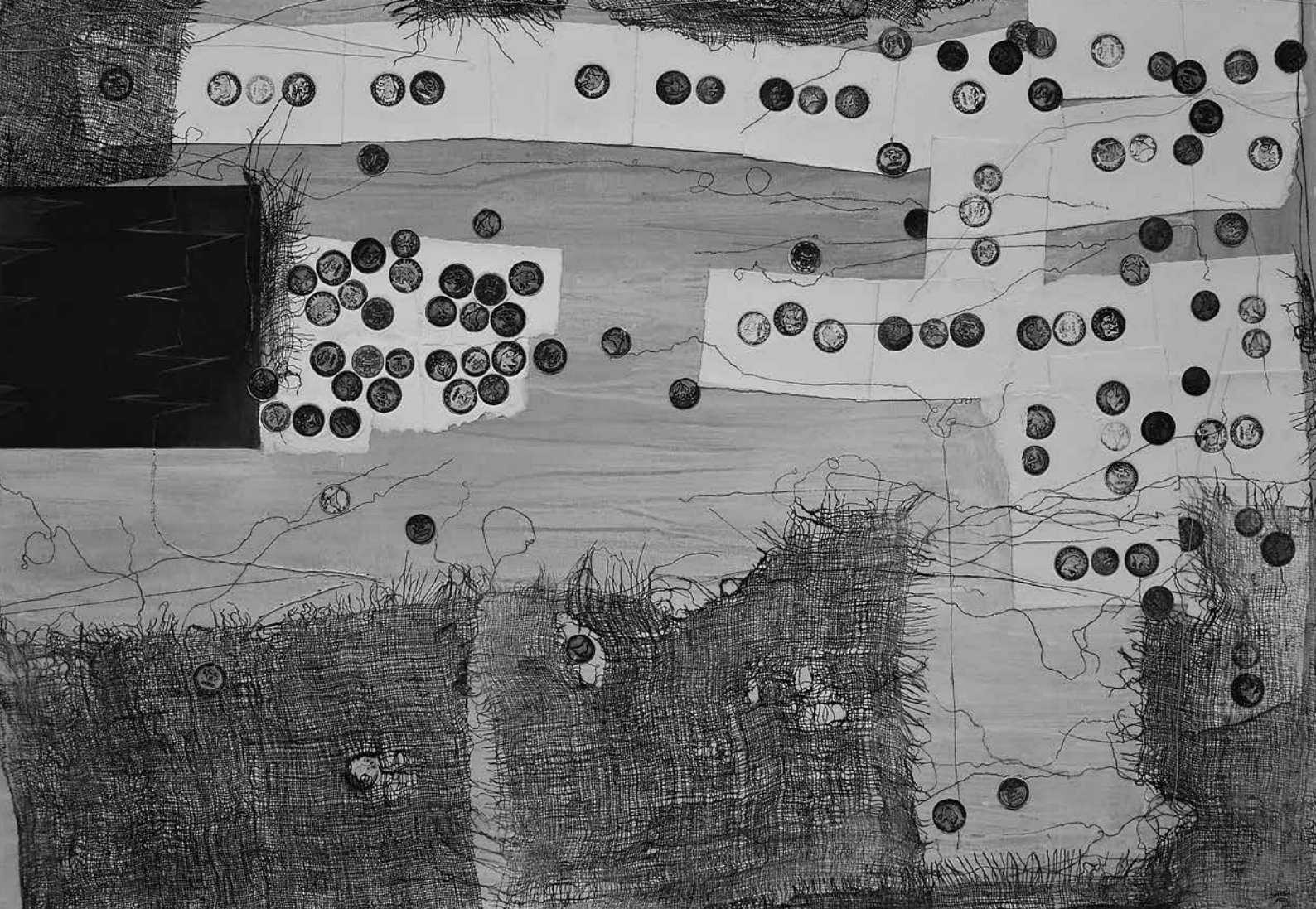
Foki Ibolya Zalaegerszeg fejlődésének egyik igen izgalmas szakaszát, a város 1849 utáni történetét elemezte. Kutatásaiból kiderül, hogy a város vezetésében a reformkor óta élt a megyei hatóságoktól való függés lazítása, a minél nagyobb mértékű önállóságra való törekvés, és ezt a szabadságharc leverése után sem adták fel: főleg az itt lakó intelligencia vezetésével törekedtek kitörni a szolgabírói hatáskör alól. Ám a kiegyezés utáni versenyhelyzetben egyre inkább lemaradtak, a főleg iparosokból-gazdálkodókból álló képviselőtestület nem tudta – nem merte – vállalni a várossá válás terheit, így 1872 után Zalaegerszeg községként működött. A lemaradást látva, a helyi értelmiségiek újabb generációja mégis elindította a rendezett tanácsú várossá válás folyamatát, s ez 1885-ben végül is sikerre vezetett.

Paksy Zoltán már a két világháború közötti város képviselőtestületének összetételét vizsgálta: ide vagyoni alapon (virilisták) vagy választással lehetett bekerülni. A két csoport legjellegzetesebb képviselői adták Zalaegerszeg társadalmi elitjét – a korra jellemző, hogy a városi közgyűlésben pártpolitikával nem, csak a város ügyeivel foglalkoztak.

A második világháború éveibe kalauzol el bennünket Molnár András és Cseh Valentin. Előbbi a zalaegerszegi honvédek 1940-es erdélyi bevonulásban való részvételéről készített összefoglalót, bőségesen idézve az egykori résztvevők naplójából és fényképeiből – utóbbi a Zalaegerszeg légtérében lezajlott harcokról és a várost érő bombázásokról adott közre tanulmányt. Zalaegerszeg a háború végén szenvedte el a legpusztítóbb bombázásokat – 1945. március 27-én, szovjet légitámadás következtében robbant fel a vasútállomáson egy német lőszeres szerelvény, s a detonáció nemcsak az állomást, hanem a város legtöbb épületét is megrongálta; itt pusztult el a Székely Nemzeti Múzeum és a Balatoni Múzeum vagonokban menekített gyűjteménye is.

A második világháború utáni évek politikai viszonyainak változását Káli Csaba mutatja be, három országgyűlési választás – 1945, 1947, 1949 – eredményein keresztül. A város népe jellegzetesen keresztény-konzervatív nézeteket vallott, ezért előbb a Független Kisgazdapártra, majd 1947-ben a Demokrata Néppártra szavaztak döntő többségben. A fokozatosan előretörő, a szovjet megszállók által támogatott Magyar Kommunista Párt azonban felőrölt minden ellenállást: csalásokkal, erőszakkal, a választási lehetőségből történő tömeges kizárásokkal, rivális pártok feloszlásával elérték, hogy az 1949-es választásokon már csak egy közös népfrentlistára lehetett szavazni, melynek listavezetője Rákosi Mátyás volt...

(Zalaegerszeg MJV Önkormányzata, 2016)

Jovančov és Gerő:
(Heart) Beat II.

Pisnjak Atila

Túl két évtizeden: fókuszban a fiatal alkotók

● A XXI. LindArt Nemzetközi Művésztelepről és kiállításáról

A lendvai Galéria-Múzeum műtermeit július 6-án – az előző évekhez hasonlóan – ismét fiatal művészek lepték el, hogy tíz napon át együtt alkossanak az immár 21 éves LindArton. A fiatal művészek lendvai nemzetközi alkotótelepének mottója immár tíz éve: co-operate, azaz „működj együtt”.

A fiatal művészek (életkoruk nem haladhatja meg a 35 évet) idén is ezen koncepciónak megfelelően alkottak. A *co-operate* értelmében sorsolással kétfős csapatokban hozzák közösen

létre alkotásaikat. A sorsolásnak köszönhetően idén a következő párosítások jöttek létre: a horvát Dora Bakek a szlovén Maruša Štibelj került össze, a magyarországi Gerő Ambrus a montenegrói Jelena Jovančovval alkotott egy párost, míg a két szerb vendégművész, Branika Lalić és Dalibor Milojković egy tandembe került. A felállást követően a párosok a közel tíz nap alatt határok nélkül, szabadon, de együttműködve alkottak. A szervezőknek az a

célja a *co-operate*-tel hogy a művészek – kizökkentve megszokott komfort-zónáikból – új alkotói folyamatban vegyenek részt. Ez szembe megy a képzőművészek hagyományos alkotói módszerével, hiszen nagy többségük egyedül dolgozik a műtermek magányában. A LindArt koncepciójáról bátran kijelenthetjük: nem a cél, hanem az út a fontos, az hogy mennyire tudja két művész megtalálni az alkotói összhangot.

A *co-operate* emellett a társadalmi, kulturális és egyéb különbségek leküzdésére is törekszik, illetve erre próbálja felhívni a figyelmet. Mindegyik művész magával hoz egy darabkát a saját kis világából, az eredmény: különböző kultúrák, vallások, nyelvek találkozása – a sor végtelennek tűnik. A közös nyelv pedig a képzőművészeté. A Lindart mottója, a *co-operate*, az együttműködés, az évek során teljes jogosultságot nyert, hisz olyan együttműködés/együttalkotás/együttgondolkodás jön ilyenkor létre a párosok tagjai közt, amely túlszárnyal a művészet világán, és az elemi emberi kapcsolatok által, azokból merítve képes jól működni. A párosok művészileg és emberileg egyaránt valami közöset hoznak létre.

Az idei LindArton Dora Bakek–Maruša Štibelj ketős a kollázs és a grafika fuzionálásával alkotott. Ami nem meglepő, hiszen Bakek nagyjából a klasszikus grafikai eljárásokat követve dolgozik, de nem idegen számára a kollázs sem. Štibeljnél megszoktuk a kollázs technika alkalmazását, hiszen festményeit gyakran egészíti ki kivágásokkal. Talán az ő munkájukon volt legérzékeltetőbb, hogy teljes harmóniában, jobban mondva szimbiózisban alkottak. Egy nagyobb méretű műtől eltekintve inkább a kisebb formátumot részesítették előnyben. Ha nem is monokróm, de kevés színnel rendelkező, álomszerű, néhol a melankóliába burkolózó tájképeket vagy tájrészleteket finoman egészítették ki az újságkivágások. Ezek a beillesztett részletek, amelyek sok esetben emberi figurák, megtörik a képek egységét, és a komor hangulatot is oldani tudják. Az emberi alakok azonban időnként a magány szimbólumaként jelennek meg, érzékeltetve: az ember gyakran egyedül teng a társadalom szélén.

Jelena Jovančov szintén a grafika világában mozog: fényképeket készít, amelyeket aztán különböző megoldozások után papírra visz. Többnyire egy motívumot nagyít fel, ahogy azt Gerő Ambrus is teszi. Gerő is egy-egy motívumot fest meg, igaz erős, kifejező színekkel, amelyek egy mindenkor semleges háttér előtt léteznek. Kettejük munkája egy közösen kiépített koncepcióban nyilvánult meg. Műveiken a pénzt a szívveréssel azonosítják, amiben korunk társadalmának képére ismerhetünk: az embert, illetve a társadalmat a pénz élteti. A pénzt pedig a mozgás, a vibrálás (a szívverés) sajátos módon kapcsolja össze az elkészült művekben.

Jovančov
és Gerő:
Fountain

Bár mindegyik párosról elmondható, hogy meghílette őket a Lendva-vidék, a legjobban mégis Branka Lalić és Dalibor Milojković közös munkái tükrözik a hely szellemét és annak erős benyomásait. Az ő közös munkájuk tüzes ellentétben van egyéni művészetükkel, és idén talán kettejük együttműködésében öltött leginkább testet a *co-operate* szelleme. A létrejött festményeken a Lendvahegy lankái, a Makovecz-féle színházépület, a vár, a Vinarium kilátótorony színekben pompázó, erős motívumként jelentek meg. Az erős kontúrozás, a színpaletta és a nagy színfoltok leginkább Franz Marc munkáira és a posztimpressionistákra emlékeztetnek. Ez főként azért érdekes, mert Lalić műveiben a minimalizmus és a harmadik dimenzió határait keresi, visszafogott, néha színtelen módon. Milojković művészetére se jellemző a színpaletta széles használata, inkább a vonalak és a kollázs világában érzi jól magát. A közös alkotás érdekében mindketten le tudtak mondani saját „hitvallásukról”, hogy együtt hozzanak valami újat létre. Egyikőjük keze nyoma sem domináns, a festmények stílusilag egységesek.

Az elkészült alkotásokból július 15-én a Fő utcán található Polgárosodás Múzeumában nyílt kiállítás, ame-

Bakek és Štibelj: Other Side

lyen mag. Anton Balažek, Lendva Község polgármestere és Lazar Beata, a Galéria-Múzeum igazgatója köszöntötte a szép számban összegyűlt művészetszerető közönséget, illetve a művészeket. A kiállítást Doroteja Kotnik, fiatal művészettörténész nyitotta meg, aki beszédében kiemelte: lenyűgöző alkotások jöttek létre a művésztelepen, amelyekkel kapcsolatosan a nézők feltehetik magukban a kérdést, mit jelent az együttműködés, az együttélés a képzőművészetben és a mindennapi életben. A hivatalos megnyitót követően megkezdődött a közönségszavazás. A tét nem

volt kicsi, a legtöbb szavazatot kapó páros ugyanis jövőre önálló kiállítással mutatkozhat be Lendván. A hazai közönség a felismerhető és ismerős motívumokat díjazta, hiszen a szerb páros, Branka Lalić és Dalibor Milojković kapta a legtöbb szavazatot, így jövőre ők térhetnek vissza Lendvára, immár saját műveikkel.

A LindArt létezésének harmadik évtizedébe lépve bebizonyította, hogy méltó „kistestvére” a nála kétszer idősebb Lendvai Nemzetközi Művésztelepnek, amely immár 44. alkalommal, 2016. augusztus 22-én nyitotta meg kapuit.

Kövesdi Mónika

NB I

● Tóth Norbert és Monok Balázs kiállítása Tatán a Várban

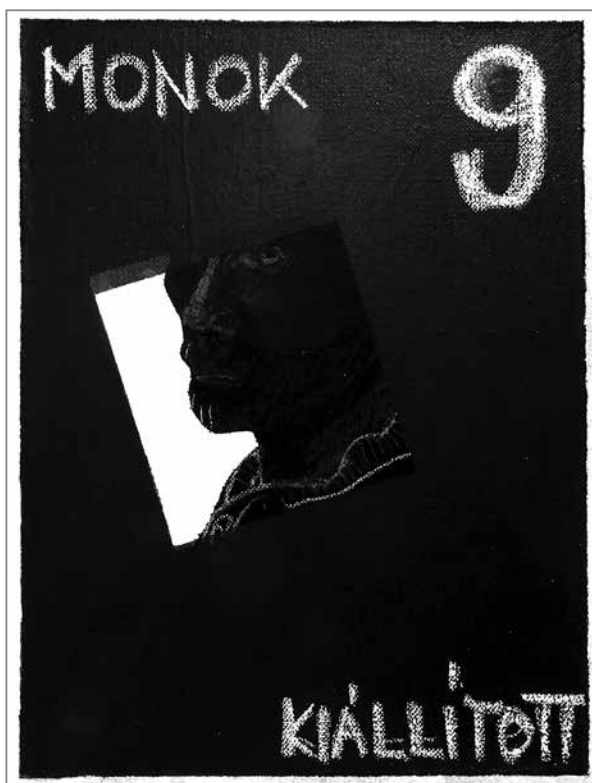

A tatai vár történelmi huzatú falai évente egyszer otthont adnak a kortárs művészetnek. Az augusztusban rendezett „Grotta” évről évre fiatal képzőművészek munkáit mutatja be, rendező és üdítő nyári élményt kínálva. A török-kori kapubejáróban rendezett kiállítás résztvevői közül díjazottakat választ ki a zsűri, akik önálló bemutatkozásra kapnak lehetőséget a vár termeiben. Így került sor 2016 augusztusában két fiatal alkotó, a zalaegerszegi Monok Balázs és Tóth Norbert kiállításának megrendezésére.

A tárlatok installáció-jelleggel, kifejezetten ebbe a térbe készültek. A kiállítást nemcsak a rendelkezésre álló tér, de az időpont is determinálta: a foci Európa-bajnokság lázában születtek a tervek, az ötletek – a focizöld uralta a teret, és köszönt vissza más-más módon a két fiatal művész kiállításán.

A rendelkezésre álló téren igazságosan osztott meg a két művész. Tóth Norbert kiállításán egy sokoldalú bemutatkozás gesztusaival szembesült a látogató. A falon tájképeket csodálhatott meg – már ha festő ecsetjére méltónak tekintette a tetőtér szintjének kiábrándító panorámáját. *„Hogyha filmen látom, milyen szép a reggel, de szemben a tűzfalon nem háborog a tenger”* – foglalta össze a Bikini együttes dalszövege igen találóan a művészet igazságát feszegető esztétikai problémát.

Na és mit kezdünk azokkal a festményekkel, amelyek nem láthatók? *„Vállalhatatlan képek nemvállalása”* címen állította ki Tóth Norbert talányos képeit. A falfestmények ott vannak ugyan előttünk, de nem láthatók. Bepermetezve is csak halvány sejtelem rajzolódik ki belőlük, csak pusztán létezésük észlelhető a mérszreteg

alatt, feszültséget keltve, kíváncsiságot ébresztve, meghökkenést váltva ki a nézőből. Ez még nem foci, de játék a javából, játék a nézővel, a befogadóval, a hagyományos befogadói magatartás kritikája, a művészet tárgyának feltételes módba helyezése, hagyományos értelmezésének megkérdőjelezése.

És a játék folytatódik: a térben szobrokat látunk, emlékműterveket szemlélhetünk. A MASAT – 1. műhold emlékműve, vagy a Ganümedészi úrhajókkal vívott úrcsata emlékműve természetesen nem kizárólag plasztikai kérdésként közelíthető meg; az emlékműszobrászat alapvető tényezőit kell végiggondolnunk. A választott téma jelentősége, ahhoz mérten való megformálása, mérete, léptéke, az emlékmű térben való megjelenése, tájba illesztése mind fontos szempont az emlékmű létrehozása során. *„A nagy léptékű geológiai képződmény mellett a téma nem törpül el”* – ígéri a műleírás a legvédettebb tatai műemléki övezetekbe (az Öreg-tóba, vagy a Kálvária-dombra) tervezett, gigászi méretű emlékművekkel kapcsolatban. A művész figyelme emlékművé emelte a Himnusz cintányérosának alakját is, aki, egyetlen egyszer, ám annál nagyobb hangsúllyal megszólalva a Himnusz előa-

dása alatt, *„kapcsolatot teremt ég és föld között”* (T. N. műleírása). – Az emlékmű igencsak problematikus, konfliktusos, politikától (a mindenkori megbízótól) sem független műfaján segítenek nekünk Tóth Norbert fiktív emlékműtervei elgondolkodni.

A zöld gyepen álló makettek már előkészítik a foci világot. Monok Balázs installációja viszont kizárólag arra épül. Hirtelen egy zsugorított stadionban találjuk magunkat. A pályán tízen vannak, tíz festmény játszik. (Valóban: a padlón fekszenek a táblaképek.) Akárcsak Tóth Norbert a másik teremben, itt is játékba von bennünket a művész, ezúttal Monok Balázs: vagy a vállalhatatlan képek nem, vagy alig vállalása zajlik, vagy szándékos megsemmisítése, felülírása a klaszszikus alkotásnak, merthogy a földön fekvő, vászonra olajjal festett, vérbeli festmények nagy részét elfedi a smaragdzöld szín, és egy-egy ablakocská utal csak arra, hogy a jelenlegi játékosok valaha műalkotások voltak. *„Lelkünkre így ül ez a kor”* – mondhatnánk József Attilával, akár csak szűken, a foci bajnokság eseményeire és hatására gondolva. Miközben képzőművészet és futball mezsgyéjén lavírozva próbálunk tájékozódni, kisvártatva rátalálunk magára az alkotóra, a bajnokság lázában égő focistára, aki lelkesen és kitartóan edz, fáradságot nem ismerve készül, hogy kis csapatát (festményekből átvedlett csapattársait) erősítse. A 9-es számú játékos mezét viselő Monok Balázs edzését kisfilmen kísérhetjük végig. Csak azt sajnálhatjuk, hogy kitartó felkészülése ellenére sem kerül pályára – a MONOK nevet viselő, 9. számú táblakép/jatékos az egyetlen, aki nincs a játékmezőn, akit kiállítottak. A 9. számú játékos a *kívülálló*. Miatán mi magunk is kigyógyultunk a nyarat uraló fociörületből, gyanakodni kezdünk: lehet, hogy nem pusztán a szituációra felépített könnyed geg, amit látunk? Csak nem a művész szerepét, társadalmi helyzetét modellezi az alkotó?

Két külön világ: foci és festészet egymástól nagyon távol álló fogalmai vonatkoznak egymásra, találnak utat, magyarázatot egymás felé a kiállításban. Foci és festészet, sportfestészet – innen indult el a kiállítás-megnyitó performance akcióinak és szövegeinek menetében is a Spanyolnátha folyóirat két szerkesztője, Székelyhidi Zsolt és Berka Attila. A performance ugyanúgy két síkon mozgott, mint maga a kiállítás. Egyszerre derülhettünk rajta, élvezhettük ironikus

Kostyál László

In memoriam Károly Gyula

Károly Gyula: Csendélet fácánokkal

nyelvi síkját, és próbálhattuk ugyanakkor át gondolni segítségével a kiállítás üzenetét: a művész dolgait, a művészet világát és igazságát.

A keszthelyi Károly Gyula festőművész (1910-1989) nevét még ma is elég kevesen ismerjük. Annak ellenére, hogy tehetséges, főiskolát végzett, diplomás alkotó volt, egyetlen önálló kiállítást sem rendezhetett, hivatalos megbízást nem kapott, róla szóló tanulmány vagy kiadvány sem jelent meg róla életében (azt követően is alig). A művészetpolitika – mint az acéli „három T” közül az első, a tiltás bástyái közé zárt művésze – semmilyen szinten nem vett tudomást róla. Pedig nem volt harcos ellenzéki, nem követte a kevésbé értett és ezért gyanúsnak tartott avantgárd törekvéseket sem. Bűne mind-

össze konzervativizmusa és mély vallásossága volt, amelyet bármikor készen állt ecsetjével is megvallani. Idén szeptember 24-től a Balatoni Múzeum rendezett emlékkiállítást műveiből, amelynek segítségével rácsodálkozhattunk egy méltatlanul háttérbe szorított művésznünk gazdag képi világára.

Károly Gusztáv keszthelyi műbútorasztalos és temetkezési vállalkozó hét gyermeke közül a második legfiatalabb, Gyula 1910. január 22-én született. Bár rajztehetségére már korán fény derült, mély vallásosságából kifolyólag eleinte szerzetesnek készült. A premontrei noviciátust még felszentelése előtt elhagyta, a karmelita rend viszont éppen művészi hajlamaira hivatkozva utasította el jelentkezését. 1933-ban fel-

Károly Gyula: Tihanyi pincék

vételt nyert a Képzőművészeti Főiskolára, ahol Kandó László és Nagy Sándor növendékeként, 1939-ben szerzett diplomát. Az 1936/37-es tanévet kihagyta a tanulmányai során, miután ezekben az években már első templomi falképeit készítette, Balatonakaliban, majd a dörgicsei plébániatemplomban.

Diplomája megszerzését követően Budapesten maradt, ahol a háború alatt elsősorban portréfestőként kereste kenyerét és ért el komolynak mondható sikereket. Öt évvel később, 1944-ben, a front közeledtével visszaköltözött szülővárosába, Keszthelyre. A hazatérését követő, a történelmi események folytán igen nehéz, tízéves időszak pályáján művekké nehezen dokumentálható. Műtermében tájképek, csendéletek, ízes zsánerek, portrék készültek, fő jövedelmi forrását azonban a templomi restaurálások, az oltárképek, faragványok javításai, a keretek aranyozása jelentette. 1954-ben megbízást kapott a Jásd melletti Szentkúti kápolna fal- és mennyezetképeinek elkészítésére, majd – ezek sikerét

követően – hamarosan a jádsi plébániatemplom kifestésére is (1957). Néhány évvel később már ő a Veszprémi Egyházmegye egyik legtöbbet foglalkoztatott festője, aki sorra készítette kisebb-nagyobb templomi falképeit (Bakonygyepes 1963, Püspökmolnári 1964, Garabonc 1965, Vöröskpuszta 1966-67, Cserszeg 1967, Zalamerenye 1968, Zalavár 1971, pontosan nem ismert időben Zákánytelep, Veszprém, Szent László templom, Bakonyoszlop). A falképek mellett számos oltárkép is készült műtermében, olykor a felsőbbség által nem engedélyezett falképek helyett (Vöröstó 1958, Somogybükkösd 1960 k, Dunakeszi 1961, Barnag 1967, Szápár 1970, Külsővat 1975-76, Mersevát 1980, ismeretlen időben Zalaszántó, Csatka, Őrtilos).

A vallásos, és ezen belül a templomi festészet a 18. század közepéig a képzőművészet fő áramát jelentette, azonban a minden területen a szekularizációt hangoztató és azt valamennyi lehetséges eszközzel előmozdító felvilágosodás hatására a 19. század folyamán

onnan lassan kiszorult, és a 20. századra gyakorlatilag marginalizálódott. Az alapvetően közösségi jellegű és stílusosan többé-kevésbé egységes, a vallás által dominált nagy korstílusok helyébe formailag és tartalmilag is individuális, egyre inkább szerteágazó irányzatok és törekvések léptek, melyek a közös spirituális irányt gyakran egyéni magánmitológiákkal, vagy eklektikusan zagyva pszeudo-transzcendenciával próbálták helyettesíteni. A keresztény művészet részben a templomfalak mögé szorult vissza, részben pedig – már csak kényszerből is – a mainstream törekvésekre legalább valamelyest reflektáló, szubjektivizálódott megnyilvánulási formákat keresett. A közösségi hitre épülő templomi *ars sacra* és az egyéni látásmódnak és vallásértelmezésnek jobban teret adó *hitvalló művészet* ilyen módon látszólag ugyan elvált egymástól, azonban alapvető narratívájának közösségéből adódóan szoros korrelációban maradt egymással.

A templomi művészet nagy kérdése az volt, hogy az évezredes keresztény tanítást megjelenítő, többnyire régmúlt időkre visszanyúló ikonográfiai toposzokat miként lehet a modern ember vizuális nyelvére lefordítani, illetve a vallásos narratívát milyen módon lehet – a sok évszázados időbeli szakadékok áthidalva – közelebb hozni hozzá. Károly Gyula a jelek szerint tisztában volt azzal, hogy a hagyományos formákon változtatni kell, és erre a maga módján megpróbált valamilyen megoldást adni. Művésze szoros rokonságban állt a harmincas években a római magyar akadémiát megjáró, ún. római iskolás művészeknek (Kontuly Béla, Medveczky Jenő, Molnár C. Pál stb.) az itáliai klasszikus tradíciókra építő és a vallásos tartalmat előtérbe helyező törekvéseivel. Templomi fal- és oltárképein részben a népszerű témák hagyományos megoldásait elevenítette fel, részben ritkább, olykor magán kinyilatkoztatáson alapuló eseményeket (a rózsafüzér elküldése, egy tisztítótűzben szenvedő lélek imádsággal történő kiszabadítása stb.) fogalmazott képbe. Ábrázolásain a szent történet cselekményei a hagyományos – történelmi korszakoknak megfelelő – öltözetüket viselik, azonban a jelenetek szemlélőiként, tanúiként gyakran feltűnnek az adott település közösségének portrészzerű konkrétsággal megfestett, saját ruhájukba öltöztetett tagjai is. A festő ilyen módon mintegy bevonja őket az ábrázolt eseménybe, az *itt és most* élményével ajándékozva meg ez által a szemlélőt. Ezen túlmenően nem ritka a helyszínen aktualizálása sem, még inkább előtérbe helyezve az aktualizálás szempontjait.

A mostani keszthelyi kiállításon azonban néhány vallásos kompozíció (köztük a barnagi Szent Márton-oltárkép vázlata) mellett elsősorban portrék, táj- és zsánerképek, csendéletek láthatók. A teremnek a bejárat melletti falán három, jellegében hasonló, nagyméretű balatoni tájkép került egymás mellé. Közös vonásuk, hogy a felhő takarásából szétáradó napfény misztikus, mondhatni panteista jellegű hangulatot kölcsönöz a tájnak, utalva a festő mély hitére, mely a természet jelenségei mögött is meglátja a Teremtő jelenlétét. Egy sorozat a Keszthely-környéki és a Balaton-felvidéki dimbes-dombos tájat idézi fel, posztnagybányai jellegű tájszemlélettel, sétáló, pihenő zsánerfigurákkal. Erdei részletein érződik, hogy e környezetben meditációinak és az imádkozásnak talált kedves helyszínt. E képeit – a világát amúgy is jellemző – derűsen erőteljes színezés és idilli békeség jellemzi. Néhány, többnyire virágcsokrot ábrázoló csendélete a magánélet intimebb színhelyéül szolgáló enteriőrök hangulatát idézi fel. Portréi között több különösen is bensőséges alkotással találkozhatunk, elsősorban a családtagjairól készült alkotásokról mondható ez el. Olvasó édesanyjának ábrázolása a hozzá fűződő mély lelki kapcsolatáról tanúskodik. A veranda sarkában csevegő zalavári menyecskék ábrázolása olyan, könnyed hangulatú zsánerkép, amelyen tetszetősen oldotta meg a három nőalak térbeli elhelyezésének cseppet sem egyszerű feladatát.

Károly Gyula képi világában stílusos tekintetben nem sok változás volt tapasztalható az évek folyamán. A kortárs művészet aktuális nemzetközi „izmusaitól” egyrészt el is volt vágva, másrészt azonban azok hidegen is hagyták, mint amelyek nem alkalmasak arra, hogy segítségükkel a vallásos tartalmat adekvát módon ki tudja fejezni. Külföldi tanulmányutakra csak pályája vége felé, 1977-től volt lehetősége, amikor ezek már nem gyakorolhattak érdemi hatást festői világára. Művészetének hagyományos, keresztény tartalma mellett minden bizonnyal az uralkodó művészeti trendektől való távolságtartása is szerepet játszott abban, hogy saját szakmája szinte tudomást sem vett működéséről. Csak a mostanihoz hasonló jellegű kiállítások, és nagyszabású templomi munkáinak feltérképezése révén döbbenhetünk rá művészetének jelentőségére és nagyszerűségére. És ezek révén kell megfogalmaznunk a szakmai elszigeteltségében is mindig tevékeny, derűs és békés festő talán legfontosabb tulajdonságát: mindenkor hiteles művész és hiteles ember is tudott maradni.

Mader Indira,
Ignasce Domine:
Szent Márton - 2009

Kortársunk Szent Márton

Szent Márton születésének 1700. évfordulója alkalmából szeptember 16-án a Szombathelyi Képtárban nyílt kortárművészeti kiállítás a fenti címmel. Az országosan meghirdetett, reprezentatív katalógussal kísért tárlatra beérkező műveket héttagú szakmai zsűri bírálta el, döntésük alapján végül 48 művész (köztük a zalai Farkas Ferenc és Stamler Lajos) 63 alkotása került bemutatásra, közülük öt alkotó részesült díjazásban.

Mindjárt előre kell bocsátanunk: a kiállítás címe önmagában antagonizmust hordoz. Hogyan lehetne kortársunk egy régen letűnt korban élő, a mai mainstream, haszonelvű gondolkozástól igencsak távol álló ókori főpap? A cím – azon túl, hogy a kiállítás kortárművészeti jellegére is utal – éppen ennek az ellentmondásnak feloldására hívta a jelentkező művészeket. Vagyis az volt a feladat, hogy a Szent Márton-évhez, valamint tőle nem egészen függetlenül a katolikus egyház által meghirdetett irgalmasság szentévéhez kapcsolódóan a Savariában született Tours-i Szent Márton mához szóló, aktuális üzenetét interpretálják és közvetítsék a művészek a közönség felé.

A feladat persze közel sem egyszerű. Egy több mint másfél évezredes, szakrális narratívát kellett a mai kor nyelvén megszólaltatni. Éppen ez a kortárs vallásos művészet legnagyobb kihívása. Persze, a kortárművészet (így, egybe írva) számára a spirituális horizont periferikus jelenség. Bár a művészet és a kultusz közös töről fakad, és a művészi alkotás egykoron maga is kultikus cselekmény volt (ennek nyomai az ortodox ikonfestés tradícióiban a mai napig megtalálhatók), mára a két szféra eltávolodott egymástól. A primitív népek művészetében ugyanúgy, mint a nagy ókori kultúrákban, vagy nyugati keresztény civilizációban nagyjából a 18. század végéig

a művészet domináns vonulata a valláshoz kapcsolódott. A felvilágosodás során kibontakozó liberális gondolkozás intenzív szekularizációt eredményezett a kultúra minden szegmensében. A 20. század elejére a vallásos tematika – egyes avantgárd megnyilvánulások szándékolatlan blaszfémiára és a szakralitás kigúnyolására irányuló törekvéseitől eltekintve – nagyrészt a templomok falain belülré szorult.

Első pillantásra talán úgy tűnhet, mintha a művészet tartalmi irányultsága csupán a szellemi fejlődés alakulását követve változott volna meg, azonban ennél többről van szó. Valóságos paradigmaváltást kell mögötte látnunk, melynek során az alapvetően közösségi jellegű vallásos művészetet a lényegüket tekintve individuális törekvések, és egyre inkább magánmitológiák, valamint zagyva, pseudo-transzcendens valláspótlékok váltották fel. Az elmúlt száz évben ezek primátusa a nyugati művészetben csak elvétve kérdőjeleződhetett meg, miközben a keresztény művészet hosszú ideig inkább csak a rítushoz szorosan kapcsolódó *templomi* művészet, vagy ars sacra keretei között élt. Az ihletett, *hitvalló*, de dogmákhoz csak lazábban kapcsolódó művészet jóformán csak látens módon létezhetett.

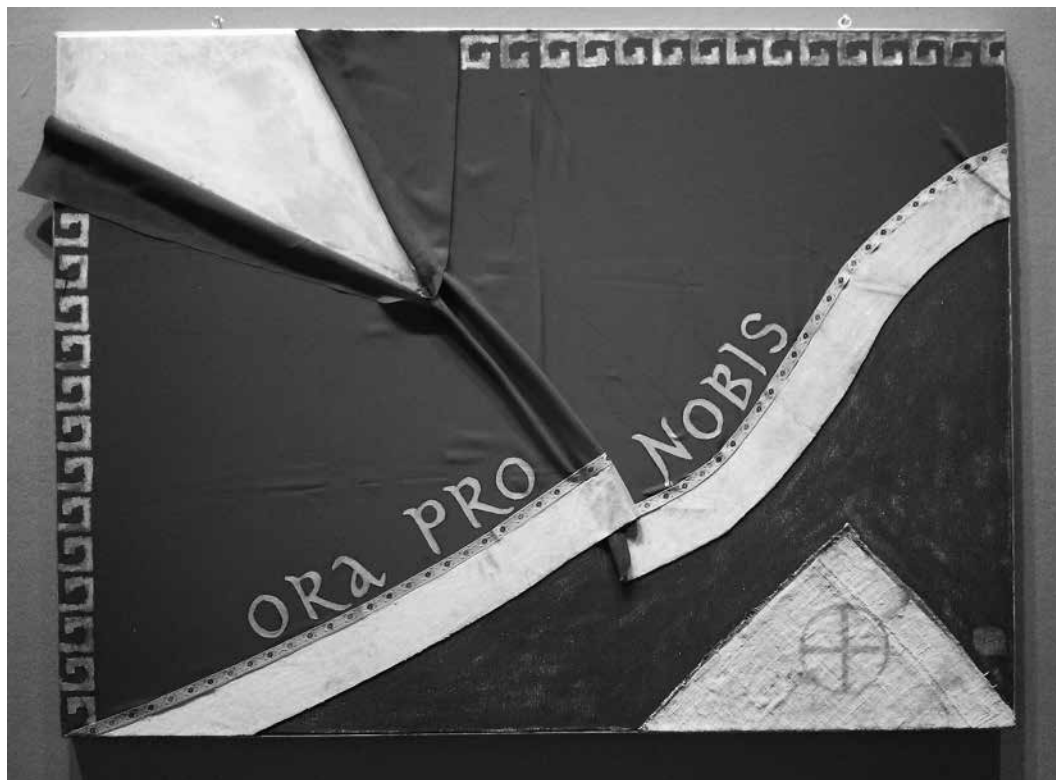
A hazánkban az ezredforduló körül lassan újratertet hódító kortárs keresztény művészetnek ma is ez a két fő ága. A fő különbség az közöttük, hogy bár mindkettő alapvetően közösségi jellegű és spirituális irányultságú, kifejezőmódját tekintve előbbi az egyház művészete, esetében a MI dominál az ÉN felett, míg utóbbi az alkotói individuumbé, amely elsősorban az ÉN-re koncentrál a MI-vel szemben. Előbbi számára a tartalom, utóbbi számára a forma az elsődleges. Egymással szoros kölcsönhatásban vannak, és ha hitelesek akarnak lenni, mindkettőnek túl kell

mutatni a földi dimenziókon. Ezzel kapcsolatban már tizennégy évvel ezelőtt előszeretettel idéztem Erdélyi Zsuzsanna néprajztudós szavait, aki 2002-ben, a tematikájában a keresztet és a keresztre feszítést a középpontba állító kecskeméti I. Kortárs Keresztény Ikonográfiai Biennálé megnyitóján adott erre vonatkozóan megszívlelendő útmutatást. Két, metszéspontjuknál egymásra merőlegesen a földre helyezett deszka önmagában még nem képez keresztet – mondta –, mert a keresztény értelemben vett kereszt a megváltást eredményező krisztusi kínszenvedés szakralizáló kisugárzásának következtében jön létre. Minden keresztény művészet kényege, hogy ebből tükrözzön valamennyit vissza a nézők számára (ld. PT 2002/5-6, 37-38).

A szombathelyi kiállítás katalógusának bevezető tanulmányát Sturcz János a következő szavakkal kezdi: „Az utóbbi évtizedekben soha nem látott módon kitágult a transzcendencia kifejezésének művészi eszköztára. Ennek ellenére az alapvetően szkepszis és cinizmus által meghatározott intézményes kortárs képzőművészet fő áramának diskurzusán kívül esik a vallás és ritka a személyesebb formájú, nem feltétlenül egyházakhoz kötődő spiritualitás megjelenítése is.” Eppen ezért a mostani tárlat célkitűzése nem le-

hetett más, mint ennek a személyesebb formájú, de tradicionális narratívához kötődő, hitvalló spiritualitásnak fórumot biztosítani, és a maga eszközeivel hozzájárulni kortárs művészetünk keresztény vonulatának erősítéséhez.

Természetesen nem lehetünk hivatottak annak pontos megítélésére, hogy egyik vagy másik alkotás mennyit tükröz vissza Szent Márton szellemi-lelki örökségének szakrális kisugárzásából. Vannak olyan művek, amelyek mélyen ihletettek, és olyanok is, amelyek számára a kiállítás témája csupán kiindulópontként szolgált a szubjektív szellemi kalandozáshoz. A spirituális töltés olyan opció, melyet a hívő ember ilyen esetben némi joggal vár el, azonban a kiállítás szervezői számára nem jelenthet a kiírásban meghatározható feltételt. A köpönyegét a didergő koldus számára kettéhasító római katonának alakjának megjelenítése jelenthet csupán karakteresen megoldandó művészi feladatot, de alkalmat nyújthat az irgalmasság fogalmának metaforikus ihletettséggű képi kifejezésére is. Szerencsésnek bizonyult, hogy a Szent Márton-tematikán belül semmi további kötöttség nem terhelte a művészeket, így ki-ki a saját maga által leginkább fontosnak tartott vonatkozásokat emelhetette ki.

Árvey Zoltán:
Találkozás a koldussal
- 2016

Somos Gyula:
Szent Márton

Aligha csodálkozhatunk, hogy a kiállító művészek közül a legtöbben a szent és a koldus ketősének közismert jelenetét helyezték a középpontba, és igyekeztek azt saját stílusukban megfogalmazni (Boldi, Farkas Ferenc, Kamper Lajos, Tóth Csaba, stb.). A kérdéskör másik, ugyancsak gyakori – és a tárlat címéhez szorosabban ragaszkodó – megragadásának módja az előbbi jelenet aktualizálásával a mai esetek, irgalmasságra szoruló világának, illetve a felénk szolidaritással fordulóknak ábrázolása (Benkő Viktor, Pállay József, Somos Gyula). Ezt a megközelítési módot választotta a zsűri döntése alapján Szombathely MJ Város I. díját nyert Mészáros Szabolcs is.

Voltak művészek, akik úgy vélték, hogy Szent Márton alakját legérzékletesebben a saját kora ökeresztény művészi stílusának felhasználásával lehet megidézni (Máder Indira, Kiss Ernő Csaba). Mások a szent legendájának egyéb ismert jeleneteit mutatták be, legtöbbször a libák között

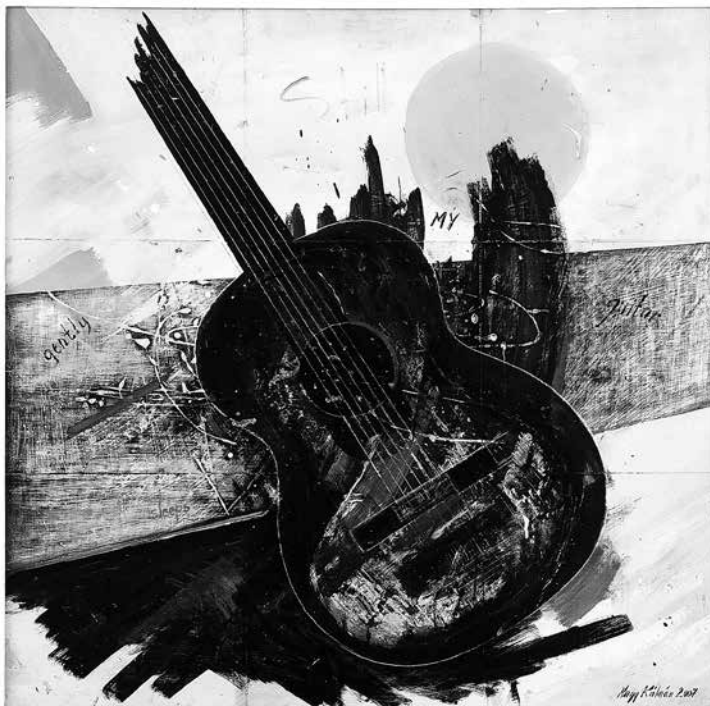
elrejtőző szent alakját (Csavlek Etelka, Hegedüs Endre, Merczel Péter), de előfordul a vadkutyák lecsendesítésének jelenete is (Hegedüs Péter). A képzőművészet mezsgyéjén egyensúlyoznak azok a művészek, akik Szent Márton üzenetének közvetítése során a verbális narratívát az esztétikai megjelenítés elé helyezik (Hegyiné Szántay Marianna, Horváth Ildikó). Néhány alkotó a misztikus élmény képi megragadásával, illetve annak legalább külsődleges visszatükrözésével próbálkozott (Oroszy Csaba, Vásárhelyi Kata, Veszeli Lajos), többen pedig a spiritualitást egy elvontabb, nehezebben interpretálható képi világ mögé rejtették (S. Horváth Ildikó, Stamler Lajos, Székely Móri Márta, Szilágyi-Jéger Teréz).

A tárlat tanulságát összegezve Szent Márton örökségének aktualizálására számos lehetséges megoldást kaptunk, amelyek kapcsán a művészek különféle megközelítési módokat is alkalmaztak. A kiállítást érdemes nem csupán az esztétikai-művészeti vonatkozásokra odafigyelve végignézni, mert az általa közvetített, megszívlelendő, és a tárlat címét mindkét értelmében kielégítő narratíva ennél mélyebb értelmezési szinten interpretálható. Megerősítést kaptunk arra, hogy a közösségi jellegű keresztény-spiritualitás összeegyeztethető a kortárs képzőművészet individualitására és egyéni kreativitására épülő alkotói mentalitásával. Szent Márton üzenete nem egyetlen kor emberéhez szólt, hiszen lényegénél fogva bármely időben alkalmas életünk kiteljesítésére. Sokunkhoz akkor kerülhet igazán közel, ha saját korunk formanyelvén szólal meg, mások szerint viszont e narratívához az állandóságot sugalló hagyományos ikonográfiai megoldások illenek. A számos átmeneti árnyalata mellett e két pólusra kihegyezhető polémiára azonban szükségtelen feltétlenül eldöntendő kérdésként tekinteni, inkább annak öröndetes megvilágításaként értékelhetjük, hogy a keresztény tartalom mégis hangsúlyos teret követel magának a mai művészeti szcéna diskurzusában.

A hatvan éves Nagy Kálmán művészetéről

A hatvan éves, és ebből az alkalomból a Keresztury VMK Gönczi Galériájában szeptember 6-tól ünnepi tárlattal jelentkező Nagy Kálmán jubileuma alkalmából óhatatlanul személyes élmények tolnak fel bennem. A művésszel – bár eltérő irányból – egy esztendőben, 1985-ben érkeztünk Zalaegerszegre, és gyakorlatilag azóta ismerjük is egymást. Két évvel később, 1987-ben mindketten alapító tagjai voltunk a ZALAART Egyesületnek, amely a rendszerváltás felé haladó országunkban a megyei művészek érdekeinek védelme mellett könnyebb piacra jutásuk elősegítését tekintette fő céljának. Az Egyesület tagjainak akkoriban több közös kiállítást is szerveztünk itthon és külföldön, és az egyik ilyen, talán ausztriai tárlat során bizony éppen Nagy Kálmán ott kiállított képeit sikerült eladni – dacára annak, hogy az akkor még szigorú devizagazdálkodási rendszerhez igazított kiviteli engedély rájuk is feltétlen visszahozatali kötelezettséget írt volna elő, visszatérésünket követően nem kis adminisztrációs nehézséget okozva az anomália feloldása kapcsán.

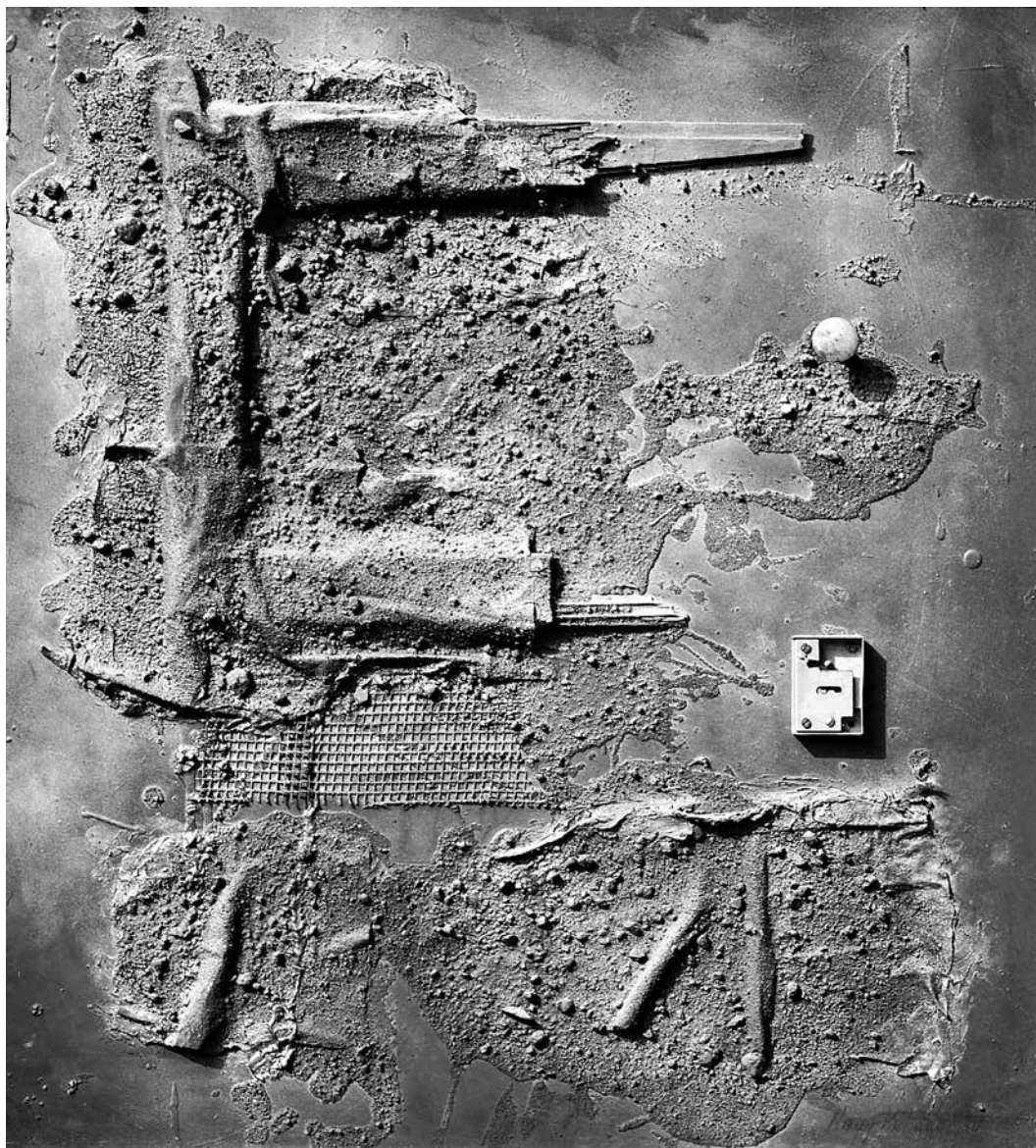
Nagy Kálmán 1988-ban rendezte első önálló tárlatát, a Rédcics melletti Hetési Csárdában. Még újdonságnak számított művészi alkotásokat ilyen jellegű „műintézetben” bemutatni, de sokan jöttek el a megnyitóra, amelyen nekem jutott a szerencse az alkotót bemutatni. Mondanivalómat arra hegyeztem ki, hogy Kálmán olyan autodidakta művész, aki keresi a saját alkotói útját, stílusát, amit talán rendkívüli igényessége miatt nem sikerült még megtalálnia. Valóban, már akkor is számos, közöttük több ígéretes próbálkozás volt már mögötte, de egyik mellett sem akarta – tudta? – elkötelezni magát. Jó nevű, ismert festőkkel konzultált, igyekezett ellesni titkukat, megpróbálkozni művészi modorukkal. Számomra, aki ekkor még kezdő művészettörténész voltam, természetesnek tűnt, hogy egy művész előbb-utóbb kialakítja saját egyéni stílusát, amelyet követve logikus pályát fut be, esetleg olykor-olykor az addigi irány korrekciójával, de mégis többé-kevésbé következetesen. Fel sem merült bennem, hogy vannak, illetve lehetnek olyan művészek, akiket egészen

Nagy Kálmán:
Styl my Guitar
- 2007

más anyagból gyúrtak, és képtelenek akárcsak középtávon is egyetlen irányt követni, mert lelkesületük, fantáziájuk sokkal csapongóbb társaik többségénél. Nagy Kálmán az elmúlt évtizedekben nagyon keményen megdolgozott önmaga művészi felépítéséért, de ma sem sorolható kizárólagosan egyetlen törekvéshez sem. Ő maga sem tudja többnyire, hogy a következő képe esetében a belső készítés milyen irányba indítja, éppen ezért mostani, jubileumi tárlata is eklektikusnak mondható. Úgy érzi, hogy mondanivalója számára nem elegendő egyetlen irányzat, egyetlen képépítési logika követése, hiszen a világ olyan összetett és bonyolult, hogy a történelemre való reflexió is csak ilyen összetett módon lehetséges.

Ha végignézzünk képeinek bő három évtizedet felölelő során, többnyire a hatvanas-hetvenes évek kedélyes egyveleget képező nemzetközi trendjeit – absztrakt expresszionizmus, lírai absztrakció, gesztusfestészet, fotórealizmus, informel stb. – fedezhetjük fel. Szabadon bá-

nik a művész a figurativitás határaival is, melyeken hol egyik, hol másik irányba lép át. Nem kell azonban felszisszennünk a tarka sokféleség okán, mert bár az bántó is lehetne, ezúttal azonban közel sem az. A festő olyan „nagykálmánosan” szervezi e törekvéseket egymás mellé, amiben mégis valamiféle állandóságot is érzünk. Ez nem másból adódik, mint a képek néhány, ha nem is szigorúan minden alkalommal, de gyakran és következetesen vissza-visszatérő jellemzőjéből fakad.

Ilyen konstans jellemző vonás a képek konstruktív szerkezete. Ugyan jó néhány ellenpéldát is találunk, mégis szembetűnő a képépítkezés alapvetően geometrikus logikájának dominanciája. Ez néha a kompozíciós struktúra rácszerű

jellegéből, máskor egy-egy hangsúlyos geometrikus motívumból adódik. Ugyancsak visszatérő elem a gazdag kolorit. Igaz, van a képeinek egy időben hosszú ívű monokróm, vagy csaknem monokróm vonulata is, azonban összességében világát mégis a bátran használt, erőteljes, olykor kifejezetten tüzes színek határozzák meg, melyek között a kék, a sárga és a vörös játssza a fő szerepet.

Általános jellemzője képeinek az asszociativitás. Nem mond ki konkrétan dolgokat, inkább csak sejtet, a gondolat sor elindítására törekszik. Képi motívumai, legalábbis azok, amelyek egyértelműen felismerhetőek, allegorikusak, nem, vagy nem csupán saját magukat jelentik. Szinte minden alkalommal valamilyen átvitt

értelmű narratívát sejtethünk mögöttük, amit azonban a nézőnek magának kell kibontania, mert kevés konkrét támpontot kap hozzá. E képi motívumok közül általában csak kevés jelenik meg egy-egy alkotáson, de azok központi szerepet kapnak. Szembetűnő az emberalakok hiánya, illetve ha olykor fel-feltűnnek, akkor is homályosan, minden konkrétumot nélkülöző módon.

Képeinek két fontos, festői eszközökkel újra és újra leírt gondolata a magány és a zeneiség. Magányos hajó vagy csónak, magányos madár, üres táj, egyedüli öreg ablak, félrelökött gitár, határozott körvonalak nélküli figura... – mind-mind a festő lelkiállapotának tükrői. A gitár, a kollázs-szerűen felkasírozott kottarészlet, vagy a zongorabillentyűzet ugyanúgy a művész zenei hajlamaira utal, mint a színek vagy ecsetvonások gyakran szembeötlő belső ritmusa vagy a vonalpázmák hullámvázása. Nagy Kálmánról képei előtt gyakran úgy érezzük, hogy a művész festés közben is muzsikál, és a két művészeti ág sajátos nyelvezete szinte átfordítható egymásba.

Ha interpretálni próbáljuk festményeit, voltaképpen három különböző értelmezési szintet különíthetünk el. Az első a primer látvány szintje, amely azonban – ahogyan utaltunk rá – legalább annyi kérdőjelet vet fel bennünk, mint amennyi konkrétumot meg tudunk fogalmazni róla. Ez a szint alapvetően leíró jellegű, de a lényeg valójában ennél sokkal mélyebben rejtőzik. A látvány felszíni regisztrálását követően léphetünk tovább a második szintre, az emocionális szférába. Számomra úgy tűnik, ez a szint a leg hangsúlyosabb, hiszen Nagy Kálmán festményei erősen érzelmi töltetűek. A formák, a színek, a ritmusok, a komponálásmód elsősorban hangulatokat, pillanatnyi lelkiállapotokat tükröznek, emiatt az említett első értelmezési szint is metaforikus, motívumai (ez még a fel-feltűnő konkrét írásrészletekre is vonatkozik) felismerhetőségük esetén sem dokumentatív jellegűek, hanem belső, érzelmi tartalmak közvetítői.

Ennek az összefüggésnek – vagyis a konkrét látvány mögötti emocionális töltés megjelenése mentén – léphetünk tovább a harmadik,

Nagy Kálmán:
Etűdök

Nagy Kálmán:
Egy álom
újraértelmezése

filozofikus értelmezési szintre. Vagy negyed évszázaddal ezelőtt a kelet-franciaországi Freyding-Merlebach nevű kisváros kultúrházában, a zalai művészek kiállításának alkalmával a manheimi egyetem egy fiatal filozófus oktatója állt hosszasan Nagy Kálmán egyik képe előtt, és érdeklődésemre nagy hévvel tárta fel a képnek a Sartre-i egzisztencializmussal rokon filozófiai gyökereit. A német nyelven, szakterminológiai kifejezésekkel megtűzdelt okfejtését nem csupán a gyenge nyelvismeretem okán fogadtam tamáskodva, azonban abban feltétlenül igazat kell adnom neki, hogy a filozófiai megközelítés valóban járható útja e képi világ interpretációjának. Múlt-jövő, keletkezés-elmúlás, öröm-bánat, hideg-meleg, sötétség-világosság, harmónia-diszharmónia... – hosszan sorolhatók

azok az ellentétpárok, melyeket a festő képein boncolgat. Válaszai persze e szinten sem adnak biztos fogódzót, csupán az eligazodás egyik lehetséges aspektusát villantják fel, a saját belső tájainkon való kalandozáshoz mégis útmutatást adnak.

Nagy Kálmán művészetének egyik legnagyobb értéke őszintesége és hitelessége. Felvállalja önmagát, és támpontokat nyújt a néző számára is az élet nagy kérdéseiben való eligazodáshoz. Olyan kortárs művész, aki posztmodern mentalitással merít a közelmúlt stílárius törekvéseiből, és külső megjelenés szempontjából sokrétűen gazdag, belső logikáját és megközelítésmódját tekintve azonban egységes festői világgá gyúrja össze azokat. Jubileumához szeretettel gratulálunk!

Aki most huszonöt, az holnap huszonhat...

● Ady '25 – Művésztanárok és öregdiákok közös jubileumi tárlata

Ősz van. A hideg, az eső, a sárguló falevelek, a költöző madarak és a gyereket az iskolába vivő hátizsákok időszeke. Elkerülhetetlenül becsengetnek, a zalaegerszegi Ady Endre Iskola művészeti gimnáziumában immáron 25. alkalommal.

Az iskolában 1984-ben indítottak rajztagozatot, ami 1991-re hatosztályos gimnáziumi képzéssé fejlődött. Maga, a gimnázium ötlete Fischer György fejből pattant ki, és társaival: Frimmel Gyulával, Farkas Ferencsel, Gábrriel Józseffel és Németh Tamással karöltve kezdte el lerakni a környék színvonalas művészeti oktatásának alapjait. Rajtuk kívül nem feledkezhetünk meg Andor István, Dienes Gyula, Ernszt András, Gombos Zsófia, Horváth M. Zoltán, Nagy Szilvia,

Németh Klára, Orbán Ildikó, Rakonczay Ágnes, Tánzos György és Tóth Norbert munkájáról sem. Törekvésük nem volt hiábavaló, nem kevés kortárművésznek nyújtottak táptalajt tehetségük kibontakozására. Ugyancsak büszkék lehetnek az építészetet, a formatervezést, a grafikát vagy a divattervezést választó egykori tanítványaikra is. Az Ady Endre Iskola fent említett tanárai, valamint 27 volt diákjuk az iskola negyedszázados évfordulóját a zalaegerszegi Városi Hangverseny- és Kiállítóteremben rendezett tárlattal ünnepelték meg.

25 éven keresztül támogatni és fejleszteni az ifjú tehetségeket kemény munka. Talán erre is utal Fischer György *Sisyphus* című műve. A

Enteriőr a
kiállításról

Gyenes Júlia
Boróka :
Ikkrek

Gyarmati Dóra:
Tanulmányrajz

márványtömböt maga előtt görgető Sisyphus ugyanúgy megkísérelti újra és újra feljuttatni a tömböt a csúcsra, mint ahogy tanáraink minden szeptemberben visszaülnek a katedrára újabb osztályokat istápolni. Michelangelo óta tudjuk, hogy minden kőben egy-egy remekmű van, azt csak ki kell szabadítani, vagyis az ifjú tehetségeket segíteni kell kibontakozni.

Persze, nem kell olyan véresen komolyan venni a dolgokat. Maga a kiállítás egy fricskával indul: mégpedig a 25 éves Ady Endre portréjával, és egy „szülinapi” Zala kockával (Monok Balázs). Mellette a gyerekkor játékosságára és gondtalanságára utaló *Tetrisz* és *M&M's* vagy a csínytevésekre emlékeztető *Virgács* (Fischer Judit) című akvarellek megidézik az iskolában töltött boldog békeidőket.

A kiállítást két nagyobb egységre lehet osztani; a hagyományos technikákat használó, klasszikusabb képzőművészeti részre és egy alkalmazott művészetre. Az előbbin kiemelt helyet foglal el Gombos Zsófia *Folklor utópia* c. triptichonja. Gombos a jelenkori falusi idillt helyezi steril térbe és festi meg csendéletként. Középen, a kék terítős asztalon a Szűz Mária szob-

rocska, a rózsaszín játék-póni, a szenes vasaló, az urna és a barna váza, a látszólag szerteszt hagyott műanyag papucs és szék, bármelyik falusi nagyszülői házban megtalálható. Nem túl esztétikusak vagy egyediek, igazából semmi különleges nincs bennük, de egy olyan identitást szimbolizálnak, amivel mindannyian azonosulni tudunk. Bár a kép egy utópiát próbál meg ábrázolni, mégis inkább keserű állapotot tükröz. A folklór sem a régi már: nagyanyáink kézműves tárgyait felváltja az olcsó, sorozatgyártott kínai műanyag. Az első ránézésre egyszerű kép elgondolkodtató kórkritikát foglal magában.

Szintén klasszikus képtípussal, a portréval játszik Gazdag Ágnes is. A *Hercegnő* egy róka-nyest fejű rokokó úri hölgy. A sötét, baljós háttér előtt dűsan redőzött ruhájában álló hölgy meztelen vállát takargatja kacéran leomló hajával. A megdöbbentő portré a zoomorf fejvel groteszknek tűnhet, de pont ez az attribútuma ruhazza fel a képet identitással. Tánczos György modellje még ennyire sem volt szégyenlős. A premerplán megfestett hiperrealisztikus női hátsó bármelyik férfimagazinban megállná a helyét. Nem mehetünk el szó nélkül Gyarmati Dóra *Tanulmányrajza*

Enteriőr
Fabók Dobribán
Fatime és
Ernszt András
munkáival

mellett sem. Az ő portréja egy visszafogott, ugyanakkor étellel teli szénrajz, még ha az ábrázolt lány tekintete mélabús is. A portrék közül pont az egyszerűségével tűnik ki, főleg ha Gyenes Júlia Boróka kettősportréját is számba vesszük. Az *Ikrek* arctalanul integetnek felénk. Az egybeolvadó háttér előtt zokniban és papucsban a világra csodálkozó fiúk hájas testalkatának kifejezetten jót tesznek az elnagyolt ecsetvonások.

Egy kicsit talán kilóg a sorból témáját tekintve Horváth László Adrián *Olyanok lesztek, mint az Isten* című művel. A Mózes első könyvére utaló futurisztikus tájkép az űrbe nyúlik. Egy felhőkarcolókkal teli városrészt ábrázol, ami a város többi része fölé tornyosul. Csak ezt a szeletét a városnak ragyogja be a fény, középpontjában a dubaji Burj Khalifa épülete, mint az édenkerti tiltott gyümölcsfa húzódik. Csábítóan ragyog, de ha leszakítjuk „gyümölcsét”, szemünk felnyílik és olyanok leszünk, mint Isten: jónak s rossznak tudói.

Kicsit könnyedebbek, a tárlat absztrakt képei, melyek közül Horváth M Zoltán *Rapcsolódások* és Ernszt András *Felszínen II* című művei tűnnek ki. Mindkét kép lendületes és magával ragadó, ugyanakkor a kékes-lilás tónusok nyugalmat, kiegyensúlyozottságot árasztanak magukból.

Sajnos, ami a szobrokat illeti, nem jutnak nagy szerephez. A már említett Sisyphuson kívül csak Nyéki-Bacsó Ágnes *Torzulások*, Andor István *Tűnődés* és Farkas Ferenc *Reggel* c. plasztikák kerültek bemutatásra.

A jó hír, hogy az iskola azon tanulóiról sem feledkezik meg, akik nem a képzőművészet berkein belül folytatták karrierjüket. A zalaegerszegieknek bizonyára ismerősek lehetnek Orbán Ildikó könyvborítói. Remélhetőleg magyarra is lefordítják majd Silvana Magro Poldo meséi c. e-könyvét, amit Tibola Vera bájos macskáival illusztrált. Szintén az egerszegieknek lehet ismerős Pál Annamária papírból lemodellezett tulipános szökőkútja, ami a Color Arts Fesztivál programfüzetének részét képezte. A városlakók a perforált szabásmintának köszönhetően meghajtogathatták a város jellegzetes szökőkútját, hogy a felújítása alatt se kelljen hiányolniuk. Viszont ne feledkezzünk meg az építészetről sem: Vidéky Viktória, Fischer Bence és Berecz Zsolt Gábor épülettervei egyszerűek, funkcionálisak és esztétikusak egyszerre.

Egy csoportos kiállítás megszervezése sosem könnyű feladat, főleg, ha 43 különböző korú és érdeklődésű művészről van szó. Ennek köszönhetően nem is lett homogén a kiállítás. Ami nem, baj, sőt, érdekessé teszi. Végig egy kettősség-játék figyelhető meg – a tanár-diák kapcsolaté, valamint az újraértelmezett klasszikus képzőművészeté és a hagyományokhoz visszanyúló alkalmazott művészeté. Mégis összhangban van, egy egységet alkot.

Skonda Mária

Találkozás a csiszolatlan gyémánttal

„Ha valaki keresztezi az utunkat, mindig hordoz valamilyen nekünk szóló üzenetet.
Véletlen találkozások nincsenek.”

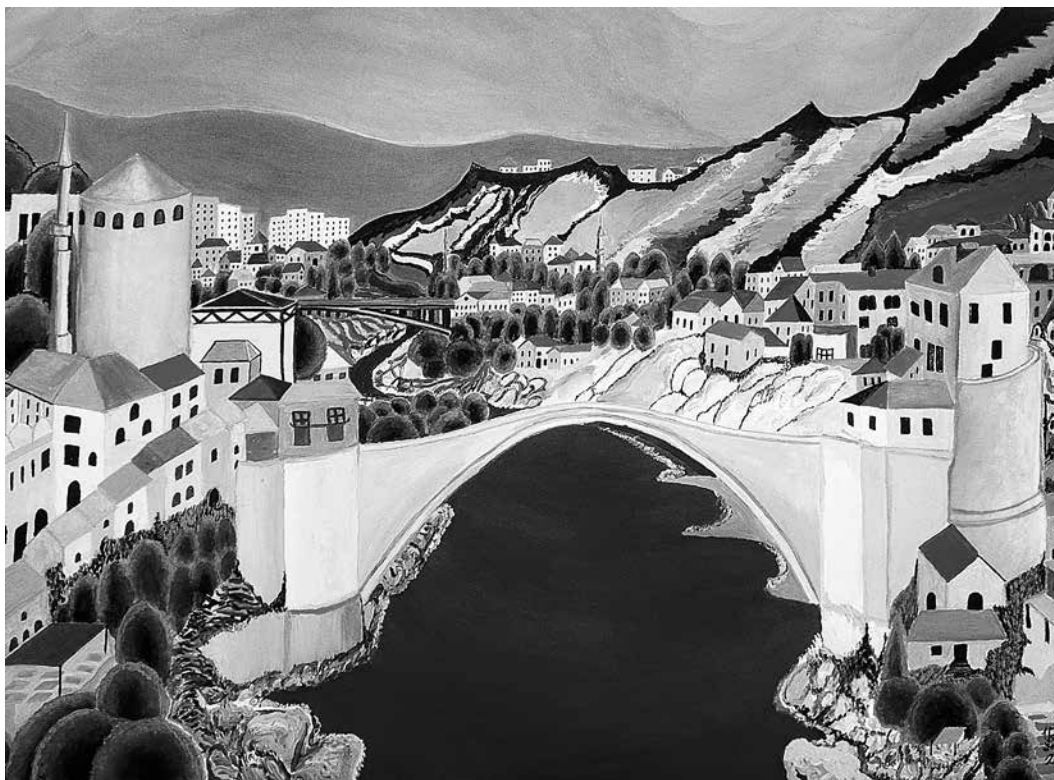
(James Redfield)

Késői őszi szürkületben autózunk a nagyváros csúcsforgalmában – nem túl vidám hangulatban. Megszólal a telefonom, egy lelkes édesapa ajánlja tehetséges fiának kiállítását. Igen, Zalaegerszeg, február, a kiállítás-megnyitónkon találkoztunk, sok ember, bemutatkoztunk, megbeszéltük, most jelentkezne, mert a Svábhegyen nyitják Ferikének a tárlatát... Valami dereng. Ha megígértük, biztosan elmegyünk, ha nem is a megnyitóra. A telefon után próbáljuk összerakni a mozaikot, igen most már emlékszünk: Vollein

Józsefre, az édesapára, aki a rövid, futólagos bemutatkozásnál már lelkesen szolt pár mondatot tehetséges fiáról, Vollein Ferencről – „Ferikéről”. Elgondolkozunk, kicsit tamáskodva, szkeptikusan, hiszen általában minden szülőnek a saját gyermeke a legtehetségesebb. Ez így természetes.

De mi a valóság? Hazaérve rárontunk az internetre és csak kapkodjuk a fejünket: Ferenc már 7 éves kora óta kiállít, tíz éve töretlenül és fantasztikus változatosságban, folyamatosan fest,

Vollein Ferenc:
Mesés Mosztár

gazdag színvilág... ezt meg kell nézni. És hirtelen belém nyilall a felismerés: ez nem véletlen találkozás. Már hetek óta foglalkoztat egy gondolat: sok ifjú, de már a saját útját járó képzőművész tehetséggel találkozunk, szerepelnek a gyűjteményünkben, vásárlással, kiállítással, mecénásként támogatjuk kibontakozásukat, ismertségüket. De ki az, aki kimagasló tehetségével rászolgál, és útkeresésében szüksége van a kiemelt támogatásra, figyelemre, biztatásra? Lehet, hogy ez a találkozás mutatja be nekünk ezt az ifjú tehetséget? Lehet, hogy Ferike az? És ezt nem csak mi gondoljuk így, mert már több elismert művész állt mellé támogatólag.

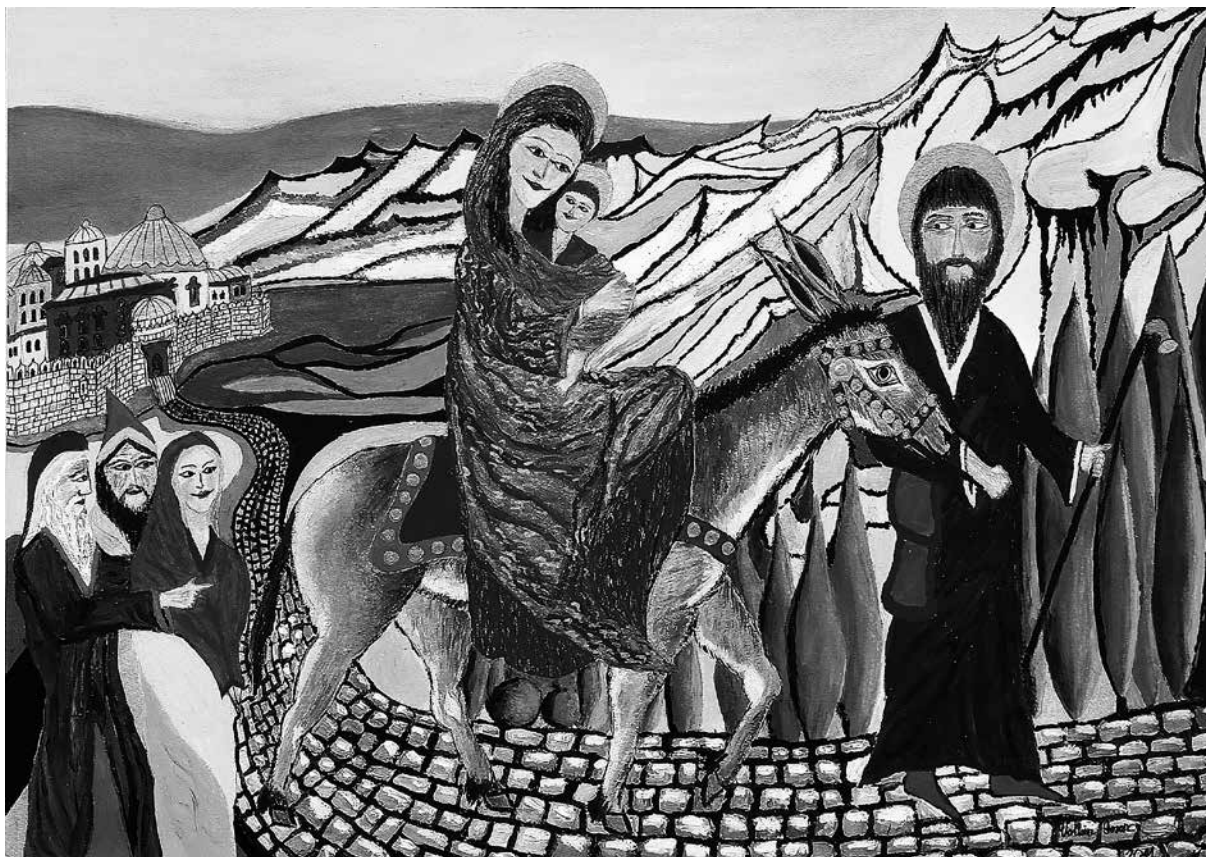
A kiállítás utolsó napjaiban felzarándokoltunk a Svábhegyre, a méltatlanul eldugott és elhanyagolt Livia Villába, ahol az apa és fia vidékről felutazva fogadott minket, rendkívüli nyíltsággal és várakozással véleményünkre. Belépve a képek közé, csak kapkodtuk a fejünket, először elállt a szavunk, majd egymás szavába vágva mutogattunk a képekre és máris belecsaptunk az elemzésbe, összehasonlításokba... Talán kisé udvariatlanul is, nem a meghívóinkkal, a művésszel beszélgetve kezdtük a látogatást. De ez megbocsátható volt, mivel a művek, melyekkel

találkoztunk, olyan elementáris hatással voltak ránk változatosságukkal, fejlődésük ívével, szín- és ecsettechnikájukkal, hogy teljesen magukkal ragadtak minket. Egyszóval lelkesedtünk és csodálkoztunk... Tényleg egy ifjú zsenivel találkoztunk? Így aztán az első beszélgetés kicsit döcögősrre sikeredett, de a kép- és levélváltások, majd a Balaton-felvidéki otthonukban tett látogatásunk során kialakult köztünk a megértés.

A Völgyi-Skonda Kortárs Gyűjteményt, a gyűjteményünket, „nyitott gyűjteményként” emlegetjük és nevezik a képzőművészeti körökben. Mit jelent ez a nyitottság? Nyitott és befogadó az igazi értékeket képviselő tehetségek és művek, az ezt reprezentáló új irányok integrálására. Így soha nem zárulhat be, mert keressük, felkutatjuk és megjelenítjük azokat.

Most már Vollein Ferenctől is van néhány, számunkra igen figyelemre méltó alkotás a birtokunkban. Egy gyűjtő mindig szereti kategóriákba rendezni, „dobozolni” a gyűjteményében szereplő műveket. Ferenc alkotásai és egyénisége feszegeti ezeknek a „dobozoknak” a falait. Folyamatosan alakul, újabb és újabb meglepetésekkel szolgál nézőinek.

Istenáldotta tehetséget hordoz magában,

Vollein
Ferenc:
Menekülés
Egyiptomba

mely segítségével már kora gyermekkorától kezdve környezetét megdöbbentő alkotásokat hoz létre. Csiszolatlan gyémántként robbant be a magyar képzőművészet porondjára, illetően nem is lehet igazán „dobozolni”. Talán bírálóinak ez igazán a problémája, nem lehet skatulyába tenni, és a gyémántok tulajdonságának megfelelően, különböző színeket, formákat csillant meg, attól függően, hogyan vetül rá a fény, milyen hatások, impressziók érik. Ezt a sokszínűséget, a környezeti hatásokra való érzékeny, változatos és nagyon izgalmas reagálást az impresszionistáknál, Csontvárynál, néhány egyéni eredetiségét megőrző, folyamatosan megújító kortársművésznél, mint Somogyi Győzőnél, találhatjuk meg. A „naiv” festészetnek is véleményem szerint ez a lényege. És ők „dobozolhatatlanok”...

Vollein Ferenc alkotásaival való találkozásunkkor számunkra elsőként ezt a sokszínűséget és a környezeti impressziók visszatükröződését a Balaton-felvidék ihlette művek mutatták meg. Ezek a képek érintettek meg, ezeket emeltük be a gyűjteményünkbe. A gyermekkor Tündéror-

szágából kitekintve, de már a kamaszkor küszöbén, 2010-ben, 12 évesen alkotta meg a *Szüretelők* és a *Badacsonyi halászok* című műveit. Ezek az alkotások a mesebeli környezet szín pompája mellett hihetetlen részletességgel, már-már aprólékossággal láttatják a tájban lejátszódó eseményeket. A szüretelés vidám életképei mellett részleteiben éljük át a meredek, égbeszökellő domboldalon folyó izzasztó munkát is.

A Balatonra oly jellemző közösségben végzett kerítőhálós halászat figuráinak arcán ábrázolja a megfeszített figyelem és a fizikai munka erőfeszítését. A környező táj keretbe foglalja színes változatossággal a dolgukat végző embereket, a dombokon megbúvó templomocskák őrzően magasodnak a tó felé. A táj visszavárja embereit. Tökéletes kompozíció!

Mindkét alkotás művészi részletessége olyan, mintha egy drónról nagyítóval pásztáznánk végig ezt a csodálatos világot!

És elmúlik egy év, Ferenc átlépi a kamaszkor küszöbét és új vonások tűnnek fel festészetében. Ebből a korszakból két alkotását emeltük

be a gyűjteményünkbe: a *Pünkösöd a Szent Mihály-dombon* és a *Rügyfakadás Tihanyban* című képeket. Mind a két mű továbbra is hordozza, most már a tájra szélesebben kiterjesztve, a részletek aprólékos ábrázolását, de emellett az alakok kompozícióban foglalva, költői módon jelennek meg – már-már Gulácsyt idézve. Az emberek és a táj harmonikus együttese egyre tökéletesebben kerül a vászonra. Az égbolt ábrázolási technikája érett művészetet tükröz.

A következő évben, 2012-ben a balatoni Tündérvilág ábrázolásába betör a dráma. Az *Imádság a halászkéért* című alkotás átütő, balladai erővel meséli el a jégre szorult halászok küzdelmét és parton imádkozó, jajgató, aggódó asszonyok történetét. Van, aki megmenekül, van, aki az égen vigyázó angyal felé száll, van, aki még a jégben elmerülve küzd... Mozgalmas, érett kompozíció, a néző elé igazi mesélőként hozva el a régmúlt tragikus eseményét. Nem tudtunk ellenállni, ezzel az alkotással is bővítettük gyűjteményünket.

A Balaton-felvidéki világból Ferenc 2011-ben két új irányba is elindult.

Megragadta képzeletét az ódon, történelmi hangulatú bosnyák város képe és létrehozta a *Mesés Mosztár* című alkotását, melyben a kompozíció a művészre jellemző kreatív tökéletességet mutat. Az ósi híd íve alatt áttekintve egyesül harmóniában a múlt és a jelen, a folyó és a táj. A perspektívát a színek tökéletes kezelésével oldja meg. Ezen a tájon ehhez foghatót Csontváry alkotott, őt sem tudták „bedobozolni”... Ezen az úton haladva aztán a következő években több, kiváló alkotás született a mediterrán világról.

A másik új irány a szakralitás, a bibliai események ábrázolása. Ehhez hátteret adtak a nagyanyai tanítások és lépésenként megszerzett hitbeli ismeretek, egyéni élmények. Számunkra kimagasló, megrázó élményt adott, amikor találkozunk a *Menekülés Egyiptomba* című alkotással. A hihetetlen változatosságot nyújtó színvilágú kompozíció középpontjában tökéletes harmóniát ad a gyermekét féltve magához ölelő Mária és a biztonságot sugárzó József együttese. A számár alakjának is erős jelentősége van, a menekülés hídját alkotja a két főszereplő között. A háttérfigurák és -épületek ábrázolása tökéletesíti a világ történelmét meghatározó esemény ábrázolását.

Ezzel a két, új irányt mutató alkotással is gazdagabbak lettünk.

Úgy gondoljuk, hogy a gyűjteményünkben szereplő Vollein Ferenc művek jól reprezentálják az ifjú művész kvalitását, eddigi munkásságának fő értékeit.

Csiszolatlan gyémántként mutattuk be Ferencet a kezdetekben, ez a drágakő folyamatosan csiszolódik, de nagyon fontosnak tartjuk, hogy ebben a folyamatban ne veszítse el a magával hozott átütő erejű eredetiségét, rakoncátlanságát, „dobozolhatatlanságát”! Ne váljék egy ékszerbolt kirakatában jól megmunkált ékszerré, maradjon meg sziporkázó ékkőnek.

Egy József szerint: „Az igazi műgyűjtő nemcsak becsüli a műveket, hanem szereti is.” Mi is szeretjük Ferenc műveit. Ezért szeretnénk fejlődését figyelemmel kísérni, gyűjtői tapasztalatunkkal támogatni, Segíteni abban, hogy tehetsége megtalálja a saját útját, annak kifejezését és méltó elismerését.

Ahogy a mottóként választott idézetben is szerepel: „véletlen találkozáskor sincsenek”. Ez sem volt az. Ez egy üzenet, hogy a gyűjtő legyen nyitott az újra, a tehetségek felismerésére. Ne csak magának, befelé fordulva halmozzon fel értékeket, hanem ezekből az értékekből nyert tapasztalatokkal adjon is vissza az arra érdemes alkotóknak.

Varga Emőke

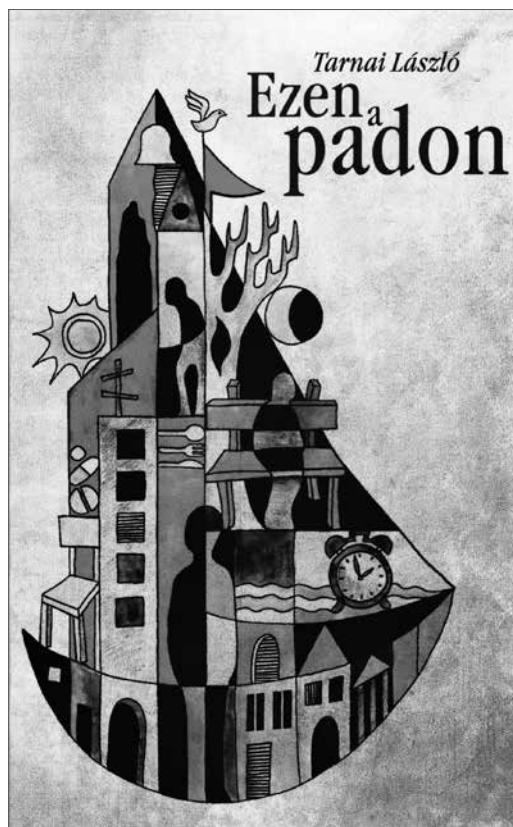
Szövegre felelve

● Pusztai Virág kiállítása a Csillag téri fiókkönyvtárban

Azzal a nyilvánvaló megállapítással kezdem, hogy Pusztai Virág *Szövegre felelve* című tárlata *illusztrációkat* mutat be. Nem „egyszerűen” grafikákat, kollázsokat, festményeket, rajzokat tehát, hanem illusztrációkat és könyvborítókat. De a jelzõt nyomban vissza is kell vonnom, mert ahhoz, hogy a kiállítás alkotásaihoz közelebb kerüljünk, hangsúlyozni kell, versekkel, novellákkal és regényekkel nyomtatásban együtt közölt műveket látunk itt. Vagyis legalább annyira differencia specifikus, mint magától értetődő az, hogy e képek illusztrációk.

E megállapítást emblematikusan fejezi ki Lenert (Móger) Tímea *Kollázs-kötetének* borítója, melyen az egymásba fonódó, a jelentés-egész mint cél eléréseért együtt munkálkodó képi elemekből – a repülő madarak figuráiból – megképzett felület közvetlenül teszi láthatóvá a megjelenítésre váró szavakat. A madárszárnyak körbefonják, bekeretezik a szöveget, miközben a sraffozás a nyelv rétegétől (a szöveg képétől) elemeli a figurák síkját, így a szemünk számára olyan hely teremődik, melyet hajlamosak vagyunk a médiumok egymásra reflektálásának helyeként értelmezni. A kép tehát e borítón kvázi metaviszonyba helyezi önmagát, nem pusztán egy témát, de annak reprezentálása módját is, azt is – hogy a grafika mint illusztráció csak az illusztrált szövegművel együtt válik azzá, ami – érzékelhetővé teszi.

Egy autonóm képi alkotást a képi jelek összjátéka alapján ítélünk meg. Mérlegeljük, harmonikusak-e a színek és a formák, kiegyensúlyozott-e a kompozíció, átgondolt-e a figura és a háttér viszonya stb., és akár úgy találjuk, hogy igen, akár úgy, hogy nem, a jelentést a képből kiindulva, a képre vonatkoztatva, a képhez visszatérve, a képben keressük. Az illusztrációval más a helyzet. Kétszeresen, nézőként és olvasóként is számon kérjük, nemcsak a vizuális jelek összjátéka, de a szövegreferencia minősége alapján is

megítéljük. E kiállítás anyaga minden bizonnyal mindkét szempontból kiállja a próbát – Pusztai Virág alkotásai figurális és referenciális jellemzőik folytán is figyelmet érdemlő, értékes munkák. Kiváltképp igaz ez a *Kurta élet* grafikáira, melyek, miközben minden kétséget kizáróan törekszenek arra, hogy az egyes történetek szereplői, valamint a szereplők és a tárgyi világ elemei közötti viszonyokat szöveghűen jelenítsék meg, aközben, elsősorban a síkkompozícióból következően, mint ikonikus elemegyettesek, tagadhatatlanul saját világot is teremtenek.

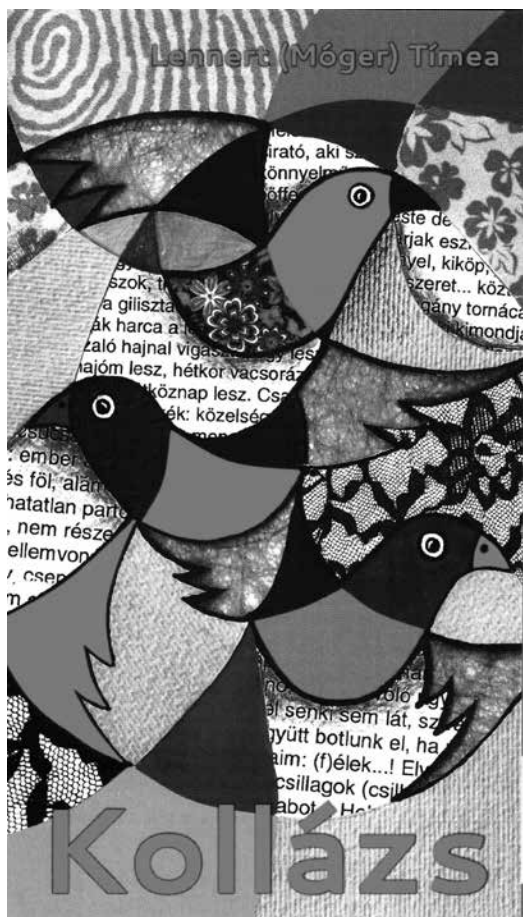

A *Kurta élet* olvasói jól tudják, hogy Bene Zoltán kötete olyan történetekből épül fel, melyek labirintusszerűen vezetnek beljebb és beljebb az elbeszélő emlékeibe: a narratívák egymásba fonódnak, ám a kapcsolódási pontoknak sem a száma, sem a ritmusa, vagyis sem a narratívák és idősíkok mennyisége, sem strukturális mélysége nem rendelődik alá semmiféle előre kiszámítható szabályszerűségnek. Annál inkább nem, mert a dolgok közti viszonyok az elbeszélés előrehaladtával váratlanul irracionálissá válnak, a tapasztalati világ nem ad fogódzót a befogadónak, aki ismereteit ezért egyre inkább kizárólag a szövegből nyert információkra alapozhatja – ebben az értelemben tehát a textus útvesztőjének kiszolgáltatottjává válik.

Az egymásba épülő, az egymásból következő, ugyanakkor többhelyütt *labirintusszerűen* kapcsolódó képi elemek referenciális játéka jellemzi Pusztai Virág rajzait is. Ha például az *Ébredések* illusztrációján az alakokat az elbeszélésre alapozva kíséreljük meg azonosítani, annyiban minden bizonnyal sikerrel járunk, hogy bennük evidensen nőkre és férfiakra, több szereplő együtte-

sére ismerünk. De nem mondható el ugyanez a „mennyiség” szempontjából, hiszen a novella szerint öt férfit és öt nőt kellene látnunk a képen, valójában azonban csak egyetlen pörgekalapos férfit és két nőalakot (továbbá egy szövegrefereens halat) jelenít meg az illusztráció. Nyilvánvaló, a szöveghűségnek – sem az *Ébredések* grafikáján, sem másutt – nem a pontos számszerűség a kulcsa. Szöveg és illusztrációja kapcsolata a struktúra mélyebb rétegeiben fedezhető fel, elsősorban a technében (mindkét médiumot az álom és a virtuális valóság történései közti egyensúlyozás jellemzi) és a vele összefüggő, már említett labirintusjellegben.

Ez utóbbinak, úgy vélem, az a lényege, hogy a kép a tekintetet egy bizonyos logika szerint kezdi el irányítani, majd váratlanul megköveteli, hogy új tapasztalási módnak vessük alá magunkat. Ám amikor ezt megtesszük, kiderül, ez az út sem abszolút, önmagában nem vezet el a képegész érzékelésének lehetőségéhez. Az első logikai elv a hely-személy szemantikai kapcsolaton alapul (az egymásba nyíló történeteket a matrijoska-babaszerű szereplő-együttesek rep-

rezentálják), melyet felülír – legalábbis akkor, ha a szereplőket elkezdjük megszámlálni – a csak a képi elemek ritmusa által létrehozott forma elve. A grafika egyes részleteit ugyanis kizárólag a látványra hagyatkozva, tehát nem a szövegreferencián alapuló jelentés szerint kezdjük egymásra vonatkoztatni, működni engedjük a formai analogonokat, azaz észre vesszük, hogy egy bajusz egy közepén kettéválasztott női frizurával, a suba díszje egy végtaggal, egy lábfej egy csizmasarokkal, két kar íve egy csípő vonalával stb. képezi meg a kettős észleleti képet. E folyamat (észlelésünk előirányzottságának ez a szakasza) addig tart, míg e szemantikai játékot meg nem próbáljuk minden egyes önálló háttérvonallal rendelkező képi elemre kiterjeszteni. Mert abban a pillanatban, ahogy ez megtörténik, a tekintet irányítását a jelentéssel nem bíró ikonikus elemek veszik át, hatalmába kerít bennünket az a kérdés, hogy a fekete és a fehér, az árnyalt és az egynemű felületek, az ovális és a szá-

bálytalan formák stb. váltakozásának ritmusát vajon milyen elv hozhatta létre. Ez az izgalmas, az utak bejárhatóságának, a mezsgyék átléphetőségének kérdéseit firtató, a kiállítás illusztrációit alapvetően meghatározó alkotói eljárás persze nemcsak a Kurta élet grafikáit dominálja. Variációi felfedezhetők a többi képsorozatban is, például a fotórészletek felhasználásával készült *Szeged effekt* illusztrációiban és a képsíkok egymásba építésével/forgatásával kísérletező Paulovics-grafikákban.

Az illusztráció önálló típusaként határozhatjuk meg a borítót, a „könyv arcát” (Tamkó Sirató Károly), amely tematikus szempontból lényegében kétféle lehet: vagy a szöveg képi eszenciájaként vagy imperatívusként funkcionál, azaz vagy sűríti, szintetizálja a történeteket, montázsát adja a verseknek, novelláknak, vagy egy-egy jellemző eseményt, figurát, szereplőt és tárgyak közti kapcsolatot kiemelve hívja fel a figyelmet a könyvre. Az előbbi típus narratív karakterű, az utóbbi közel van a plakát műfajához. A kiállításon látható borítók elsősorban az előbbi képszerkesztési elvet követik, apró részletek egymáshoz illesztésével az elemeire bontott, „szétszerelt” szövegegész újrastrukturálásával valósítják meg a reprezentációt. Jellemzőjük a rafinált, sokrétű és igen cizellált kontakt-képzési eljáráson alapuló építkezés. Különösen igaz ez például a kassáki szöveg- és képvilággal igazi stílári játékot folytató Wagner úr-kollázsra.

Pusztai Virág illusztrációi nemcsak szépek és a „forrás”-szövegre sokrétűen reflektálók (többféle hangon „felelnék”), de megkonstruálják saját védjegyüket is. E a három jellemző mindegyike önmagában is elegendő volna ahhoz, hogy a kiállítás anyagát mindenkinek jó szívvel ajánljam.

Marton Árpád

Fesztivál-e a Fesztivál?

– Kérdések a 85 esztendő Szegei Szabadtéri Játékokhoz –

Igaz, az intézmény mostanság nem nevezi magát fesztiválnak. Az ünnepet, seregszemlét, kulturális vonatkozásban a művészeti alkotóerők ritkán tapasztalható, ünnepi együttállását jelentő kifejezést a nagy múltú intézmény csak olykor-olykor, hívószóképpen szedi elő. Egyébként is: patinás nyári játszóhely folytonos névváltozásai már-már identitászavarra vallók. A Játékok megnevezés a kezdetektől hozzákapcsolódott a Dóm – eredetileg Templom – téri nyáresti színházhoz; a Szabadtéri hamar önálló fogalommá vált, amelyet errefelé nagybetűsen illik emlegetni, és a hetvenes-nyolcvanas évek csakúgyan forgalomba hozta a fesztivál szót is, amely főlváltva szerepelt a nyári játékok és az ünnepi hetek kifejezésekkel, érzékeltetve valamiképpen a templom előtti csillagvetős színház varázserejéből, amely messze túlnyúlt az árkádok ölelésén: lázba hozta a várost és vidékét, de messze földön is jól csengő kulturális-turisztikai produktumot fémjelzett.

Miközben a fesztivál kifejezés jócskán devalválódott. Se szeri, se száma a hangzatosan fesztiválnak nevezett össznépi sokadalmaknak, amelyek leginkább sörpaddockal lakályossá tett eszem-izsomokban csúcsonak ki szerte a magyar ugaron. Másfelől divattá vált mifelénk a jubilálási láz. A 85 esztendeje alapított szegei Szabadtéri szorgosan megünnepelte 75., 80. és idei évfordulóját is. Legutóbb módunkban állott az intézményes helyszínen, konferencia keretei közt kifejtteni vonzalmakból és kérdésekből összeszótt ünnepi gondolatsorunkat. Ezidén pótlólagosan csatlakozunk a Játékokat méltató, sorsát szívükön viselő hozzászólókhoz.

Kezdjük hát okfejtésünket a vizsgálandó cél minél pontosabb kitűzésével. A név- és funkcióváltások főntebb érintett sokasága okán érdekesnek látszik tünődésünk vezérfonalául a fesztivál megnevezést illetve a fesztivál jellegű működés ismérveit tenni meg.

Fesztivál minősítésre meglátásunk szerint az alábbi előfeltételek teljesültével válik méltóvá valamely kulturális esemény:

- megrendezésének ünnepi körülményei folytán,
- kivételes művészeti kínálata okán,
- kimagasló esztétikai minőségének köszönhetően,
- egy-egy műfaj vagy művészeti irányzat jeleseinek kölcsönös megmérettetése, programadó találkozása alkalmából.

Szegei fesztiválja korról korra változó mértékben, illetőleg hangsúlyokkal igyekezett megfelelni eme kívánalmaknak.

Ami az ünnepi körülményeket illeti, a rendkívüliség bizsergető, várakozásteljes hangulata már évekkel azelőtt belengte a Szabadtéri ügyét, hogy Hevesi Sándor nemzeti színészeinek elővezetésében meglevenedtek volna a Fogadalmi templom előtt Vojnovich Géza Magyar Passiójának patetikus élőképei. Juhász Gyula már az 1931-i nyitóelőadást 5 évvel megelőzően ünnepi rangot szán a leendő intézménynek. Sokan, sokszor igyekeztek maguknak tulajdonítani a kezdeményező szerepét, de a színházért és művészeiért egyaránt lelkesedő költő – 1919-ben a szegei színházi direktórium vezetőjének – írása már akkor színházat prófétált az árvízi fogadalmi temploma elé, amikor nemhogy székesegyházi rangjáról nem álmodott volna senki a trianoni diktátumot, s vele a temesvári püspöki székhely megüresedését csupán időlegesnek tekintő magyar közéletben, de a tornyok is épp csak fölébe kerekedtek még az első világháborúban elszenvedett kényszerű csonkaságnak, Klebelsberg pedig nyilvánosságra sem hozta még európai egyetemi teret vizionáló koncepcióját. E vonatkozásban különös jelentőségűek a gyakorta idézett támogatói nyilatkozatok: Max Reinhardté, Gemier-é, Hont Ferencé, aki Hevesi kétkedő nyilatkozatával dacolva mégiscsak első

ízben rendezett Madách-Tragédiát a Téren, Mascagnié, aki Szeged egész jövőjét a Szabadtéritől remélte megalapozni – és magáé Klebelsbergé, aki minden nivós kulturális ügyet igyekezett fölkarolni, kivált, ha képviselői városa és kulturális koncepciójának mintakertje, „a magyar Göttin-ga”, Szeged forgott szóban.

S hogy fesztivál volt-e a harmincas években szárbá szökkent, az egész polgárosodó alföldi parasztvárost lázba hozó színházi vállalkozás? Minden valószínűség szerint igennel felelhetünk: az első beszámolókból megörökített ünnepi atmoszféra, a jórészt fővárosi közreműködőkkel lezajlott előadások a frissen létrejött, különleges rerrichi téren olyan jelentőséget nyertek, amiért még a pesti zsöllyékben mindennapos Kosztolányi sem tartotta fölös fáradságnak filléres vonaton Szegedre zötykölődni. A Tragédia 1933-i honfoglalását követően pedig a szegedi Játékok immár sajátos művészeti kínálatát is kialakította: élvonalbeli magyar és egyetemes remek bemutatója kívánt lenni a széles tömegek számára. Ha a szó legnemesebb értelmében vett népszínházi törekvéseknek Janovics Jenő kínált programot, a Dóm téri népszínház Madách drámai költeményében megtalálta a maga Jedermannját, a zenei kínálatot olyan nevek fémjelezték, mint Kodály és Fricsey, a nyári színháznak a Dóm tér architektónikus-szellemi egységébe való belésszervesülése fölött pedig olyan művészegyéniségek bábáskodtak, mint Oláh Gusztáv vagy Varga Mátyás.

A második világháború okozta hosszú kényszerűsünet elteltével, 1958-ban lényegében az alapítók kitaposta ösvényeken indult útjára a szegedi Szabadtéri második korszaka. Erkel Hunyadija nem csupán Dóm téri színészpanteont állított az árkádok szoborcsarnoka mellé – Simándy, Moldován, Melis, Házy, Tokody, Gregor állócsillagaival –, de évtizedekre kijelölte a nyár legjelentősebb színházi eseményének irányait is. Műfaji tekintetben az opera – dráma – balett – daljáték – folklór „ötösfogata” vált zsinór-mértékké. Az elsőt az Erkel-operákon kívül a leglátványosabb, népszerűbb alaprepertoár: Aida, Carmen, Trubadúr, Turandot; a fajsúlyos drámajátékot Shakespeare, görög tragédiaköltők, Illyés és egy ízben Ibsen képviselte, Madách rendre visszatérő alapműve mellett. A balettet hol világhírű szovjet műhelyek, hol a hazai élvonal: Pécs és Győr testesítette meg. A János vitéz, Cigánybárót előszeretettel földéző daljáték jog-

gal hivatkozhatott a Hány 1937-i, művészi szemzőgből is magas nivójú bemutatására, a folkvonulat pedig évtizedeken keresztül igazolta Balázs Béla 1946-ban papírra vetett álmát, miszerint a szegedi Játékok a közép-európai népek hagyományainak világraszóló találkozóhelyévé válhat. A téren megjelenő alkotók időtálló esztétikai értékekkel gyarapították a magyar színháztörténetet: Major és Vámos Tragédiái, Szinetár, Mikó praktikus, nagyvonalú operarendezései nem csak alapoztak a helyszín nyújtotta monumentalitásra, de jelentékenyen hozzá is járultak a Dóm tér emelkedett szellemiségéhez.

1993-ban, az ideiglenesnek szánt vasmonstrum búcsúztatásakor maga az igazgató, Nikóly István beszélt a Játékok „utolsó békeévééről”. És lám csak: a kritikusból színidirektorra lett Szabadtéri-rajongó szavai váteszi érvényre jutottak a következő két évtizedben: míg az intézmény mindegyre a szervezeti önállóság versus városi integráció dilemmáján tételődött (hol a város Nemzeti Színházának nyári tagozatául sorolták be, hol az országos rangú fesztiválközpont rangját szánták neki, nem mellesleg központi költségvetési kereteket téve elérhetővé egy alapjaiban mégiscsak helyi érdekű kiállítóhely, a Reök-palota számára), a finánciális érdekek mindinkább háttérbe szorították a Játékok művészi önmeghatározásának szempontjait. A költséges kiállítású, népszerű repertoár érhető mód koprodukciós partnerkapcsolatok ölelésébe sodorta a fesztivált: hol a Rock, hol a Madách, hol meg az Operett Színház nyári játszóhelyeként mutatkozott be, elő-, illetve másodbemutatók színhelyeképpen (Jézus Krisztus Szupersztár 1986, A nyomorultak 1987, Macskák 1990, Miss Saigon 1994 stb.). A perszonáluniók jobbára a kőszínház léptékeinek és költségvetési kereteinek kitágítását szolgálták (Cyrano 1997, Hány 1998 stb.). Mindeközben a Játékok karaktere identitásválságra utaló mértékben fakult a sorra-rendre megjelenő nyári színházi szerveződések árnyékában. Pedig a legutóbbi igazgatóváltást reménykeltő nyilatkozatok kísérték. A jelenlegi direktorpáros e sorok írójának mondta tollba vízióját: „Azon talán érdemes elgondolkodnunk, hogy a Szegedi Szabadtéri Játékok produkcióinak sokkalta inkább lehetne a bátor, progresszív fesztiválprodukciók irányába mutatniuk. Útkereső, ízlésformáló előadásokra gondolok, amelyeknek nem kőszínházi továbbjatszó partnerek elvárásaihoz kell igazodniuk. Ilyen,

kompromisszum nélküli előadásokat márpedig akkor tudunk létrehozni, ha olyan partnereket sikerül találunk, akiknél hasonló fesztiválkörülmények között játszhatók az előadások. Kőszínházi partnerségben is csak akkor érdemes gondolkodni, ha a születő produkciót a Dóm tér esztétikai elvárásai határozzák meg.” (Herczeg Tamás) Továbbá: „Számomra márpedig a legfőbb kihívás épp az, hogy megfelelő művészi értékkel becsaljuk az embereket, de ne riasszuk el őket mindenféle allúrral. A különleges színvonalnak a produkciók oldalán kell megmutatkoznia. A fesztiválnak természetes napi csemegévé kell válnia.” (Harangozó Gyula)¹ Vetítsük most az ideálokat a 2016. évi kínálatra: három musical (A nyomorultak, Mamma mia, Ének az esőben) és operett (Én és a kisöcsém) fővárosi elő-, illetve utánjátéka konkurál egyetlen saját produkciójú táncjátékkal (Drakula utolsó tánca), illetve egy miskolci koprodukcióban megvalósult Wagner-operával (A bolygó hollandi) és egy Shakespeare-újrajátszással (Tévedések vígjátéka), újabb tankönyvi példával gyarapítva ráadásul az operaműfaj népszerűsítésére kifundált, kínos marketingfogások sorát: a Hány Napóleonjaként – egyúttal a helyi önkormányzati választási kampány sztárvendégeként – bevetett Dépardieu és az Álarcosbálban botrányközeli helyzetet teremtő Katharina Witt után immár egy brit tehetségkutató fakuló üdvöskéje szerepelt a produkció húzóneveként. Operasztár, fesztiválhoz méltó nemzetközi csillag szóba sem került. Sem a musicaldömping, sem az operett nem mutatott föl fesztiváltól számon kérhető szenzációkat: bevált előadások vendégeskedtek a Dóm előtt némi szélesvásznúsítással (noha a Fogadalmi templom elé visszafordított, ám régi helyét és arányait nem lelő szcéna léptéknyi összeszűkülése önmagában is megérne egy misét).

Fesztivál-e tehát a Szegedi Szabadtéri Játékok?

A jelen írás élén fölvetett kérdést – tapasztalatból ismerve az intézmény heveny perlekedési hajlamát – jobbnak látjuk megválaszolatlan hagyni. A személyes válaszadás megkönnyítéséhez csupán kiinduló szempontjainkat ismétljük meg:

„Fesztivál minősítésre meglátásunk szerint az alábbi előfeltételek teljesültevel válik méltóvá valamely kulturális esemény:

- megrendezésének ünnepi körülményei folytán,
- kivételes művészeti kínálata okán,
- kimagasló esztétikai minőségének köszönhetően,
- egy-egy műfaj vagy művészeti irányzat jeleseinek kölcsönös megmértetése, programadó találkozása alkalmából.”

Minden egyéb értesítés helyett. Név és cím a Szerkesztőségben.

¹ <http://www.szegedilap.hu/cikkek/szinhas-tortenes/7-kerdes-herczeg-tamashoz-es-harangozo-gyulahoz.html>

Lapbemutató Esztergomban, Zalaegerszegen és Lendván

Szeptember 19-én elsőként Esztergomban, a Helischer József Városi Könyvtárban mutattuk be negyedik lapszámunkat, ami összeállítással tisztelgett az ezer éves város kulturális értékei előtt és megemlékezett a Babits Emlékév fontosabb eseményeiről is. A folyóiratot Kaj Ádám főszerkesztő, Szemes Péter munkatárs és Vörös István rovatvezető mutatták be, a beszélgetést Bánhidy Vajk történész, gimnáziumi tanár vezette. A rendezvényen tiszteletét tette Bánhidy László kulturális alpolgármester is.

A negyedik lapszám bemutatójának következő állomása Zalaegerszeg volt, szeptember 28-án. A helyszínt ezúttal is, immár megszokott módon, a Mimosa Lounge biztosította. A rendezvénnyel startolt el hivatalosan a megújult Pannon Tükör Online (www.pannontukor.hu). Az egybegyűlteknek Tóth Imre online főszerkesztő beszélt a struktúráról és a főbb szerkesztési elvekről, a print változat tartalmáról pedig Kaj Ádám és Szemes Péter szóltak.

Három a magyar igazság: szeptember 29-én a lendvai könyvtárban is lapbemutatót tartottunk, melynek keretében a megújult szerkesztőség is bemutatkozott a helyi közönség előtt. Az esten, melynek Halász Albert igazgató volt a házigazdája, megjelent Göncz László országgyűlési képviselő, Földes Gyula főkonzul, valamint Bence Lajos munkatársunk is, akinek 60. születésnapjáról külön megemlékezett folyóiratunk.

Pécsi Gabriella Emlékest

A Pannon Írók Társasága, a Pannon Tükör Szerkesztősége és a Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtár József Attila Városi Tagkönyvtára szervezésében 2016. szeptember 22-én barátai és tisztelői emlékeztek meg Pécsi Gabrielláról. A 10 esztendeje eltávozott költőnő egykori lakóhelyénél lévő táblánál Bubits Tünde és Szemes Péter helyeztek el koszorút, majd a könyvtárban Gyimesi Endre korábbi polgármester, Kiss Gábor könyvtárigazgató, Szemes Péter irodalomtörténész és Király László zeneszerző idézte fel a zalai irodalom jelesének alakját, a szép számú közönség soraiból többen – köztük Pécsi Gabriella férje, Baranyai György – pedig kedves verseiket olvasták fel. Az esten Berek Krisztina, a Deák SZKI tanulója működött közre.

Csokonai Tanulmányi Napok Hévízen

A Pannon Tükör Szerkesztősége is képviseltette magát október 7-9.-ig a Csokonai Vitéz Mihály Irodalmi és Művészeti Társaság idei hévízi tanulmányi napjain. A sokszínű és tartalmas programot kínáló rendezvény fő témája ebben az esztendőben a barátság volt, s jelképesnek is tekinthető, hogy a két zalai irodalmi folyóirat, a Hévíz és a Pannon Tükör főszerkesztői, Szálinger Balázs és Kaj Ádám, egymást követően mutatták be az aktuális számokat. A társaság elnöke, Tar Ferenc külön köszöntötte 60 éves szerkesztő kollégánkat, Bence Lajost; Csokonai keszthelyi, a felújított Amazon Szállón elhelyezett emléktáblájánál pedig a Pannon Írók Társasága elnöke, Cséby Géza mondott ünnepi beszédet.

A névadó debreceni poéta hévízi szobránál, a társaság nevében, Szemes Péter eként emlékezett:

Kedves Barátaim!

Amikor évről évre fejet hajtunk itt Hévízen, ebben a kisded pantheonban, Rátonyi József Csokonai-szobránál, nemcsak nemzeti irodalmunk koszorúsára emlékezünk, de azelőtt a szikrázó szellemű, bohém, elveihez mégis rendületlenül ragaszkodó géniusz előtt is tisztelgünk, akinek a nevét joggal vette fel és büszkén viseli társaságunk.

Aki – mint megannyi kagyló – gyöngyökké formálta harmincegy esztendejének sorscsapásait, melyekből az európai literatúra kincsházának egyik koronaékszere fűződött össze. A nagy szintetizáló közlő volt, cimbalmán egyszerre pengetve népies, klasszikus és modern húrokat. Hangja mégis összetéveszthetetlenül egyedi, s századokra termékenyítő – Petőfitől Adyn át a jelenkorig. Tragédiája – mint oly sokaké –, hogy igazi nagyságát csak az utódok ismerték fel. Olvashatjuk Kölcsey elmarasztaló kritikáját, melyben többek közt a „versírásbeli nagy könnyűsége” miatt kárhoztatta pályatársát, de még a jobb szemű és talán biztosabb ítéletű, bár e tekintetben – gondoljunk Kisfaludy Sándorról való véleményére – sokszor szeszélyes Kazinczy is csak Dayka, Kis János, s éppen Himfy mögé sorolta. Persze hozzátehetjük, hogy a Himnusz költőjének állásfoglalása később Berzsenyi kapcsán is elhamarkodottnak és igaztalannak bizonyult, a széphalmi mester pedig a Magyar Kurirnak küldött nekrológijában, mint ahogy aztán az Árkádia-pörben, inkább Debrecennel és a „debrecenységgel”, a nyakas kálvinistákkal viaskodott. Objektíven tekintve, ma már kétség sem férhet a zsenigéktől és a Magyar Hírmondóbeli első közlésektől a poétai pályát koronázó Halotti versekig húzódó életmű különleges értékéhez, mint ahogy méltó helyére kerültek dramaturgikus szövegei és sajátos kísérlete, a Diétai Magyar Múza is.

Kölcsey idézett írásában az élet rövideje mellett a „környűlmények” kedvezőtlenességét is megemlíti, mint a Csokonai tehetségének kibontakozását gátló tényezőt, azaz, hogy „neki táplálást nyújtó hivatala nem volt, s éltének nagyobb részét másoknál (...) töltögette” – ami szintén azt mutatja, hogy nem értette a megbízhatatlant. Nem értette, hivatali emberként nem is érthette azt a mérhetetlen szabadságvágyat, ami Vitéz éltető levegője, míg alkotóként poézise eredője, Alexander Bernáték szavával: uralkodó képessége volt. Bár az irodalommal ellentétben, az életben nincsen „ha”, bizonyára minden másként alakul, ha nem fontosabb számára a „borozás és pipázás” a kollégiumi regulánál, ha a kimért legátusi utat járja és nem szokik Pestre, megismerkedni Dugonicsal és Virág Benedekkel, ha nem látja a Vérmezőn a jakobinus mozgalom lenyakazását, ha nem vállalja fel a nyílt konfrontációt és kicsapatást Debrecenben, ha Komáromban állást talál és elveszi Lillát, ha gyökeret verhet Somogyban, ha munkát kap a Magyar Hírmondónál vagy a frissen alapított országos könyvtárban, ha nem hajadonfótt szavalja Nagyváradon Rhédeiné temetésén azt a bizonyos búcsúverset. Ami, mint később kiderült: önmaga rekviemje is volt egyben. S a sok ha közül a számunkra legfájóbb: ha Festetics gróf nemcsak kései faültetéssel tiszteli meg emlékét a Helikoni Ünnepeken, hanem állást ad neki Keszthelyen vagy támogatja külföldi tanulmányújtját, amit nem azért szeretett volna tenni, hogy tehetségét és az itthon megszerzett tudást kint kamatoztassa, hanem, hogy az ottani új ismeretekkel próbálja segíteni nemzetét. Ha nemcsak két röpke látogatás erejéig jár itt – amint utóbbi az Amazon Szálló emléktáblája hirdeti –, hanem végleg otthonra talál, talán a zalai irodalom legnagyobb alakja válhatott volna belőle. Így, ahogy közvetve Berzsenyi Vasé, Pálóczi és Csokonai Zala ajándéka volt a „rengeteg Somogyságnak” – irodalmat teremteni a jól makkoltató vidéken. S a füredi partról átlépve, több jelentős verse is itt született, verstana, a Dorottya, a Cultura vagy a Karnyóné mellett.

A költő hévízi szobra, mint ahogy az Amazon Szálló táblája, mégis jóval többet üzen nekünk, mint elszalasztott lehetőséget. Igazolása annak, hogy a garabonciások utóda, a bort és dalt egyaránt kedvelő, Rozáliáért és Lilláért égő poéta mindenütt otthonos. Mindenütt ahol megisszák a bort és magyarul viszik a szót. Ha életében nem is, az emlékezet kőben, bronzban, örök otthont teremtett neki. Köztünk, Zalában is. S ezt tette és teszi társaságunk – amíg csak lehet. Ápolva, őrizve kincses hagyatékát, és összeillesztve a szakadt cimbalomhúrokat – Párizstól Marosvásárhelyig.

A koszorú, amit tisztéletünk jeleként itt elhelyezünk, a költőt illeti, de egy-egy levele illesse ma azokat a tagtársainkat is, akik már nem lehetnek közöttünk, s névadónk és szellemi fároszunk, Csokonai Vitéz Mihály mellett, éltesse őket is a közös emlékezet.

Enteriőr az Ady 25 című kiállításról

Szerzőinkről

Balazsek Dániel (1980; Budapest) költő, műfordító
Balogh Gyula (1985; Szeged) prózaíró
Báthori Csaba (1956; Budapest) költő, esszéista, műfordító
Bátyi Zoltán (1956; Szeged) író, újságíró
Becsy András (1973; Szeged) költő
Bene Zoltán (1973; Szeged) prózaíró, szerkesztő
Buda Attila (1953; Budapest) irodalomtörténész, kritikus
Cséby Géza (1947; Keszthely) költő, műfordító, művelődéstörténész
Csiba Erika (1989; Zalaegerszeg) művészettörténész
Csontos János (1962; Budapest) költő, prózaíró
Diószegi Szabó Pál (1974; Hódmezővásárhely-Szeged) költő, történész
Fábián Attila (1973; Szeged) kritikus, szakfordító
Forgách Kinga (1991; Budapest) kritikus
Germán Ágnes (1974; Budapest) költő
Janáky Marianna (1955; Makó) költő, prózaíró
Kiss Gábor (1957; Zalaegerszeg) történész, könyvtárigazgató
Kostyal László (1962; Zalaegerszeg) művészettörténész
Ködöböcz Gábor (1959; Eger) irodalomtörténész, szerkesztő
Kövesdi Mónika (Tata) művészettörténész
Kürti László (1976; Mátészalka) költő, tanár
Lackfi János (1971; Zsámbék) költő, prózaíró, műfordító
Marno János (1949; Budapest) költő, prózaíró, műfordító
Marton Árpád (1972; Szeged) író, újságíró
Méhes Károly (1965; Pécs) költő, prózaíró
Miklós Norbert (1996; Budapest) költő, dalszövegíró
Molnár H. Magor (1986; Szeged) költő
Mód László (1972; Szeged) néprajzkutató
Nászta Katalin (1950; Lakhegy) költő
Németh Gábor Dávid (1994; Budapest) költő, kritikus
Papp-Für János (1976; Hajdúböszörmény) költő, szerkesztő
Petró János (1958; Szeged) költő, prózaíró, szerkesztő
Pisnjak Atilla (1989; Budapest) művészettörténész
Róhrig Eszter (1954; Budapest) prózaíró, műfordító, kritikus
Simon Adri (1974; Budapest) költő, szerkesztő
Skonda Mária (Budapest) műgyűjtő, művészeti mecénás
Szeles Judit (1969; Strömstad) költő, szerkesztő
Szemes Péter (1979; Zalaegerszeg) irodalomtörténész, kritikus
Tabakovits Nikoletta (1984; Szeged) író, újságíró
Tatár Sándor (1962; Budapest) költő, műfordító
Tompa Zsófia (1981; Budapest) költő, irodalomkutató
Tóth Sándor László (1954; Szeged) történész
Tózsér Árpád (1935; Pozsony) költő, műfordító, szerkesztő
Ughy Szabina (1985; Budapest) költő, kritikus
Varga Emőke (1968; Székesfehérvár) irodalomtörténész, kritikus
Veszélka Attila (1955; Szeged) költő, prózaíró
Zalán Tibor (1954; Budapest) költő, próza- és drámaíró

Fotók: Lukács Zoltán, Polgár Péter

Nagy Kálmán: Elvagyódás - 2007

PANNON TÜKÖR KÖNYVEK, EGYÉB TAGI ÉS SZERZŐI KÖTETEK:

PANNON TÜKÖR KÖNYVEK

1./ Utassy József Emlékkönyv

A 75 éve született, Kossuth- és József Attila-díjas költő emlékét őrző kötetet felesége, Horváth Erzsébet szerkesztette. Meg nem jelent és hozzá írott versek, novellák, baráti, pályatársi visszaemlékezések, esszék alkotják egy-egy fejezetét. „...hiába tűnt el bárkája a szemhatáron túl... szövegei élnek” – írta róla Szemes Péter Itt és otthon c. kötetében. (2013)

2./ Szoliva János: Idővonal

A nagykanizsai költő maga válogatta verseit nyújtja felénk, melyek megjelenését sajnos nem érthette már meg. Erős gondolatiságú, szentenciós szövegeiben mesterien merevítette ki a múlt pillanatokat. „A világot rejtek, testamentumian tömör passzusaiban meglevőnek a felvidéki vízimolnár ősök, az eltávozott szülők, s a nemlét csöndjének mélysége magassággá válik” – olvashatjuk fűlszövegében. (2015)

3./ Szemes Péter: Itt és otthon. Válogatott kritikái írások 2008-2014

A szerző közel másfél évtizede szerkesztője a folyóiratnak, melyben számos emlékezetes tanulmányt, kritikát is publikált. Az elmúlt években született írásaiból válogatott kötetében az egyetemes magyar irodalom néhány újabb, jelentős teljesítményének mélységeit bontja ki, közérthető, élvezetes stílusban. (2015)

4./ Tóth Imre: Exit

A zalaegerszegi költő már középiskolás korában jelentkezett egyéni hangvételű, sajátos világot építő verseivel, s ehhez a mai napig hű maradt. „Tóth Imre kötetében különösen közegbe kerül a szerző személyes élettörténete. A közeg sarokpontjait a gyászmunka jelöli ki. Ezek a pontok a transzcendencia végtelenségére tárják az írások terét és idejét” – írta Payer Imre a kötet előszavában. (2016)

5./ Lackner László: Vonzalmak és tisztítások

A zalaegerszegi szerző hatodik könyve, második novelláskötete egyfajta életmű-összegzés. „Nem véletlen az sem, hogy a cím távolról Goethe „rokonlelkűségeit” idézi, hiszen a Vonzalmak és tisztítások első két része, a másodikhoz csatolt kisregénnyel, a műfaji különbözőség ellenére a klasszikus elődök hasonlóan a férfi-nő kapcsolat labirintusában kalauzolja a szellemi vándort” – olvashatjuk az előszóban. (2010)

6./ F. Wolf Ágnes: Napfogyatkozás

A keszthelyi óvónő naplója jelentős egy szörnyű betegségből sikeresen kigyógyult, emberfeletti betegoldali küzdelmet makacsul felvállaló, élni akaró asszonyról, hogy hitet adjon azoknak, akiknél diagnosztizálják a halálos kórt, mert mindig van remény. „... meggyőz bennünket arról, hogy elsősorban mi magunk vagyunk felelősek az egészségünkért, egyszeri és megismételhetetlen életünkért” – írja a szerkesztő az ajánlásában. (2008)

7./ Szemes Péter: Rendületlenül

A lapszerkesztő tavalyelőtti kötetét alapvetően két fejezetet foglal magában. A *Tíz esszé* a történelmi Zala irodalmi hagyományait vizsgálja, beleértve a kiadványozást (antológiák, irodalmi könyvsorozatok) is. A *Tíz kritika* egység a zalai-muravidéki szerzők legutóbb megjelent könyveit elemzi. (2014)

8./ Tóth Imre: A kert

A zalaegerszegi költő két verseskötet után novellákkal jelentkezett, melyek a lírai szövegekben megismert univerzumot járják be más nézőpontból. „A kert hét rövid szövege, noha az egyes novellák külön-külön világot építenek, vagy inkább mutatnak meg, a melyben száz szállal kapcsolódnak össze, így azokat egy műalkotás mozaikdarabjaiként is tekinthetjük.” – írja a szerkesztő az előszóban. (2015)

9./ Lángi Péter: Őszidőm leltára

A Keszthelyen élő nyugdíjas tanár második kötetében versek, verses levelek, képeslapok, aforizmák, haikuk és műfordítások zavarba ejtő sokszínűsége tárul elénk. „A kötet egyik legszebb verssorai születtek meg a „szíves krónikát” jegyző költő hangultváltásaiból, melyek tisztelgések a kórházi dolgozók előtt... Bebarangolván ezt a lelkiileg és valóságosan is tágas (költői) világot, megérezzük, mit jelent: „szeretetre kitarva” élni.” – fogalmazza meg az előszó. (2015)

10./ Lackner László: Kakukkfőka

A zalaegerszegi író a rendszerváltozásnak egy sajátos, egyéni sorsot mélyen érintő történettel igyekezett emléket állítani. „Szívesen hívom föl a figyelmet az írás választott stílusára: a frappáns, rövid, lecsupaszított mondatok ügyesen pörgetik előre – esetenként hátra – a cselekményt, és nem nehéz megjósolni, hogy aki belefog a könyv olvasásába, hajszoelni fogja magát, hogy megtudhassa végét” – írja a fűlszövegben Fábrián László szerkesztő. (1997)

SZERZŐINK ÉS A PANNON ÍRÓK TÁRSASÁGA TAGJAINAK KÖTETEI:

11./ Bubits Tünde: Hollókék

A zalaegerszegi tanárnő első könyve egy felnőtteknek szánt fantasy-mese. „Az író lírai betétekkel, szürreális képekkel átszőtt kisregénye a Kegyetlenség és a Jóság küzdelmét jeleníti meg, amelyben a féltékeny Szörny tombolása egy vonzó, egzotikus virágokkal ékes Ember-Kertet semmisít meg” – vezeti fel a történetet az előszó. A szerző így vall a könyv születéséről: „A történet általam írtam meg önmagát, hogy vele újra megalkothassam önmagam”. (Vitrin Képzőművészeti Egyesület, 2015)

12./ Cséby Géza: Vasárnapi koncert – Niedzielny koncert

A keszthelyi író, költő tizenhatodik kötetét személyes hangvételű verseit kínálja olvasásra, első fejezete párhuzamosan lengyel fordítással is. Ismert, hogy a szerzőnek anyai ágon lengyel felmenői vannak, és évtizedek óta munkálkodik a magyar-lengyel kapcsolatok erősítésén. A kötet záró részében a szülőváros, és a Balaton kedvelt települései szépségeit vázolja fel szeretettel, helyenként finom iróniával. (Magánkiadás, 2014)

13./ Lackner László: A skorpió jegyében

A szerző 1956-os gyerekkori élményei alapján írta meg regényét, amely jugoszláv határ menti járási székhely (Lenti), társadalmi és családi közegében ábrázolja a forradalmi eseményeket, egy tizenhárom éves kamasz látásmódjával. Izgalmas, szellemes jelenetek váltogatják egymást, amit színesít az első szerelem lélekemelő élménye. A köztörténet budapesti események után érdekes belelátni abba, hogy falun miként bontakoztak ki a történelmi események. (IPV, 1989)

14./ Tóparti esszék, tanulmányok

A hévízi Csokonai Társaság az elmúlt évben ünnepelte alapításának 25. évfordulóját. Ez alkalommal egy kötetben tették közzé a korábbi évek legemlékezetesebb, legjobb előadásait. Ismert szerzőktől olvashatunk izgalmas esszéket például Csokonai valláshoz fűződő viszonyáról, Kazinczy és Festetics György kapcsolatáról, Deák Ferenc és Vörösmarty barátságáról, Weöres Sándorról, a muravidéki kétnyelvű oktatás tapasztalatairól. (Csokonai Irodalmi és Művészeti Társaság, 2014)

KÖNYVTÁRAKBÓL KÖLCSÖNÖZHETŐ KÖNYVEK

15./ Palackposta – Zalai-muravidéki írók, költők antológiája

A harminchárom zalai, vagy a megyéhez kötődő, illetve muravidéki szerző elmúlt években keletkezett alkotásaiból válogatott a szerkesztő Szemes Péter, aki a következő szavakkal ajánlotta a kötetet, az érdeklődők figyelmébe: „Minden közösség számára fontos, hogy időről időre számba vegye kulturális értékeit, teljesítményeit. S ne csak a múltbelieket, amelyek az összegzés idején már a felvállalt (esetleg megtagadott) hagyomány részét képezik...” (Pannon Tükör Könyvek, 2014)

16./ Csönddel cserepezve – Lenti szépirodalmi antológia

A Lenti szépirodalmi antológia tizenkét szerző munkáiból nyújt válogatást. „Lenti, városá nyilvánítása óta több kiadvány megjelenését is támogatta, ezek között azonban szépirodalmi antológia még nem volt. Zala megye Trianon-tépte dél-nyugati csücskében szerencsénk szép számú, városunkhoz és környékéhez kötődő költő, író alkotott, és alkot ma is” – írja az előszóban a Horváth László polgármester. (Szerkesztette: Szemes Péter, kiadta Lenti Város és a Pannon Írók Társasága, 2014.)

17./ Rajnai Rotter Csaba: Napkeltétől napnyugtáig

A keszthelyi szerző első kötetét, melybe azok a prózai munkák kerültek bele elsősorban, amelyek a vízparthoz, a horgászathoz és az emberekhez kötődnek. Elbeszélései másik része a mai hétköznapi eseményekből merített témát. Megtalálhatók bennük a gyermekkori, fiatal felnőttkori élmények alapján írt történetek, de a fantázia szülte elbeszélések is színesítik a kötet tartalmát. A kötetet grafikáit Sólyom Sándor készítette. (2001)

18./ Rajnai Rotter Csaba: Múltbéli történetek

A Keszthelyen élő szerző második kötetét, melyet hosszabb szünet után, már a nyugdíjas évei elején tárt a közönség elé. Elbeszélései első fele a Csongor történetek köré szövédnék, melyek egy készülő regény előmunkálatai. A második részben a hétköznapi történetek, események inspirálta témákat dolgozza fel. Elbeszéléseiben bepillantást ad abba a világba is, amelyik a racionalitáson túl, egy álomvilág határán működik. (2012)

A könyvek 1.500,-os áron utánvétellel megrendelhetők a Pannon Tükör szerkesztői címén: 8900 Zalaegerszeg, Landorhegyi út 21, vagy e-mail címén: pannontukor@gmail.com.